

T.C.
IŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI

Merve İNCE

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ İÇSELLEŞTİRME VE
DIŞSALLAŞTIRMA DAVRANIŞ PROBLEMLERİYLE
ANNENİN EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİDE ANNE MÜKEMMELİYETÇİLİĞİNİN ARACI
ROLÜ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Berna AKÇINAR YAYLA

İSTANBUL, Temmuz 2024

T.C.
IŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI

Merve İNCE
(21PSKO5077)

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ İÇSELLEŞTİRME VE
DIŞSALLAŞTIRMA DAVRANIŞ PROBLEMLERİYLE
ANNENİN EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİDE ANNE MÜKEMMELİYETÇİLİĞİNİN ARACI
ROLÜ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Berna AKÇINAR YAYLA

İSTANBUL, Temmuz 2024

**T.C.
IŞIK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

**Merve İNCE
(21PSKO5077)**

**ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ İÇSELLEŞTİRME VE
DIŞSALLAŞTIRMA DAVRANIŞ PROBLEMLERİYLE
ANNENİN EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİDE ANNE MÜKEMMELİYETÇİLİĞİNİN ARACI
ROLÜ**

Tezin Savunulduğu Tarih: 24.07.2024

Doç. Dr. Berna AKÇİNAR YAYLA
(Tez Danışmanı)

Işık Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Z. Deniz AKTAN

Işık Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nurgül YAVUZER

İstanbul Gedik Üniversitesi

İSTANBUL, Temmuz 2024

ÖZET

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ ÇOCUKLARDAKİ İÇSELLEŞTİRME VE DIŞSALLAŞTIRMA DAVRANIŞ PROBLEMLERİYLE ANNENİN EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİDE ANNE MÜKEMMELİYETÇİLİĞİNİN ARACI ROLÜ

Bu araştırma, annelerin ebeveyn tutumları ile çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide anne mükemmeliyetçiliğinin aracı rolünü incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini 3-6 yaş arası çocuğu olan 271 anne oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan annelerden sosyodemografik bilgi formu, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği ve Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeğini doldurmaları istenmiştir ve veriler çevrim içi olarak toplanmıştır.

Araştırmanın temel hipotezini test etmek üzere yapılan analiz bulgularına göre aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumları ile içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide annenin kendine yönelik mükemmeliyetçiliğinin aracı bir etkisi bulunmazken sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçiliğinin aracı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte demokratik ve otoriter ebeveyn tutumları ile içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide anne mükemmeliyetçiliğinin aracılık etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur.

Annelerin ebeveyn tutumlarından otoriter tutumun annenin yaşadığı yerleşim birimine göre; aşırı koruyucu tutumun ise annenin eğitimi düzeyine, çalışma durumuna ve sahip olduğu çocuk sayısına göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Çocuklardaki içselleştirme davranış problemlerinin annenin eğitim düzeyine göre farklılaştığı görülürken, dışsallaştırma davranış

problemlerinin ise çocuğun cinsiyetine göre anlamlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Mükemmeliyetçilik alt boyutlarında ise kendine yönelik mükemmeliyetçiliğin annenin yaşına göre; sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçiliğin ise annenin eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

Sonuç olarak; araştırma, aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumlarının içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri ile olan ilişkisinin sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik aracılığıyla ortaya çıktığını göstermektedir. Bu anlamda bu çalışma, Türkiye örneklemindeki ebeveynlerin tutumlarının ve mükemmeliyetçiliklerinin çocuklarının ruh sağlığı üzerindeki rolünün önemini göstermekte ve ebeveynlerin etkin ve olumlu ebeveynlik yaklaşımlarını edinmeleri konusundaki pratik uygulamaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn Tutumları, Çocuk Davranış Problemleri, Ebeveyn Mükemmeliyetçiliği, Erken Çocukluk Dönemi

ABSTRACT

THE MEDIATING ROLE OF MATERNAL PERFECTIONISM IN THE RELATIONSHIP BETWEEN INTERNALIZING AND EXTERNALIZING BEHAVIOR PROBLEMS IN EARLY CHILDHOOD AND MOTHER'S PARENTING STYLES

This study was conducted to examine the mediating role of maternal perfectionism in the relationship between mothers' parenting styles and children's internalizing and externalizing behavior problems.

The sample of the study consisted of 271 mothers with children aged 3-6 years. The mothers participating in the study were asked to fill in the sociodemographic information form, Parenting Styles Scale, Hacettepe Mental Adjustment Scale and Multidimensional Perfectionism Scale and the data were collected online.

According to the findings of the analysis conducted to test the main hypothesis of the study, it was found that there was no mediating effect of mother's self-oriented perfectionism in the relationship between overprotective and permissive parenting styles and internalizing and externalizing behavior problems, while socially prescribed perfectionism had a mediating effect. On the other hand, the mediating effect of maternal perfectionism in the relationship between democratic and authoritarian parental attitudes and internalizing and externalizing behavior problems was found to be insignificant.

It was found that the authoritarian parenting style of the mothers differed significantly according to the residential unit where the mother lived, and the overprotective attitude differed significantly according to the mother's educational level, employment status and the number of children she had. It was found that internalizing behavior problems in children differed according to the mother's education level, while externalizing behavior problems differed

significantly according to the gender of the child. In the sub-dimensions of perfectionism, it was found that self-oriented perfectionism differed significantly according to the mother's age and socially prescribed perfectionism differed significantly according to the mother's level of education.

In conclusion, the study shows that the relationship between overprotective and permissive parenting styles with internalizing and externalizing behavior problems emerges through socially determined perfectionism. In this sense, this study demonstrates the importance of the role of parents' attitudes and perfectionism on their children's mental health in the Turkish sample and reveals the necessity of practical applications for parents to acquire effective and positive parenting styles.

Keywords: Parenting Styles, Child Behavioral Problems, Parental Perfectionism, Early Childhood

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans ve tez sürecimi benim için kolaylaştıran, keyifli kılan ve desteklerini esirgemeyen kişilere teşekkür etmek istiyorum. Başta; değerli bilgileriyle yolumu aydınlatan, her sorumu içtenlikle yanıtlayan, tüm süreçte desteğini hissettiğim kıymetli tez danışmanım Doç. Dr. Berna AKÇINAR YAYLA'ya çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgilerini cömertçe paylaşan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Z. Deniz AKTAN'a; meslek hayatımda bana kattıkları için minnettar olduğum, yoluma ışık tutan sevgili Dr. Nilüfer DEVECİGİL ve sevgili Uzm. Dr. Gökçen GÜVEN'e şükranlarımı sunuyorum.

Desteğe her ihtiyaç duyduğumda yanımda olan, yüksek lisans hayatımın bana kazandırdığı sevgili arkadaşlarım, meslektaşlarım İpek Su YILMAZ KAHRAMAN'a ve Beyza ÜNLÜ'ye çok teşekkür ederim. Verdikleri güven, motivasyon ve cesaret için kıymetli dostlarım İlayda DÖNGER'e ve Merve KABADAYI'ya çok teşekkür ederim.

En büyük teşekkürüm canım aileme... Her zaman, her koşulda bana gösterdikleri sevgi, güven, destek ve anlayışları için canım annem Rabia İNCE'ye ve canım babam Çetin İNCE'ye, her kararımın en büyük destekçisi canım abim Mert İNCE'ye ve vizyonuyla ufkumu açan sevgili Ezgi İNCE'ye çok ama çok teşekkür ederim, iyi ki varsınız. Sizi çok seviyorum.

Son olarak, bu araştırmayı hayata geçirmemi sağlayan tüm katılımcılara ve onlara ulaşmamda bana destek olan herkese teşekkür ederim.

Merve İNCE

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
ONAY SAYFASI	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
BÖLÜM 1.....	1
1. GİRİŞ	1
BÖLÜM 2.....	3
2. LİTERATÜR.....	3
2.1 ÇOCUK DAVRANIŞ PROBLEMLERİ.....	3
2.1.1 Erken Çocukluk Döneminde Görülen Davranış Problemleri.....	4
2.1.1.1 İçselleştirme Davranış Problemleri	4
2.1.1.1.1 Depresyon	5
2.1.1.1.2 Kaygı (Anksiyete)	6
2.1.1.1.3 Korku	8
2.1.1.2 Dışsallaştırma Davranış Problemleri	10
2.1.1.2.1 Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB)	11
2.1.1.2.2 Saldırganlık	12
2.1.1.2.3 Yıkıcı Bozukluklar, Dürtü Denetimi ve Davranım Bozuklukları	13
2.1.1.3 Diğer Davranış Problemleri	15

2.1.2 Davranış Problemlerinin Ortaya Çıkışında Etkili Olan Faktörler	22
2.2. EBEVEYN TUTUMLARI	24
2.2.1 Ebeveynlik Kavramı	24
2.2.2 Ebeveyn Tutumları Tanımı	24
2.2.2.1 Demokratik Ebeveyn Tutumu	26
2.2.2.2 Otoriter Ebeveyn Tutumu	27
2.2.2.3 Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu	28
2.2.2.4 İzin Verici Ebeveyn Tutumu	29
2.2.2.5 İhmalkar Ebeveyn Tutumu	29
2.2.3 Ebeveyn Tutumlarının Oluşumunu Etkileyen Faktörler	30
2.3 MÜKEMMELİYETÇİLİK	35
2.3.1 Mükemmeliyetçilik Kavramının Gelişimi	35
2.3.2 Mükemmeliyetçiliğin Boyutları	39
2.3.3 Mükemmeliyetçilik Kavramına Kuramsal Yaklaşımlar	42
2.3.4 Mükemmeliyetçiliğin Oluşumunda Etkili Olan Faktörler	44
2.3.5 Ebeveynlerde Mükemmeliyetçilik	45
BÖLÜM 3	47
3. AMAÇ VE HİPOTEZLER	47
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	47
3.2. ARAŞTIRMA SORULARI	47
3.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ	48
BÖLÜM 4	51
4. YÖNTEM	51
4.1 ÖRNEKLEM	51
4.2 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	55
4.2.1 Sosyodemografik Bilgi Formu	55
4.2.2 Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)	56

4.2.3 Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği	57
4.2.4 Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği (ÇBMÖ)	58
4.3 İŞLEM.....	59
4.4 VERİ ANALİZİ.....	60
BÖLÜM 5.....	61
5. BULGULAR.....	61
5.1 EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ, HACETTEPE RUHSAL UYUM ÖLÇEĞİ VE ÇOK BOYUTLU MÜKEMMELİYETÇİLİK ÖLÇEĞİ PUANLARININ NORMALLİK ANALİZLERİ	61
5.2 ARAŞTIRMANIN ANA DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ KORELASYON ANALİZLERİ.....	62
5.3 ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNİN SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ	63
5.3.1 Ebeveyn Tutumlarının Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi	64
5.3.2 Çocuk Davranış Problemlerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi.....	69
5.3.3 Mükemmeliyetçilik Alt Boyutlarının Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi.....	72
5.4 HİYERARŞİK REGRESYON ANALİZİ BULGULARI	75
5.5 EBEVEYN TUTUMLARI VE ÇOCUK DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE MÜKEMMELİYETÇİLİĞİN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ....	79
5.5.1 Demokratik Ebeveyn Tutumu ve İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi.....	80
5.5.2 Demokratik Ebeveyn Tutumu ve Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi.....	82
5.5.3 Otoriter Ebeveyn Tutumu ve İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi	84

5.5.4 Otoriter Ebeveyn Tutumu ve Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi.....	86
5.5.5 Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ve İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi.....	88
5.5.6 Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ve Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi.....	90
5.5.7 İzin Verici Ebeveyn Tutumu ve İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi.....	92
5.5.8 İzin Verici Ebeveyn Tutumu ve Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi.....	94
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	97
KAYNAKLAR	130
EKLER.....	149
ÖZGEÇMİŞ.....	155

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 5.1 Demokratik Ebeveyn Tutumu ile İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü.....	81
Şekil 5.2 Demokratik Ebeveyn Tutumu ile Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü.....	83
Şekil 5.3 Otoriter Ebeveyn Tutumu ile İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü.....	85
Şekil 5.4 Otoriter Ebeveyn Tutumu ile Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü.....	87
Şekil 5.5 Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ile İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü	89
Şekil 5.6 Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ile Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü	91
Şekil 5.7 İzin Verici Ebeveyn Tutumu ile İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü.....	93
Şekil 5.8 İzin Verici Ebeveyn Tutumu ile Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü.....	95

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1 Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri	52
Tablo 4.1 (devamı) Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri	53
Tablo 4.2 Katılımcıların Çocuklarına Ait Sosyodemografik Özellikler	54
Tablo 4.2 (devamı) Katılımcıların Çocuklarına Ait Sosyodemografik Özellikler	55
Tablo 5.1 Normallik Analizi Bulguları	61
Tablo 5.2 Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Bulguları	62
Tablo 5.3 Demokratik Ebeveyn Tutumunun Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması	65
Tablo 5.4 Otoriter Ebeveyn Tutumunun Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması	66
Tablo 5.5 Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumunun Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması	67
Tablo 5.6 İzin Verici Ebeveyn Tutumunun Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması	68
Tablo 5.7 İçselleştirme Davranış Problemlerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması	70
Tablo 5.7 (devamı) İçselleştirme Davranış Problemlerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması	71
Tablo 5.8 Dışsallaştırma Davranış Problemlerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması	71
Tablo 5.8 (devamı) Dışsallaştırma Davranış Problemlerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması	72
Tablo 5.9 Kendine Yönelik Mükemmeliyetçilik Alt Boyutunun Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması	73
Tablo 5.10 Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçilik Alt Boyutunun Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması	74
Tablo 5.11 Ebeveyn Tutumları, Ebeveyn Mükemmeliyetçiliği ve İçselleştirme Davranış Problemlerinin Çoklu Hiyerarşik Regresyon ile Aracı Etki Analizi Bulguları	75
Tablo 5.11 (devamı) Ebeveyn Tutumları, Ebeveyn Mükemmeliyetçiliği ve İçselleştirme Davranış Problemlerinin Çoklu Hiyerarşik Regresyon ile Aracı Etki Analizi Bulguları	76

Tablo 5.12 Ebeveyn Tutumları, Ebeveyn Mükemmeliyetçiliği ve Dışsallaştırma Davranış Problemlerinin Çoklu Hiyerarşik Regresyon ile Aracı Etki Analizi Bulguları	77
---	----

Tablo 5.12 (devamı) Ebeveyn Tutumları, Ebeveyn Mükemmeliyetçiliği ve Dışsallaştırma Davranış Problemlerinin Çoklu Hiyerarşik Regresyon ile Aracı Etki Analizi Bulguları	78
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

- APA:** Amerikan Psikiyatri Birliği
BYM: Başkasına Yönelik Mükemmeliyetçilik
ÇBMÖ: Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği
DEHB: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
DSM: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı
ETÖ: Ebeveyn Tutum Ölçeği
HRUÖ: Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği
KOKGB: Karşıt Olma Karşı Gelme Bozukluğu
KYM: Kendine Yönelik Mükemmeliyetçilik
SBM: Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçilik
SED: Sosyoekonomik Düzey

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Erken çocukluk dönemi bireylerin ileriki hayatlarına temel oluşturacak nitelikte öneme sahip kritik bir dönemdir. (VanLandeghem, Curtis ve Abrams, 2002). Bu dönemde çocuk; öğrenmeye oldukça açıktır, çevresiyle olan etkileşimlerden çıkarımlar edinmekte ve kişiliğinin tohumlarının atıldığı hızlı bir gelişim sürecinden geçmektedir (Gültekin Akduman, Günindi ve Türkoğlu, 2015). Aynı zamanda bu dönem, çocuğun bağımlılıktan özerkliğe ve sosyal-bilişsel yeterliliğe sahip olmasına geçişin yaşandığı bir süreçtir. Bu açıdan gelişim basamaklarının ve bireysel farklılıkların anlaşılması büyük önem taşımaktadır (Campbell, 1995). Çocuğun bu dönemde yaşadığı olumlu deneyimlerin dışında olumsuz deneyimlerin de çocuğun gelişimsel ilerlemesi üzerinde kalıcı etkilere neden olabildiği bilinmektedir (Işık, 2021).

Erken çocukluk gelişimini etkileyen ve şekillendiren faktörler arasında çevre ile etkileşim, besleyici ilişkiler, deneyimler ve kültür gibi faktörler yer almaktadır. Akademik başarı, sağlık, genel iyi olma hali bu dönemde çocuğun büyüdüğü çevreden önemli ölçüde etkilenir (VanLandeghem, Curtis ve Abrams, 2002). Yaşamın bu yıllarında çocuğun ailesi ile kurduğu ilişki bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde çocuğun ebeveynleriyle olan ilişkisinin; çocuğun kişilik özellikleri, başka insanlara karşı tutumları, fiziksel ve psikolojik iyi oluş hali üzerindeki etkisi büyüktür. Bu nedenle ebeveynlerin bu yaş dönemindeki çocuklarıyla kurduğu ilişkinin özelliklerinin, ebeveynlik tutumlarının iyi bilinmesi ve fark edilmesi bu etkileşimin çocuklar üzerindeki olumsuz olan etkilerini engelleyebilmek ve daha olumlu bir etkileşime dönüştürebilmek açısından oldukça kıymetlidir.

Ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutum ve davranışlar; çocukların kişiliği, sosyal gelişimi ve davranışları üzerinde rol sahibidir.

Ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik olmayan ve yetersiz kalan tutumları çocuklarda görülen uyum bozukluklarına etki eden önemli faktörlerden biridir (Yavuzer, 2022). Bu kapsamda belirli tür ebeveyn tutumlarını gösteren ebeveynlerin çocuklarında içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemlerinin daha fazla görüldüğü bulunmuştur (Moreno Mndez, Espada Snchez ve Gmez Becerra, 2020).

Mükemmeliyetçilik kavramı son yıllarda hem alan yazında sıkça araştırılmakta hem de günlük yaşamda karşımıza çıkmaktadır (Başaran, 2022). Mükemmeliyetçilik; olumlu ve olumsuz yönleri içinde barındırması, birçok psikolojik problemin etiyolojisini açıklaması, kişilik bozukluklarını yordayan yapısı sebebiyle psikolojide önemli bir araştırma alanı olarak görülmektedir (Başaran, 2022; Stoeber, 2014). Ebeveynlerin çocuklarına olan yaklaşımlarında gösterdikleri mükemmeliyetçi tutumların da çocukların davranış problemleri göstermesinde etkiye sahip olduğ bulunmuştur. Ebeveyn mükemmeliyetçiliğinin çocuklardaki kaygı, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğ gibi davranış problemleri kapsamına giren sorunlara sebep olduğ görülmüştür (Affrunti, Geronimi ve Woodruff-Borden, 2015; Doksat, Zengin ve Doksat, 2018; Güngör ve Buluş, 2016).

Alanyazında ebeveyn tutumları, ebeveyn mükemmeliyetçiliği ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkilerin ayrı ayrı ele alındığı çalışmalara rastlanırken ebeveyn tutumları ile çocuklardaki davranış problemleri ilişkisinde anne mükemmeliyetçiliğinin aracılık etkisini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu kapsamda bu araştırmanın alanyazında zgn bir çalışma olacağı dşnlmş ve araştırmada annelerin ebeveyn tutumları ile çocuklarındaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide anne mükemmeliyetçiliğinin aracı etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

BÖLÜM 2

2. LİTERATÜR

2.1 ÇOCUK DAVRANIŞ PROBLEMLERİ

Çocuklar gelişim süreçleri boyunca pek çok davranış kalıbı göstermektedirler. Bunların bir kısmı çocukların sergilemesi istenen ve beklenen davranışlarlarken bir kısmı istenmeyen davranışlar olabilmektedir (Yavuzer, 2022). Bununla birlikte problemli davranış olarak nitelendirilen kimi davranışlar gelişim sürecinin bir parçası olarak çocukta görülmesi kabul edilen davranışlar olabilmektedir. Fakat gelişim sürecinin tamamlanmasının ardından bu davranışlar hala devam ediyorsa problemli davranış olarak tanımlanmaktadır (Özbey, 2010). Çocuklar bu istenen ve istenmeyen davranışları bir arada gösterebilmektedirler. Problem olarak görülen davranışların pek çoğu bu gelişim süreci içerisinde kalıcı olmayıp zamanla kaybolmaktadır (Yavuzer, 2022). Fakat bu durum ebeveynlerin çocuklarındaki davranış problemlerine ve gelişim sürecine dair kayıtsız olmaları ya da müdahale etmemeleri anlamına gelmemelidir. Nitekim davranış problemleri hem çocuk hem de çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevre açısından olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Okul öncesi döneme denk gelen erken çocukluk çağında çocuğun gösterdiği davranış problemlerinin farkında olunması, bunlara neden olabilecek faktörlerin bulunması ve buna yönelik tedbirlerin alınması kritik öneme sahiptir (Akçınar ve Baydar, 2018). Çocuğun yaşı ilerledikçe davranış problemleri daha kalıcı ve tedavisi zor hale gelebilmektedir. Bu açıdan koruyucu ve risk faktörlerinin erken aşamada fark edilmesi büyük önem taşımaktadır (Calkins, Bandon, Williford ve Keane, 2007). Önleyici birtakım tedbirlerinin alınmaması halinde de bu davranış problemleri çocuğun ileriki yaşantısı için de risk oluşturabilmekte;

olumsuz ve saldırgan davranışlar olarak kendini gösterebilmektedir (Ural vd., 2015).

Davranış, belirli bir zaman dilimi içerisinde ve belirli bir çevrede bireyin gösterdiği, gözlemlenebilen tepkiler olarak ifade edilmektedir (Martin, 1988; akt. Frick, Barry ve Kamphaus, 2010). Davranış problemleri ise çocuğun ruhsal ve bedensel etkenlerden kaynaklı olarak içsel çatışmalarını davranış yoluyla ifade etmesi olarak tanımlanmıştır (Yörükoğlu, 1978). Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı DSM-5-TR'ye göre davranım bozukluğu “başkalarının temel haklarının ya da yaşına uygun başlıca toplumsal değerlerin ya da kuralların hiçe sayıldığı, yineleyici ve sürekli bir davranış örüntüsü” olarak ifade edilmektedir (APA, 2022). Bu problemler çocuğun gelişimine ve çevresiyle olan etkileşimine olumsuz etkisi olan, işlevsel olmayan veya zarar verici özellikte olan davranışlar olarak belirtilmektedir.

Çocuğun sergilediği bir davranışın, davranış bozukluğu olarak tanımlanabilmesi için belirli kriterlerin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu kriterler; sergilenen davranışın çocuğun yaşına uygunluğu, yoğunluğu, sürekliliği, cinsiyet rolü beklentileri ve kültürel etkenler göz önünde bulundurularak incelenmelidir (Yavuzer, 2022). Bununla birlikte bir davranışın, problemli olarak tanımlanabilmesi için en az altı ay süreyle gözlemlenmesi gerektiği belirtilmektedir (İşmen Gazioğlu, Canel ve Deniz 2018).

Çocuklardaki davranış problemlerini tanımlarken ilk kez Achenbach ve Edelbrock (1978) içselleştirme ve dışsallaştırma terimlerini kullanmışlardır. Alan yazına kazandırılan bu terimler sonrasında da çocuk davranış problemleri içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri olarak iki kategoride incelenmektedir (Achenbach ve Edelbrock, 1978; Aunola ve Nurmi, 2005).

2.1.1 Erken Çocukluk Döneminde Görülen Davranış Problemleri

2.1.1.1 İçselleştirme Davranış Problemleri

İçselleştirme davranış problemleri; yüksek denetimli (overcontrol) olarak belirtilen içe kapanıklık, korku, kaygı, üzüntü, anksiyete, depresyon, sosyal geri

çekilme davranışları olarak tanımlanmaktadır (Achenbach ve Edelbrock, 1978; Achenbach, 1991; akt. Fanti ve Henrich; Achenbach, 1992; akt. Fanti ve Henrich, 2010; Campbell, 1995). Çocuk ruh sağlığında içselleştirme davranış problemlerinden en yaygın görülen dördü; depresif bozukluklar, anksiyete bozuklukları, somatik şikayetler ve ergen intiharıdır (Liu, Chen ve Lewis, 2011). Bu davranış problemleri bebeklikten erken çocukluk dönemine kadar artarak ilerleme eğilimindedir (Gilliom ve Shaw, 2004).

İçselleştirme davranış problemleri dışsallaştırma davranış problemlerine kıyasla daha zor fark edilmekte (Campbell, 1995) ve kızlarda zamanla artma eğilimi göstermektedir (Bongers, Koot, Van der Ende ve Verhulst, 2003). İçselleştirme problemlerine neden olan pek çok farklı etken bulunmaktadır. Şiddet, yoksulluk, istismar, sevilen kişilerin kaybı, ebeveyn ayrılığı, anne depresyonu, düşük sosyoekonomik durum gibi sosyal çevredeki olumsuz yaşam olayları yüksek düzeyde içselleştirme davranışları ile ilişkilendirilmiştir (Duggal vd. 2001; Liu, Chen ve Lewis, 2011). Ayrıca doğum öncesi dönemde annenin tütün, marihuana kullanımı da içselleştirme davranışlarına neden olan faktörler arasında yer almaktadır. (Liu, Chen ve Lewis, 2011).

2.1.1.1.1 Depresyon

DSM-5-TR'ye göre depresyon; çökkün duygu durumu, etkinliklere karşı ilgide azalma ve etkinliklerden keyif alamama, kilo kaybı ya da artışı; çocuklar için ise yaş döneminde görülmesi beklenen ölçüde kilo artışının gerçekleşmemesi, uykusuzluk ya da aşırı uyku hali, davranışlardaki aşırı artış ya da gerileme hali, değersizlik hissi ya da suçluluk duyguları, düşünme ve odaklanmada güçlük, yineleyen ölüm düşünceleri belirtileri ile tanılanan bir duygu durum bozukluğudur (APA, 2022). Aynı zamanda 3-5 yaşından daha küçük çocuklarda görülen depresyonda huzursuzluk hali, öfkeli duygu durum, vurma, ısırma, tekmeleme gibi saldırgan davranışlar da görülebilmektedir (Aktan, 2022). Bunlarla birlikte çocuklarda görülen depresyon; mutsuz görünüm, ağlamaklı hal, yavaşlayan hareketler, tek düze ses tonu, ümitsiz düşünce ve davranışlar, kendine dair olumsuz yargılar, okul başarısında düşüş

ile kendini gösterebilmektedir. Sosyal olarak geri çekilme, uyku problemleri, gece korkuları, gibi belirtilerin yanında baş ağrısı, karın ağrısı gibi somatik belirtiler de görülebilmektedir (Tamar ve Özbaran, 2004).

Depresyon belirtileri kişiden kişiye değişebilmekle birlikte daha küçük yaş grubu çocuklarda somatik belirtiler ve daha az duyguları sözel olarak ifade etme görülürken ergenlerde daha fazla duygu sözelleştirme ve yetişkinlerinkine benzer belirtiler görülebilmektedir (Mullen, 2018). Genellikle okul öncesi yaş dönemi çocukları duygularını tanımlama, sözel olarak ifade etme becerileri henüz gelişmediği ve bu açıdan yetersiz kaldıkları için çocuktaki depresyonun fark edilmesi zorlaşabilmekte ve depresyon tanısı yetersiz konulabilmektedir (Mullen, 2018; Tamar ve Özbaran 2004). Bu anlamda çocuktaki depresyonu anlayabilmek için çocuğun yüz ifadelerine, vücut postürüne, ses tonuna, konuşma ritmine ve aktiflik seviyesine dikkat etmek oldukça önemlidir (Tamar ve Özbaran, 2004). Çocuklarda depresyon görülme sıklığı 3-5 yaş arasında %0,5; 6-11 yaş arasında %2; 12-17 yaş arasında ise %12 olarak belirtilmiştir. Çocukluk döneminde kız ve erkek çocuklarında tanı alma oranı eşit iken ergenlikten sonra kızlara daha sık depresyon tanısı konulduğu görülmektedir (Mullen, 2018).

Çocuklarda depresyona neden olan çeşitli risk faktörleri bulunmaktadır. Kız çocuk olmak, aile üyelerinde özellikle ebeveynlerde depresyon geçmişi, anksiyete, stresli yaşam olayları, mizaç özellikleri, olumsuz bilişler, öz düzenleme sorunları ve işlevsiz baş etme stratejileri (Garber, 2006), sosyal destek yoksunluğu, sosyal beceri eksikliği (Oltmanns, Martin, Neale ve Davison, 2007/2018) depresyon için risk faktörleri olarak belirtilmektedir. Bununla birlikte ergenlik dönemi de depresyon için bir risk faktörü olarak görülmektedir. Ergenlik döneminde depresif bozukluklar kız çocuklarda %10,2 oranında görülürken erkek çocuklarda %2,6 oranında görülmektedir (Fidan, 2011).

2.1.1.1.2 Kaygı (Anksiyete)

Kaygı, kişinin ortada somut bir tehlike olmamasına rağmen, sebebi belirsiz olarak yaşadığı tedirginlik ve huzursuzluk halidir. Korkuda o anda algılanan

somut ve nedeni belli bir tehdit ve tehlike durumu varken kaygıda ise kişinin yaşadığı anda gerçekleşmeyen ya da gerçekleşme ihtimali dahi bulunmayan bir durum ile ilgili endişe duyma hali olmaktadır (Şahin, 2019). Bununla birlikte durumluk ve sürekli olmak üzere iki tür kaygı tanımı yapılmıştır. Durumluk kaygı, kişinin yaşadığı anda karşılaştığı bir dış tehdide karşı gösterdiği geçici psikolojik ve fizyolojik tepkiler olarak ifade edilmektedir. Sürekli kaygı ise daha çok kişilik özellikleriyle bağdaştırılan ve kişinin geçmiş deneyimlerinden kaynaklı olan, kişinin daha uzun süreli ve daha sık olarak verdiği kaygı tepkilerini ifade etmektedir (Cattell ve Scheier, 1958; Spielberger vd. 1971).

Çocuk ve ergenlerde sıklıkla karşılaşılan ve DSM-5-TR’te kaygı bozuklukları altında incelenen kaygı türleri bulunmaktadır. Bunlar; ayrılma kaygısı bozukluğu, seçici konuşmazlık, özgül fobi, toplumsal kaygı bozukluğu (sosyal fobi), panik bozukluğu, agorafobi ve yaygın kaygı bozukluğudur (APA, 2022).

Kaygı, yaşam boyunca pek çok kişi tarafından deneyimlenmektedir. Bu anlamda pek çok çocuk da gelişim süreci boyunca belirli dönemlerde ve geçici olarak kaygı yaşamaktadır. Bu kaygı deneyiminin belirli bir düzeyde yaşanması, günlük yaşamı sekteye uğraticı ve işlevselliği bozucu seviyede olmaması normal ve sağlıklı gelişimin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda kaygı bozukluğu teşhisi için yaşanan kaygının gelişimsel olarak beklenen bir durum olup olmadığı öncelikli olarak değerlendirilmelidir (Aktan, 2022). Yukarıda korku için belirtilen durumlar kaygı uyandıran deneyimler için de benzerlik taşımaktadır.

Çocuk ve ergenlerde kaygı bozukluklarına neden olan birçok biyolojik, psikolojik ve çevresel risk faktörü bulunmaktadır. Bu risk faktörleri arasında kaygılı-kararsız bağlanma stiline sahip olmak, ebeveynlerin kaygılı olması, davranışsal engelleme yüksek olması, travmatik, olumsuz ve stresli yaşam olaylarına maruz kalmak, aşırı kontrolcü ve eleştirel ebeveynlik davranışları ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumu yer almaktadır. Çocuklar kaygıyı ebeveynlerinin tutum ve davranışlarını modelleme yoluyla edinebilmektedirler. Kaygılı ebeveynlerin de çocuklarının kaygı tepkilerini pekiştiren ve teşvik eden

yaklaşımlar içerisinde olmaları çocuklarındaki kaygının devam etmesi anlamına gelmektedir. Aynı zamanda aşırı kontrolcü ebeveyn davranışları ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının; çocukların zorlu yaşam olaylarıyla karşılaştıklarında etkili problem çözme ve başa çıkma becerilerinin gelişmesini engellemesi ve çocukların durumun üstesinden gelebileceklerine dair olan inançlarını zayıflatması nedeniyle çocukları kaygı bozuklukları yaşamaları açısından riskli konuma getirmektedir. Bununla birlikte çocuğun sosyal destek mekanizmalarına ve sağlıklı baş etme becerilerine sahip olması koruyucu faktörler arasında yer almaktadır (Donovan ve Spence, 2000).

2.1.1.1.3 Korku

Korku, kişinin gördüğü ya da görmediği tehlikelere karşı verdiği, kişinin bu tehditlere karşı kendisini korumasını sağlayan olağan bir tepkidir. Kişi genellikle bilinmeyene karşı korku duymaktadır. Yaşamın ilk yıllarında küçük bir çocuk için pek çok şeyin yeni ve bilinmedik olması gelişim sürecinin doğası gereği çocuğun pek çok şeyden korkmasına sebep olabilmektedir (Yörükoğlu, 1978). Bir çocuğun gelişim süreci boyunca pek çok korkuya sahip olduğu ve genellikle kız çocukların erkek çocuklardan daha fazla korku sergilediği görülmüştür (Ollendick, Matson ve Helsel, 1985). Zaman içerisinde çocuk etrafında olanları tanıyıp anlamlandırmaya yönelik bilişsel kapasitesi geliştikçe korku duyduğu şeyler azalmaya başlamaktadır (Ollendick, Yule ve Ollier, 1991; Yörükoğlu, 1978).

Bir bebek için çevresindeki her bir nesne, yüksek sesler, farklı bir insan korkutucu olabilmekte ve bu uyaranlara karşı ağlayarak, altını ıslatarak tepki verebilmektedir. Daha sonraki yaş dönemlerinde de çocukların korkuları devam etmektedir. Yüksek seslerden, süpürge makinesinden, gök gürültüsünden, polisten, hayaletlerden, ebeveynlerinden ayrılmaktan korkabilirler (Yörükoğlu, 1978). İki-altı yaş arası dönem çocukların en fazla korkuya sahip olduğu dönemdir (Gander ve Gardiner, 2004). Dört yaş çocuğu için karanlık korkusu belirgin hale gelmiştir. Beş ve altı yaş çocuğunun okula gitmeye başlamasıyla birlikte okul korkusu gibi daha sosyal alanlarla ilgili olan birtakım korkular

göstermektedirler. Altı yaştan ergenliğe kadar olan süreçte genelde çocukların korkuları değişim göstermez ve daha çok kaza, yaralanma, doğal afetler ve sosyal kaygıları içeren korkulara dönüşür (Miller, 1983; akt. Ollendick, Matson ve Helsel, 1985).

Çocukların korkulara sahip olmasının birtakım sebepleri olabilmektedir. Çocuğun bir başkası tarafından belirli bir nesne, canlı ya da kişi ile korkutulması çocukta belirli korkuların oluşmasına neden olabilmektedir. Kimi zamanlarda ebeveynler bir disiplin yöntemi olarak korkutmayı kullanabilmektedirler. Örneğin ebeveynlerinin istediği gibi davranmayan çocuğun ebeveynleri tarafından polise verilmekle, öcülerin geleceğiyle ya da bırakıp gitmekle korkutulması çocuğun belirli korkular geliştirmesine örnek olarak gösterilebilir (Yörükoğlu, 1978). Bununla birlikte çocuk çevresindeki modelleri gözlemleyerek de birtakım korkular edinebilir. Anne, baba ya da diğer kişilerin böcekten, hayvanlardan, gök gürültüsünden korktuğunu görmesi çocuk için bunların korkulacak şeyler olduğu mesajını içselleştirmesine ve korku geliştirmesine neden olmaktadır. Bu modelleme yöntemi korkuların başlangıcına sebep olabileceği gibi modellenen kişide korkuların son bulması çocuğun da korkularının sona ermesi için örnek oluşturabilir (Gander ve Gardiner, 2004). Ayrıca aşırı koruyucu ve kısıtlayıcı bir tutum ile yetiştirilen çocuklar da çevrelerindeki pek çok şeyin kendileri için bir tehlike ve tehdit oluşturduğu mesajını alırlar. Kendi deneyimleriyle tehlikeli olanı ve olmayanı ayırt etme fırsatı bulamayan çocuğun özgüveninin zedelenmesi ve dış dünyaya karşı korkular gelişmesi muhtemeldir (Yörükoğlu, 1978).

Çocuklar normal gelişim süreci doğrultusunda bilişsel kapasitelerinin de gelişmesiyle sahip oldukları korkuların birçoğunu aşmaktadırlar. Ancak ilerleyen yaşlarda ve yetişkinlik döneminde bazı korkuların devam etmesi olağan olarak görülmemektedir (Yörükoğlu, 1978). Ebeveynlerin, çocuklarının korkuları ile ilgili olarak kendilerinin ve çocuklarının farklı gelişim düzeylerine sahip olduklarının farkında olmaları önemlidir. Bununla birlikte çocuklarının gösterdiği korku tepkilerini anlamsız ve olağan dışı bulsalar bile bu korkuların çocukları için önemli ve sahici olduğunu akıllarında tutmalı ve buna uygun

tutum içerisinde olmalıdırlar. Çocukların bu korkuları alay konusu haline getirilmemesi, çocuğa bu konuda baskı ve zorlamalarda bulunulmaması, çocuğa yeterli ve doğru bilgilerle açıklama yapılması ve güven verilmesi çocuğun korkularının azalması için uygun yaklaşımlardır oluşturabilir (Gander ve Gardiner, 2004).

2.1.1.2 Dışsallaştırma Davranış Problemleri

Dışsallaştırma davranış problemleri, düşük denetimli (under control) olarak belirtilen aşırı hareketlilik, düşük dürtü kontrolü, uyumsuzluk, agresyon, akranlara karşı saldırganlık, karşı gelme, yıkıcı davranışlar ve öfke nöbetleri gibi davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Achenbach ve Edelbrock, 1978; Achenbach, 1991; akt. Fanti ve Henrich; Campbell, 1995). Bu davranışlar genellikle yeni yürümeye başlayan çocuklar tarafından akranlarıyla ya da oyun arkadaşlarıyla yaşadıkları çatışmaları çözmek amacıyla kullanılır. İçselleştirme davranış problemlerinin aksine zaman içerisinde çocukların duygu düzenleme, davranışlarını kontrol etme ve bilişsel becerileri geliştikçe bu dışsallaştırma davranışlarının okul öncesi ve okul çağı döneminde azalması ve bitmesi beklenmektedir (Campbell 2002; akt. Akçınar ve Baydar, 2018; Campbell, 1995; Coie ve Dodge, 1998; akt. Fanti ve Henrich, 2010). Çocukların büyük bir çoğunluğu beklendiği gibi düşük seviyede dışsallaştırma davranışları göstermektedir. Orta ve yüksek seviye dışsallaştırma davranış problemleri gösteren çocukların büyük bir kısmında ise okul öncesi dönemin ardından davranış problemlerinde düşüş görülmektedir. Fakat araştırmalar bazı çocukların bu becerileri kazanamamalarından ötürü dışsallaştırma davranışları sergilemeye devam ettiklerini göstermektedir (Fanti ve Henrich, 2010).

Çocuklardaki dışsallaştırma problemleri pek çok nedenden kaynaklanabilmektedir. Doğum öncesi ve perinatal dönemdeki tıbbi risklerin bebeğin nöropsikolojik yapısını etkilemesi ve buna bağlı olarak meydana gelen eksiklikler ve bilişsel becerilerindeki bozulmalar çocuğun zor bir mizaca sahip olmasına neden olabilmektedir. Bilişsel becerilerdeki bu eksiklik ve zor mizaca sahip olmak çocuğun kronik olarak dışsallaştırma davranışları sergilemesine

neden olabilmektedir (Brennan, Hall, Bor, Najman ve Williams, 2003; akt. Fanti ve Henrich, 2010). Bunun yanında çevresel faktörler de dışsallaştırma davranış sorunları üzerinde etkili olabilmektedir. Çocuğun yaşadığı ailedeki sorunlar, güvensiz bağlanma, anne depresyonu, ebeveyn psikopatolojisi, düşük sosyoekonomik durum, tek ebeveynlik, kalabalık ev ortamı gibi risk faktörleri çocuğun dışsallaştırma problemleri göstermesine neden olan güçlü etmenler arasındadır (Ackerman, D'Eramo, Umylny, Schultz ve Izard, 2001; Shaw, Owens, Vondra, Keenan ve Winslow, 1996). Bazı çocuklar, anne ve babalarının belirlediği erişilmesi zor hedeflerini karşılamayı imkansız gördükleri için davranış bozuklukları göstermektedirler (Berktin, 1978).

2.1.1.2.1 Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB)

Amerikan Psikiyatri Birliği (2022) tarafından yayımlanan DSM-5-TR, DEHB'yi üç tipte incelemektedir. Dikkat eksikliğinin hakim olduğu tip, hiperaktivite ve dürtüselliğin hakim olduğu tip ve ikisinin bir arada görüldüğü birleşik tip olarak kategorize edilmektedir. Dikkat eksikliği görülen kişiler; en az altı ay süreyle gelişimsel olarak uygun olmayan, günlük hayattaki işlevselliklerinin düşmesine neden olan belirtiler göstermektedirler. Buna göre ayrıntıları gözden kaçırma ve buna bağlı hatalar yapma, dikkati sürdürmekte güçlük çekme, başkalarını dinlemiyor gibi görünme, günlük görev ve sorumlulukları tamamlamama, düzen tuturmada zorluk çekme, zihinsel çaba gerektiren görevlerden kaçınma, sahip olduğu şeyleri kaybetme, dış uyaranlardan kolaylıkla etkilenme ve unutkanlık gibi belirtilerden en az beşini göstermektedirler. Hiperaktivite ve dürtüsellik gösteren kişiler ise yerinde duramama, kıpırdanma, sessiz duramama, devamlı konuşma, sırasını bekleyememe, başkalarının sözünü bölme gibi davranışlar sergilemektedirler (APA, 2022).

DEHB'nin okul öncesi dönem çocuklarında sıkça görülen bir nöro gelişimsel bozukluk olduğu belirtilmektedir (Armstrong ve Nettleton, 2004). Belirtileri genellikle okul çağında daha sık fark edilmekle birlikte başlangıcının üç yaş gibi daha erken bir dönemde olabildiği ve genellikle okul

öncesi dönemde başladığı görülmüştür (Armstrong ve Nettleton, 2004; Greenhill, Posner, Vaughan ve Kratochvil, 2008).

DEHB'nin karşıt olma karşı gelme davranış bozukluğu, anksiyete, duygudurum bozuklukları, tik bozuklukları, obsesif kompulsif bozukluk, özgül öğrenme güçlüğü, yaygın gelişimsel bozukluk (Barkley, 2006; Wood, McLeod, Sigman, Hwang ve Chu, 2003) ve dil-konuşma bozuklukları gibi problemlerle eştanısının yüksek olduğu görülmüştür (Tetnowski, 2004). Bununla birlikte okul öncesi dönemdeki DEHB'li çocukların davranışsal ve sosyal açıdan problemler yaşadıkları belirtilmektedir. DEHB'li çocukların sosyal ilişkilerinde daha saldırgan, yıkıcı, hükmedici, müdahaleci, gürültücü ve reddedilmiş oldukları görülmüştür (Barkley, 2006). DEHB'nin erken tanı ve tedavisinin yapılması ileriki dönemde çocuğun hayatındaki olumsuz sonuçların en aza indirilmek açısından yardımcı olmaktadır (Greenhill vd., 2008).

2.1.1.2.2 Saldırganlık

Okul öncesi dönem çocuklarının sergilediği davranış problemleri arasında ebeveynler için en kaygı uyandıranı saldırganlıktır. Saldırganlık kişinin başkalarına ya da eşyalara zarar verme ya da onları incitme amacıyla sergilediği davranış veya tepkiler olarak ifade edilmektedir (Gander ve Gardiner, 2004). Saldırgan davranışlar gösteren çocuk kavgacı bir tutum içerisindedir, sosyal çevresiyle ilişki kurmakta zorlanır ve kuralları çiğneme eğilimi gösterir. Yaşlılarıyla uyumlu ilişkiler geliştirmekte zorlanır ve yetişkinlere karşı gelme davranışları sergiler. Sorunları çözmek için fiziksel yöntemlere başvurma eğilimindedir (Yörükoğlu, 1978).

Araştırmacılar, düşmanca ve araçsal saldırganlık olarak saldırganlığı iki başlıkta incelemiş ve aralarındaki farkı tanımlamışlardır (Buss, 1961; akt. Bushman ve Anderson, 2001; Feshbach, 1964; Hartup, 1974). Düşmanca saldırganlık; içinde öfkeyi barındıran, karşıdaki kişiye zarar verme amacıyla yapılan dürtüsel davranışlar olarak ifade edilir. Araçsal saldırganlıkta ise asıl amaca ulaşmak için kişi saldırganlığı araç olarak kullanmaktadır. Örneğin para edinmek, itibar güçlendirmek, adaleti sağlamak (Bushman ve Anderson, 2001),

çocuklar için ise bu başka birinin elinden oyuncağı almak (Gander ve Gardiner, 2004) gibi amaçlarla sergilenebilmektedir. Düşmanca saldırganlıktaki motivasyon davranışın sonucunda zarar verici bir durum yaratmakken araçsal saldırganlıkta motivasyon eylemin sonucunda zarar vermekten farklı bir amacı içermektedir (Feshbach, 1964).

Hartup'un (1974) 4-7 yaş aralığındaki 102 çocuk ile yaptığı araştırma bulgularına göre daha küçük yaş grubundaki çocuklar büyük çocuklara göre daha fazla saldırgan davranışlar sergilemektedir. Büyük çocukların daha fazla düşmanca saldırganlık sergilediği ve yaş arttıkça sözel saldırganlığın arttığı, fiziksel saldırganlığın ise düştüğü bulunmuştur. Bununla birlikte okul öncesi dönem çocuklarında daha yaygın olarak araçsal saldırganlık görüldüğü saptanmıştır. Aynı zamanda saldırgan davranışlar kız çocuklara kıyasla erkek çocuklarda daha sık görülmektedir.

Saldırgan davranışlar gösteren çocukların ebeveynlerinin tutumu ve aile ilişkilerine bakıldığında reddedici, izin verici ve sert disiplin yöntemleri kullanan ebeveynlerinin çocukların en saldırgan davranışları gösteren çocuklar olduğu görülmüştür (Gander ve Gardiner, 2004). Bandura (1973) insanların saldırganlığı doğuştan bilerek değil sonradan öğrenerek sergilediklerini belirtmektedir. Sosyal öğrenme kuramı bu durumu ebeveynlerin çocuklarına rol model olmalarıyla çocukların da ebeveynlerin sergilediği davranışları öğrendiği ve sergilediği şeklinde açıklamaktadır. Buna göre ebeveynin çocuğunun yapmasını istemediği bir davranış için onu fiziksel olarak cezalandırması çocuğun bu davranışı öğrenmesine ve sonraki aşamada benzer bir şekilde çocuğun da fiziksel saldırganlık göstermesine neden olmaktadır (Bandura, 1971).

2.1.1.2.3 Yıkıcı Bozukluklar, Dürtü Denetimi ve Davranım Bozuklukları

DSM-5-TR'de Yıkıcı Bozukluklar, Dürtü Denetimi ve Davranım Bozuklukları başlığı altında karşıt olma, karşı gelme bozukluğu; aralıklı patlayıcı bozukluk; davranım bozukluğu; toplum dışı (antisosyal) kişilik bozukluğu; piromani ve kleptomani yer almaktadır (APA, 2022).

Karşıt olma, karşı gelme bozukluğu (KOKGB); öfkeli ve kolay sinirlenen bir duygu durum içinde olma; sık sık alınan, gücenen bir tutum gösterme; tartışmacı, karşı gelen davranışlar sergileme; otorite figürleriyle tartışmaya girme; başkalarını bilerek kızdırma; kendi hatalı davranışlarıyla ilgili başkalarını suçlama; kin besleme ile karakterize bir davranış bozukluğudur. Tanılama için belirtilerden en az dördünün görülmesi ve çocuğun kardeşi dışındaki en az bir kişi ile iletişimi sırasında sergilemesi kriterlerini içermektedir. Bu belirtilerin bir ortamda gerçekleşmesi ağır olmayan, en az iki ortamda gerçekleşmesi orta derecede, üç ya da daha fazla ortamda gerçekleşmesi durumunda ağır olmak üzere değerlendirme kriterleri bulunmaktadır (APA, 2022). KOKGB olan çocukların akran ilişkilerinde birtakım çatışmalar yaşayabilmekte; sırasının gelmesini bekleyememe, iş birliği içinde hareket etmekte zorlanma, oyunlarda liderliği üstlenmek isteme ve başkasının liderliğini kabul etmeme, kendi isteklerini başkalarına zorla dayatma gibi davranışlar içinde olabilmektedirler. Bununla birlikte KOKGB tanılı çocukların davranışları sınırları zorlamaya yönelik olup davranışlarının sorumluluğunu üstlenmek istemeyerek genellikle eylemlerinden başkalarını sorumlu tutma eğiliminde olmaktadır (Vanzin ve Mauri, 2019). 13 yaş öncesinde erkeklerde kızlara oranla daha fazla görülmekle birlikte ergenlerde görülen KOKGB’de cinsiyet farkı olmadığı görülmektedir. Üç yaş gibi erken bir dönemde görülebilmekle birlikte sıklıkla 6-8 yaş döneminde rastlanmaktadır (Rodopman-Arman, 2019).

Davranım bozukluğu; başkalarının temel haklarını, toplumsal değer ve kuralları hiçe sayan tekrarlı davranışları ifade etmektedir. Davranım bozuklukları; başka insanlara ve hayvanlara karşı saldırganlık, eşyalara zarar verme, dolandırıcılık veya hırsızlık, kurallara büyük ölçüde karşı gelme kategorileri ile değerlendirilmektedir. Bununla birlikte davranım bozukluğu olan çocuklarda yaptıklarından ötürü pişmanlık ya da suçluluk duymama, başkalarının duygularını umursamama, yaptığı işlerin iyi olmaması ya da sorun teşkil etmesiyle ilgili kaygı gütmeme, sık ya da yetersiz duygulanım gösterme görülebilmektedir. Ağır olmayan, orta derece ya da ağır olmak üzere görülme şiddeti belirtilmiştir (APA, 2022). Davranım bozukluğunun ortaya çıkmasında

düşük sosyoekonomik düzeye sahip olmak, suç oranının yüksek olduğu yerlerde yaşamak, parçalanmış aileye sahip olmak risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. erkek çocuklarda kız çocuklara oranla daha sık rastlanmaktadır. Davranım bozukluğu 15-16 yaşa kadar yaş aldıkça artış göstermekte bu yaşlardan sonra sabit halde kalmaktadır (Tamam ve Demirel Döngel, 2018).

Toplumdışı (antisosyal) kişilik bozukluğu ise DSM-5-TR'de dışsallaştırılan davranış bozuklukları ile ilişkili bulunmuş olup kişilik bozuklukları bölümünde tanılama kriterlerine yer verilmiştir. Tanılama kriterleri arasında kişinin tutuklanmasına sebep olacak eylemlerde bulunması ve yasal yükümlülöklere uymama, yalan söyleme, dürtüsellik, sinirlilik ve saldırganlık, başkalarının güvenliğine aldırış etmeme, sorumsuzluk, başkalarını incitme, çalma ve davranışlarından ötürü pişmanlık duymama kriterleri yer almaktadır. Kişinin bu tanıyı alabilmesi için 18 yaşından büyük olması ve 15 yaşından önce davranım bozuklukları tanı kriterlerini göstermesi gerekmektedir (APA, 2022). Bu anlamda davranım bozukluğu çocuğun ileri dönemde antisosyal kişilik bozukluğuna sahip olması noktasında bir risk faktörüdür (Tamam ve Demirel-Döngel, 2018).

2.1.1.3 Diğer Davranış Problemleri

İdrar Kaçırma (Enürezis)

İdrar kaçırma, diğer bir adıyla enürezis Amerikan Psikiyatri Birliğı (2022) tarafından yayınlanan DSM-5-TR'de dışa atım bozuklukları başlığı altında değerlendirilmekte ve çocuğun istemli ya da istemsiz olarak yatağı ya da kıyafetlerini tekrarlayan bir şekilde ıslatması, işemesi olarak ifade edilmektedir. İdrar kaçırma sadece gece (noktürnal), sadece gündüz (diürnal) ya da hem gece hem gündüz (noktürnal ve diürnal) görülebilmektedir (APA, 2022).

Çocuklarda mesane kontrolünün gelişmesi 2-3 yaş civarında gelişmeye başlar ve bu yaşa gelinceye kadar gece alt ıslatmaları görölmektedir. Çocuklar gündüzleri mesane kontrolünü yapmaya 2 yaş civarında başlarken geceleri bu

kontrolü yapabilmeleri 3,5-4,5 yaş civarında gerçekleşebilmektedir. Bu anlamda idrar ve dışkı tutma becerisini kazanmaları gelişimsel bir süreçtir ve genellikle çocuklar 4 yaş civarında bu kontrolü kazanmaktadırlar. Bu yaş döneminden sonra alt ıslatma sorununun görülmesi enürezis olarak adlandırılmaktadır. Alt ıslatma çoğunlukla gece yaşanmaktadır ve çocuk okul çağına geldiğinde azalma göstermekte, kimi durumlarda orta çocukluk ve ergenliğe kadar devam edebildiği durumlar görülmektedir. Aslında idrar tutma becerisi, gelişimin doğal akışında çocuğun herhangi bir destek ve eğitim almasına gerek olmaksızın kazanılabilir. Fakat çocuğun içinde bulunduğu fiziksel ve çevresel birtakım faktörlerin etkisiyle bozulmalar gösterebilmektedir (Yavuzer, 2022).

Alt ıslatmanın sosyoekonomik düzeyi düşük, ev ortamında yetersiz duygusal etkileşimin olduğu, uyumsuz çocuklarda daha sıklıkla görüldüğü belirtilmektedir. Bununla birlikte alt ıslatma sorunu yaşayan çocukların ev ortamında huzursuzluk, ebeveynlerinin olumsuz ilişkiye sahip olması, ebeveynlerinin aşırı koruyucu ve baskıcı yaklaşımı, babanın sert tutumu, anneye olan bağımlılık gibi çevresel faktörlere sahip oldukları görülmüştür (Yavuzer, 2022).

Dışkı Kaçırma (Enkoprezis)

Dışkı kaçırma diğer bir adıyla enkoprezis, idrar kaçırma gibi DSM-5-TR'de dışa atım bozuklukları başlığı altında incelenmektedir. Dışkı kaçırma, çocuğun istemli ya da istemsiz olarak kıyafeti, odanın bir köşesi gibi dışkılaması uygun olmayan yerlere dışkılaması olarak ifade edilmektedir (APA, 2022). Fiziksel nedene bağlı olmadan çocuğun dışkı tutabilme becerisini kazandığı dört yaş sonrasında ortaya çıkmakta ve çocuğun dışkı kontrolünü sağlayamayarak altını kirletmesi sonucu oluşmaktadır (APA, 2022; Yavuzer 2022).

Dışkı tutma ve dışkı kaçırma olarak iki şekilde görülmektedir. Dışkılarını tutan çocuklar, dışkı yapmayı reddetmekte, uzun süre boyunca tutmakta ve bir süre sonra birden boşaltmaktadırlar. Dışkı kaçıran türde ise çocuk dışkı kontrolünü yapamayarak giysilerine ve yatağına dışkı kaçırmaktadır (Yavuzer, 2022). Erkek çocuklarda üç kat daha fazla görüldüğü bilinmektedir

(Montgomery ve Navarro, 2008). Dışkı kaçırmaya görülen çocukların anksiyete, depresyon, dikkat problemleri, davranış sorunları gösterme ihtimallerinin daha yüksek olduğu ve okul başarısının daha düşük olduğu görülmüştür (Cox, Morris, Borowitz ve Sutphen, 2002).

Parmak Emme

Emme insanların doğuştan sahip oldukları ve anne karnından itibaren yapmaya başladıkları, hayatta kalmayı sağlayan en güçlü reflekslerden biridir (Altun, Akgün ve Güven, 2010; Yavuzer, 2022). Bu nedenle hemen hemen bütün bebeklerde parmak emme davranışı görülür. Çocukların özellikle baş parmak olmak üzere parmak emdikleri bilinmekte ve bazı çocukların da bilek emdikleri görülmektedir. Parmak emme davranışı bebeklik döneminden sonra da üç-dört yaşa kadar devam edebilmektedir. Genellikle dört yaş civarında son bulan bu davranış beş-altı yaşa kadar devam edebilmektedir (Yavuzer, 2022). Parmak emme davranışının beklenenden uzun sürmesi halinde dişlerde ve çenede bozukluklar görülebileceği gibi emilen parmakta da biçim bozulmaları olabileceği belirtilmiştir (Altun, Akgün ve Güven, 2010). Çocuğun okula başlamasıyla bu davranışı gösterme sıklığı büyük oranda azalmaktadır. 6-12 yaş arasındaki çocukların yalnızca %2'sinde bu davranışın devam ettiği görülmüştür (Yavuzer, 2022).

Çocuğun parmak emmeye devam etmesinin nedeni olabilecek üç teori ileri sürülmüştür. Buna göre çocuğun; bebekliğinde emme ihtiyacı yeterince giderilmesiyle, duygusal zorlanmalar yaşıyorsa ve emme davranışından zevk alıyorsa parmak emdiği belirtilmiştir (Anke, 1971). Parmak emme, gelişim süreci içerisinde çocuğun yapması beklenen yaş dönemi dışında devam ettiği takdirde bir gerileme (regresyon) davranışı olarak kabul edilir. İleri yaşlarda devam eden parmak emmede genellikle çocuğun gergin, huzursuz hissettiği ve psikolojik zorlanmalar yaşadığı durumlar olduğu görülmüştür (Altun, Akgün ve Güven, 2010). Bakım verenlerin bu davranışı fark etmesi ve uygun uyarılar ile çocuğun bu davranışı yapmayı bırakması konusunda yönlendirmelerde

bulunması gerekmektedir. Bunu yaparken telaşlı ve baskıcı bir tutumdan uzak durulmalı ve sabırla yaklaşılmalıdır (Yavuzer, 2022).

Tırnak Yeme

Tırnak yeme diğer bir adıyla onikofaji çocukluk döneminde sık karşılaşılan davranış problemlerinden biri olarak belirtilmektedir (Azak ve Mutlu, 2020). Genellikle 3-4 yaş öncesinde görülmemekle birlikte nadiren de olsa 15 ay gibi erken bir yaş döneminde de rastlanabilmektedir (Yavuzer, 2022). 4-6 yaş dönemi içerisinde tırnak yeme davranışına daha sık rastlanmaktadır. Tırnak yeme davranışı daha çok psikolojik zorlanmalardan kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte tırnak yeme davranışı gösteren çocuklarda bu davranışa eşlik eden dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, ayrılık anksiyetesi, idrar kaçırma, tik bozukluğu ve saplantı zorlantı bozukluğu (obsesif kompulsif bozukluk) gibi psikolojik bozuklukların olduğu görülmüştür (Azak ve Mutlu, 2020).

Bu davranışın tedavisi için ailenin desteği ve yaklaşımı büyük önem taşımaktadır. Öncelikli olarak çocuğun bu davranışı göstermesinin altında yatan sebeplerin neler olabileceği keşfedilerek buna yönelik çözüm yolları aranmalıdır (Yavuzer, 2022). Devamında bilişsel davranışçı terapi yöntemleri, tırnak bakımı, davranışı caydıran yöntemlerin kullanılması da önerilmektedir (Azak ve Mutlu, 2020).

Kekemelik

Kekemelik, DSM-5-TR'ye göre çocuklukta başlayan konuşma akıcılığı bozukluğu ismiyle tanımlanmaktadır ve “kişinin yaşı ve dil becerileri açısından uygun olmayan, zamanla geçmeyen, konuşmanın olağan akıcılığında ve zamanlama örüntüsünde bozukluklar” olarak ifade edilmektedir (APA, 2022).

Kekemelik yedi yaş öncesinde ve genellikle 3-5 yaş döneminde ortaya çıkmaktadır (Yörükoğlu, 1978). Kekemeliğin ortaya çıkmasına neden olabilecek pek çok farklı etken olabilmektedir. Bunlardan biri çocuğun düşünme hızının konuşma hızına yetişememesine bağlı olarak gelişen kekemeliktir. Bunun yanı

sıra çocuk sadece belirli bir ortamda ya da belirli bir kişinin yanındayken kekeleyebilmektedir. Bu tür durumlarda ebeveyn tutumlarının çocuğun kekeleyemesi üzerinde etkisi olduğu düşünülebilmektedir. Mükemmeliyetçi ebeveyn tutumları ve ebeveynler arasında çocuğa karşı tutarsız beklenti ve yaklaşımlar olması, çocuğun bu tür yaklaşımlar neticesinde korku ve stres yaşamasına konuşma akıcılığının bozularak kekemeliğin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Kekemelik sonradan ortaya çıkabileceği gibi doğuştan da olabilmektedir. Doğuştan gelen kekemeliğe dudak kıvrırma, ayağı yere vurma gibi birtakım otomatik hareketler de eşlik edebilmektedir (Tarhan, 2012).

Kekemelik, sosyal etkileşimde çocuğun kaygı duymasına ve buna bağlı olarak sosyal kısıtlamalar yaşamasına da neden olmaktadır (APA, 2022). Bu nedenle diğer davranış sorunlarında olduğu gibi kekemelikte de erken aşamada müdahale etmek çocuğun gelişimi açısından yararlı olmaktadır. Tedavi süreci boyunca çocuğun istekli, ebeveynlerin sabırlı olması ve çocuk okula gidiyor ise öğretmenin de sürece dahil olarak okulda çocuğun kaygısını azaltacak bir tutum içerisinde olması süreci kolaylaştırmaktadır (Tarhan, 2012).

Tikler

Tik, diğer bir adıyla seyirce vücut kaslarında istemsiz, hızlı, tekrarlı olarak ve ritmik olmayan bir şekilde meydana gelen kasılmalardır (Hesapçioğlu, 2012; Yörükoğlu, 1978). Genellikle yüz ve boyun kaslarında görülmekle birlikte göz kırpması, kaş kaldırma, dudak, burun, baş, omuz oynatma, boynu bükme şeklinde de görülebilmektedir (Yavuzer, 2022; Yörükoğlu, 1978). Tikler daha erken yaşlarda da görülebilmekle birlikte genellikle altı yaştan sonra ortaya çıkmaktadır (Yörükoğlu, 1978).

Tikler kız çocuklarına kıyasla erkek çocuklarda daha yaygın olarak görülmektedir. Tiklerin ortaya çıkmasında çocuğun içinde bulunduğu psikolojik durumun önemli etkisi bulunmaktadır. Buna göre çocuğun hissettiği gerginlik, tedirginlik, korku, kaygı, ebeveynleriyle kurduğu ilişki gibi faktörler çocuğun tik geliştirmesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Aile ortamı içerisinde yeterli ilgi ve sevgiyi göremeyen, sürekli olarak başkalarıyla kıyaslanan, aşağılanan,

kötü ebeveyn ilişkilerine şahit olan çocukların tik geliştirdikleri bilinmektedir (Yavuzer, 2022). Bu kapsamda Çağlar (1974) tiklerin içsel gerilim ve çatışma yaşayan çocukların bu gerilimi atması için geliştirdiği bir yöntem olduğunu ve tik olarak görülen her hareketin bu içsel çatışma ve gerilimi dışarı atmaya yardımcı olduğunu belirtmiştir (akt. Yavuzer, 2022).

Tiki olan çocuğa ailesi tiki ile ilgili baskı kurmamalı, çocuğu bununla ilgili cezalandırmamalı ve aşagılamamalıdır. Tike neden olabilecek nedenler araştırılmalı ve organik kaynaklı bir sebepten kaynaklanıyorsa tedavisi yapılmalıdır. Çocuğun içinde bulunduğu ruhsal kaynaklı bir durumdan kaynaklanıyor ise psikolojik tedavi yöntemlerine başvurulmalıdır (Yavuzer, 2022).

Yalan Söyleme

Yalan, var olan bir gerçeği gizlemek amacıyla kişinin sözleriyle, jestleriyle, yazdıklarıyla veya susarak başkalarını yanıltması eylemidir (Yavuzer, 2022). Okul öncesi dönem çocuklarında gerçeği çarpıtmaya yönelik söylemlere sıkça rastlanmaktadır (Aydın, 2021). Bazı çocuklarda iki yaş döneminden başlayarak, okul öncesi dönemin sonuna kadar ise neredeyse bütün çocuklarda yalan söyleme davranışı görülmektedir (Wilson, Smith ve Ross, 2003). 2-3 yaş dönemi çocukları yalan söyleme konusunda başarılı değildirler ve çoğunlukla amaçları cezadan kaçma ve kendilerini korumaktır (Ekman, 2016). 3-4 yaş döneminde ise çocuklar hayal gücünün ürünü olan uydurma senaryolardan bahsedebilmektedirler. Bunlar tam anlamıyla yalan amacı taşımayan “pseudo yalanlar” olarak adlandırılır. Çocuk ihtiyaç duyduğu gerçekliğe sahip olmadığında zihninde kurguladığı bir gerçeklik üreterek bunu öyküleştirebilir. Hayali arkadaşların üretilmesi de bu tür bir nedenle kaynaklanmaktadır (Yavuzer, 2022).

Gerçeklik kavramı çocuklarda zamanla kazanılır ve çocuklar gerçeğe sadık kalmayı zaman içerisinde öğrenmektedirler. Gerçeklik algısının kazanılmasının ardından çocuk hala yalan söylemeye devam edebilmektedir. Bu yalanların gerekçesi olarak çocuğun çevresiyle kurduğu olumsuz ilişkiler olduğu

söylenbilir (Yavuzer, 2022). Çocuğun aile içerisinde hissettiği güvensizlik ve korku gibi duygular çocuğun gerçeği ebeveynlerinden saklamasına neden olmaktadır. Gerçeği söylerse cezalandırılacağını, sevilmeceğini düşünen çocuk yalana başvurur. Aynı zamanda ebeveynlerin yalan söyleyen çocuklarına hatalı yaklaşımları yalanın pekişmesine neden olabilmektedir. Doğruyu söylemesi için çocuğuna baskı yapan ebeveynin doğruyu öğrendiğinde çocuğu cezalandırması çocuğun cezadan kaçınmak için yine yalana başvurarak yalan döngüsünün pekişmesine sebep olabilmektedir (Yörükoğlu, 1978).

Çalma

Küçük çocuklarda henüz mülkiyet kavramının gelişmemiş olmasına bağlı olarak çalma davranışı görülebilmektedir (Yavuzer, 2022). Bu davranış genellikle 5-8 yaş arası çocuklarda sıkça rastlanır (Yörükoğlu (1978) fakat beş yaşa kadar bir sorun teşkil etmemektedir (Yavuzer, 2022). Her izinsiz alma eylemi çalma olarak değerlendirilmemelidir. Çocuklar sekiz yaştan itibaren mülkiyet, aidiyet duygusunu kazanmaya başlarlar. Bu nedenle çocuklar başkasında olan, hoşuna giden veya ihtiyacı olan eşyaları izinsiz alma ve kullanma yoluna gidebilirler. Bu süreçte ebeveynlerin çocuklarına yaş düzeylerine uygun şekilde mülkiyet kavramını, başkalarının mülkiyetlerine saygı gösterme konusunu, başkalarının eşyalarını izinsiz alamayacaklarını anlatmaları gerekmektedir. Aidiyet kavramını çocuğa aktarmanın en verimli yolu çocuğun kendine ait eşyaları, odası, rafları olması ve harçlık alabilecek yaşa geldiğinde de düzenli olarak harçlık verilmesidir. Bununla birlikte ebeveynlerin de çocuklarına ya da başkalarına ait eşyaları izinsiz olarak almamaları ve bu yönde çocuklarına doğru örnek olmaları gerekmektedir. Ebeveynler çocuklarında bu davranışı gördükleri zamanlarda büyük tepkiler vermekten kaçınmalı, doğru tutum ve eşyanın kime ait olduğu hatırlatılmalıdır. Çocuklar yaşları ilerledikçe sosyal olarak neyin uygun neyin uygun olmadığını öğrendiklerinde bu davranışı göstermeyi bırakmaktadır (Yavuzer, 2022).

Çalma davranışı bir davranış problemi belirtisi olarak değerlendirilebilir. Bu belirtiler çocuğun içinde bulunduğu birtakım anlık çatışma durumlarından da

kaynaklanıyor olabilmektedir. Ebeveynlerinden yeterli ilgi ve sevgiyi göremeyen çocuk bunun yerine geçebilecek bir arayış içerisinde ve bunun için ebeveynlerinin eşyalarını çalarak bu doyumunu farklı bir yolla elde edeceğini düşünebilmektedir. Bu nedenle bakım verenlerin çocuklarına karşı tutarlı, dengeli ve yeterli ilgiyi göstermeleri gerekmektedir. Çocuğun uygun davranış kalıplarını öğrenmesi açısından aşırı sevgi, korumacı tutum ya da aşırı katı, otoriter tutumlardan kaçınılmalıdır (Yavuzer, 2022).

2.1.2 Davranış Problemlerinin Ortaya Çıkışında Etkili Olan Faktörler

Çocuklarda davranış problemlerinin ortaya çıkmasını etkileyen biyolojik, psikolojik ve sosyal birçok faktör bulunmaktadır. Çocuğun yaşadığı sosyal çevrenin çocuğun davranış problemi geliştirmesi üzerinde etkisi büyüktür. Buna göre çocuğun elverişsiz bir çevrede yetişmesi davranış problemi gösterme riskini arttırabilmektedir. Elverişsiz çevre tanımlamasında, çocuğun suça sürüklenmiş olması, olumsuz ebeveynlik tutumları görmesi, anne depresyonu, üvey ebeveynlere sahip olma, erkek çocuk olma, tek ebeveynli olma, istismara maruz bırakılmış olmak, ev içi şiddete tanık olma, anne-babanın ikili ilişkide uyuşmazlık yaşaması, iki veya daha çok çocuğa sahip olma, düşük sosyoekonomik düzey, sosyal destek sisteminin yetersiz olması, madde kullanımı gibi etkenler bulunmaktadır. Bu şartlar içerisinde yetişen çocukların davranış problemleri yaşama risklerinin iki kat daha fazla olduğu ifade edilmektedir (Arkan ve Üstün, 2009). Bununla birlikte çocuğun yetişme süreçlerine daha fazla baba katılımının olmasının çocuklarda gözlemlenen davranış problemleriyle negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Buna göre daha az baba katılımı çocuk davranış problemleri ile ilişkilendirilebilmektedir (Amato ve Rivera, 1999).

Çocuğun bebekliğinden itibaren özellikle annesi ile kurduğu ilişkinin, erken çocukluk döneminde gösterdiği dışsallaştırma davranış problemlerinin yordayıcısı olabileceği görülmüştür. Bu araştırma kapsamında güvensiz bağlanma (özellikle dağınık bağlanma) stiline sahip olma, annenin kişilik riskleri, çocuk yetiştirmede ebeveyn çatışması ve çocuğun zor mizaçlı olarak

algılanması çocuk davranış problemleriyle pozitif ilişkili olduğu görülmüştür (Shaw vd., 1996).

Holland, Malmberg ve Peacock (2017) küçük çocuklardaki davranış problemlerinin yordayıcılarını içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri için ebeveyn özellikleri, çocuk özellikleri ve demografik özellikler açısından ayrı ayrı belirlemişlerdir. Buna göre içselleştirme davranış problemlerinin yordayıcılarından ebeveynin özellikleri; etkisiz ebeveynlik yöntemleri kullanması, ebeveyn stresi, ebeveyn psikopatolojisi, düşük sosyal destek olarak belirtilmiştir. Çocuk özellikleri olarak; çocuğun zor mizaca sahip olması, davranışsal inhibisyona sahip olması, olumsuz duygulanım, güvensiz bağlanma stiline sahip olması, dil gelişiminde gecikme yaşaması olarak ifade edilmiştir. Demografik özellikler ise düşük sosyoekonomik düzeye sahip olmak, düşük doğum kilosuna sahip olmak ve ebeveynin eğitim seviyesinin düşük olması olarak belirtilmiştir. Dışsallaştırma davranış problemlerinin yordayıcıları olarak ebeveynin; olumsuz ebeveyn tutumlarına sahip olması (sert disiplin yöntemleri, zorlayıcı ebeveynlik yaklaşımları), ebeveyn stresi yaşaması, psikopatolojiye sahip olması, düşük aile işlevselliği olduğu ifade edilmiştir. Çocuğun güvensiz bağlanma stiline sahip olması, zor mizaç ve yetersiz öz düzenleme becerileri ise çocuğun sahip olduğu özelliklerden dışsallaştırma davranış problemi yordayıcıları olarak görülmektedir. Demografik özelliklerde ise düşük sosyoekonomik düzeye sahip olmak, düşük doğum kilosu, televizyonda yüksek şiddet içeriklerine maruz kalmak dışsallaştırma davranış problemi yordayıcıları olarak görülmüştür.

Seven'in (2007) araştırmasına göre çocuklardaki davranış problemlerinin ortaya çıkmasında çocuğun cinsiyeti, kaç kardeşi olduğu, annesinin çalışma durumu, ailesinin sosyoekonomik düzeyi gibi faktörlerin etkili olduğu görülmüştür. Buna göre annenin çalışmıyor olmasının içselleştirme davranış problemleriyle pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Bununla birlikte erkek çocuk olmak dışsallaştırma davranış problemi ile ilişkili olarak bulunmuştur. Daha fazla kardeşe sahip olmanın ise hem içselleştirme hem dışsallaştırma davranış problemi ile pozitif ilişkili olduğu saptanmıştır.

2.2. EBEVEYN TUTUMLARI

2.2.1 Ebeveynlik Kavramı

Çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren etkileşim kurduğu, yaşamsal deneyimler edindiği, dış dünyayı keşfettiği ilk yer ailesidir. Çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişiminin tam anlamıyla gerçekleşebilmesinde ilk bakım verenler olarak ebeveynlerin etkileri ve görevleri büyüktür (Mak, Yin, Li, Cheung ve Oon, 2020). Çocuğun bakımının karşılanması, eğitim alması, sosyalleşmesi gibi ihtiyaçların karşılanması kadar çocuğun korunması, güvende hissetmesi, topluma uyumlu bir kişiliğe sahip olması da ebeveynlerin önemli işlevlerindendir. Ebeveynlerin çocuk ile olan etkileşimleri, çocuğun aile içindeki yerini belirleyici nitelikte olduğu gibi okul öncesi dönemde ebeveynler, çocuğun sosyalleşmesini sağlayan en önemli kişilerdir (Demiriz ve Öğretir, 2007; Yavuzer, 2022). Çocuk; ebeveynleriyle olan etkileşim aracılığıyla kişilerarası ilişkilerin unsurlarından olan anlaşma, uzlaşma, bağlılık ve iş birliği gibi olumlu özellikleri kazanır. Bunun yanında çatışma, çekişme, anlaşmazlık gibi olumsuzluklar karşısında vereceği tepkileri de ailesiyle olan bu iletişimler sırasında edinir. Çocuk, aile içinde özellikle ebeveynlerinin tutum ve davranışlarından fazlasıyla etkilenmektedir. Bu etki sonucunda çocuk ebeveynlerinin tutum ve davranışlarını özdeşim yoluyla içselleştirir. Bu etkileşim sadece ebeveynlerden çocuklara olacak şekilde tek yönlü değildir. Aynı zamanda çocuk da anne-babası ve kardeşleriyle de karşılıklı bir etkileşim halindedir. Bu karşılıklı etkileşimde çocuk doğuştan getirdiği birtakım özellikleriyle ebeveynlerinin tutumlarını da etkileyebilmektedir (Yörüköğlu, 1978).

2.2.2 Ebeveyn Tutumları Tanımı

Ebeveyn tutumları, ebeveynin çocuk ile kurduğu iletişimde pek çok duruma karşı gösterdiği tutum ve yaklaşımların tümünü ifade eder (Darling ve Steinberg, 1993). Çocuğun sağlıklı bir şekilde yetişmesinde ve kişilik yapısının

oluşmasında ebeveynlerin sergiledikleri bu tutum ve yaklaşımların büyük önemi vardır (Şanlı ve Öztürk, 2012). Her ebeveynin çocuğunu yetiştirirken ortaya koyduğu farklı tutumlar bulunmaktadır. Bu farklılıklar ebeveynin kendi anne babasından gördüğü yetiştirme tarzına, içinde yaşadığı kültüre, sosyoekonomik koşullara, inanç sistemlerine ve kişinin sahip olduğu ahlaki değerlere ve diğer pek çok faktöre bağlı olarak şekillenir (Şirin, 2019). Ebeveyn tutumları ile ebeveynler, çocuklarına sınırlar ve kurallar koyar ve duygusal bir alışverişte bulunabilirler (Moreno Méndez, Espada Sánchez ve Gómez Becerra, 2020). Bu açılardan ebeveynlerin çocuklarıyla olan etkileşimleri ve ne tür bir ebeveyn tutumuna sahip oldukları çocukları üzerinde büyük etkiye sahiptir. Çocuklar etkileşim halinde oldukları sosyal çevreyi gözlemleyerek birtakım davranış kalıpları edinir ve tekrarlarlar (Bandura, 1971). Bu kapsamda ebeveynlerinin tutum ve davranışları çocukların sergileyeceği tutum ve davranışlar açısından da örnek niteliğindedir.

Ebeveynlerin sergilediği tutumlar 1930'lerden beri pek çok araştırmacı tarafından incelenmiş ve ebeveynlerin sergiledikleri farklı özellikler olduğu ortaya konulmuştur (Karabulut Demir ve Şendil, 2008). Ebeveynlik stilleri hakkında ebeveyn davranışlarını bir model halinde sunan ve ölçek geliştiren araştırmacılardan biri de Schaefer'dır (Schaefer ve Bell, 1958; Schaefer, 1959; Schaefer, 1965). Schaefer annelik davranışlarına yönelik yaptığı araştırmada annelerin çocuk yetiştirme davranışlarını iki boyutlu olarak incelemiştir. Bu iki boyut; sevgiye karşı düşmanlık ve kabule karşı ret olarak iki kutuplu sistemler olarak belirtilmektedir (1959). Kabul-ret boyutunda iki kutuplu yaklaşımın olumlu ucu olan kabul edici, sıcak tutum sergileyen ebeveynlerin çocukları sorumluluk alabilen, özdenetimi yüksek kişilik özellikleri gösterirken olumsuz uçtaki reddedici, düşmanca tutum sergileyen ebeveynlerin çocukları saldırgan davranışlar gösterme eğiliminde olmaktadır (Schaefer, 1959). Özerkliğe karşı kontrol boyutu ise ebeveynlerin çocuklarına karşı koydukları davranış kurallarının uygulanmasındaki kısıtlayıcı ve izin verici tutumları ne derece uyguladıkları hakkında fikir vermektedir. Yüksek kontrol uygulayan ebeveynlerin çocukları istedik davranışları yüksek oranda uygulayabilmelerine

rağmen bağımlı özellikler göstermektedirler. Bunun yanı sıra yüksek oranda izin verici tutum sergileyen ebeveynlerin çocukları ise girişimci fakat saldırgan davranışlar gösterme eğilimindedir (Schaefer, 1959).

Alan yazında ebeveyn tutumları hakkında pek çok araştırma olmakla birlikte Baumrind'in (1966) ebeveyn tutumları hakkında ortaya koyduğu model oldukça kapsamlı bir çerçeve sunmuştur. Baumrind (1966) yaptığı çalışmalarda ebeveynlerin yaygın olarak sergilediği üç farklı ebeveyn tutumundan bahsetmektedir. Bunlar; izin verici ebeveyn (permissive), otoriter ebeveyn (authoritarian) ve demokratik ebeveyn (authoritative) tutumları olarak tanımlanmıştır. Daha sonradan Maccoby ve Martin 1983'te bu tutumları ebeveyn kabul/duyarlılığı (acceptance/responsiveness) ve kontrol/talep (control/demandingness) boyutlarının etkileşimiyle tanımlanmış ve Baumrind'in üçlü ebeveyn tutumlarının bu iki boyutlu yaklaşımla geliştirilebileceğini savunmuşlardır (akt. Rankin Williams vd., 2009). Sıcaklık/duyarlılık ve kontrol/talep boyutlarının düşük ve yüksek oluşuna göre Baumrind'in ebeveyn tutumlarına bir ekleme yapılarak dört farklı ebeveynlik boyutu ortaya konmuştur (akt. Karabulut Demir ve Şendil, 2008). Maccoby ve Martin'in modelindeki dört ebeveyn tutumu; demokratik ebeveyn tutumu, otoriter ebeveyn tutumu, izin verici-müşahakkar ebeveyn tutumu ve ihmalkar ebeveyn tutumu olarak sınıflandırılmıştır (akt. Karabulut Demir ve Şendil, 2008; Şirin 2019).

2.2.2.1 Demokratik Ebeveyn Tutumu

Demokratik ebeveyn tutumunda ebeveynler çocuklarına karşı yüksek kabul/duyarlılık ve yüksek kontrol/talep göstermektedirler. Çocuklarıyla kurdukları iletişimde açıktırlar, güven ve kabul ile çocuğun özerkliğini teşvik ederler. Çocuğun eylemlerini akılcı ve konu odaklı bir şekilde yönlendirmeye çalışırlar. Bunu yaparken sözel iletişim kurup bu yönlendirmesinin arkasındaki mantığı çocuk ile paylaşır ve çocuk buna uymayı reddettiği zaman onun itirazlarını dinlerler. Çocuklarına karşı sıcak ve ilgiyle yaklaşırlar, aynı zamanda sabırlı ve duyarlı bir tutum içerisindedirler (Baumrind, 1966). Hem çocuğun

özerkliği hem de disiplin ebeveyn tarafından desteklenir (Baumrind, 1966; 1971). Bu nedenle ebeveyn-çocuk ayrışmasını sağlayabilmek adına sıkı bir kontrol uygularlar fakat çocuğu bu kısıtlamalarla baskılamazlar. En ideal ebeveyn tutumu olarak belirtilen demokratik ebeveynlikte çocuğun uyması gereken standartlar ve disiplin bulunmaktadır (Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010). Yetişkin olarak kendi görüşünü dayatır ancak çocuğun bireysel ilgi alanlarını ve kendine has yöntemlerinin de farkındadır (Baumrind, 1966). Demokratik ebeveynler çocuklarına gösterdikleri içten sevgi ve geliştirici kontrol sayesinde çocuklarının kendilerini gerçekleştirme potansiyellerini desteklemiş olurlar (Kuzgun, 1972). Bu ebeveyn tutumu ile yetiştirilen çocukların bağımsız, kendini ifade edebilen, sosyal ve akademik açıdan başarılı bireyler olduğu görülmüştür (Baumrind 1966; 1971; 1972; Spera, 2005).

2.2.2.2 Otoriter Ebeveyn Tutumu

Otoriter ebeveyn tutumunda ebeveynler, düşük kabul/duyarlılık gösterip yüksek kontrol/talep uygularlar. Çocukların tutum ve davranışlarını kendi belirledikleri standartlar çerçevesinde şekillendirmeye, kontrol etmeye ve değerlendirme çalışırlar. Bu ebeveynler, çocukları onların belirlediği kurallara uymadıklarında cezalandırıcı ve zorlayıcı yöntemler kullanırlar. İtaate önem verirler, düzenin ve geleneksel yapının korunmasını çok değerli bir amaç olarak görürler. Kendi sözlerinin dinlenmesini öncelikli olarak görüp çocuklarıyla pek fikir alışverişinde bulunmazlar (Baumrind, 1966). Takdir etme ve ödüllendirmeye nadiren başvururlar. Çocuklarının ihtiyaçları ve haklarına odaklanmaktan ziyade çocukları üzerinde kontrol kurma ve itaat bekleme tutumu daha baskındır. Bu tür bir sert disiplinin ve otoriter tutumun çocuğun psikolojik gelişimi açısından olumsuz etkileri olabilmektedir. Otoriter ebeveynler sıkı disiplin ve sundukları şartlı sevgi ile çocuklarında bağımsız olabilme, özgüven, kendine yetebilme gibi önemli kişilik özelliklerinin gelişmesine engel olmaktadır (Kuzgun, 1972). Otoriter ebeveynlik ile yetişen çocukların daha sık karamsarlık, mutsuzluk, korkma hali, kaygı, içe kapanıklık ve farklı tecrübelerle karşı ilgisizlik, akran ilişkilerinde sorunlar deneyimledikleri

görülmektedir (Şirin, 2019). Bununla beraber, duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edememe, güvensizlik, otoritenin varlığında sinme ve kurallara uyum sağlama, otorite yokluğunda kurallara uymama davranışları göstermektedirler (Baumrind 1966; 1971; 1972). Bu ebeveynlik tarzıyla yetişen kız çocuklarının yetişkin yaşamlarında karar alma sürecinde ebeveynlerinin fikirlerine daha çok ihtiyaç duydukları; erkek çocuklarının ise şiddet eğilimli, öfkeli ve isyankar olduğu görülmektedir (Şirin, 2019).

2.2.2.3 Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu

Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunda ebeveynler, çocuklarını fazlaca korur, yüksek kontrol/talep uygular ve özen gösterirler (Yavuzer, 2022). Aşırı koruyucu ebeveynler çocuklarının ihtiyaç duymadıkları durumlarda bile onların eyleme geçmesine fırsat vermeden harekete geçerler. Bu nedenle çocuğun kendi başına karar vermesi, eyleme geçmesi ve keşfetmesi engellenmiş olur (Navaro, 1989). Bununla birlikte Levy'nin (1939) annesel aşırı koruyuculuk olarak tanımladığı ve dört kriteri bulunan bir anne tutumu mevcuttur. Bu dört kriter yoğun temas, bebesileştirme, bağımsız davranış gelişiminin engellenmesi ve anne kontrolünün eksikliği ya da fazlalığı olarak belirtilmektedir. Bu ebeveyn tutumuyla yetişen çocuklar; sorumluluk almada, karar vermede, duygu düzenlemede güçlükler, güvensizlik, hayal kırıklığı yaşayabilmekte (Yılmaz, 2001) ve başkalarına bağımlı, düşük öz güvenli, çekingen, korkak bir hale gelebilmektedir (Navaro, 1989; Yavuzer, 2022). Ebeveynleri tarafından aşırı korumaya maruz kalan çocuk kendini koruma deneyimine sahip olmadığı için başkalarına kolay uyum sağlayan, savunmasız ve utangaç bir yapıda olabileceği gibi sorumluluk almayan ve şımarık bir kişilik özelliği de gösterebilir (Navaro, 1989). Bu tutum ve davranışlar neticesinde otoriter tutumun yansımalarında olduğu gibi, çocuk; geliştirdiği bağımlılığı ileriki yaşantısında ebeveynleri dışındaki kişilerden de bekleyebilmektedir (Yavuzer, 2022). Bu anlamda aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun, çocuğun kendine yetebilen bir birey haline gelmesi ve psikososyal gelişimi açısından olumsuz etkilere sahip olduğu düşünülmektedir.

2.2.2.4 İzin Verici Ebeveyn Tutumu

İzin verici-müsamahakar ebeveynler, çocuklarına karşı yüksek kabul/duyarlılık ve düşük kontrol/talep gösterirler. Bu ebeveyn tutumuna sahip ebeveynler çocuklarına fazlaca özgürlük tanırırlar, herhangi bir kontrol uygulamazlar ve cezalandırıcı olmayan, kabul edici hoşgörölü bir yaklaşım içerisinde dirler. Çocuklarına sorumluluk vermek ve sınır koymak, kurallara uymalarını beklemek konusunda çok kısıtlı talepte bulunurlar. Çocuklarının bütün kararları kendi başlarına vermelerini beklerler. Çocuklarının yemek, uyku, oyun gibi davranışlarına karşı kurallar belirlemez ve çocuğun istediğı gibi davranmasına müsaade ederler. İzin verici ebeveynlerin bu aşırı serbestlik hali kimi durumlarda ihmale kadar varabilmektedir. Bunun yanında izin verici ebeveynler çocuklarına karşı sıcak ve sevecen bir tutum içerisinde dirler (Baumrind, 1966). Bu ebeveyn tutumuna sahip ebeveynlerin çocuklarında düşük dürtü kontrolü, zayıf duygu düzenleme becerisi, düşük akademik başarı, kendini hoş görme tutumları, otoriteye ve kurallara uymakta güçlük çektikleri görölmektedir (Baumrind 1966; 1971; 1972; Şirin 2019).

2.2.2.5 İhmalkar Ebeveyn Tutumu

İhmalkar ebeveyn tutumunda ebeveynler çocuklarına düşük kabul/duyarlılık ve düşük kontrol/talep göstermektedirler (Estlein, 2016). Bu ebeveynler çocuklarında öz düzenleme becerilerinin gelişmesine destek ve ön ayak olmazlar. Çocuklarına kontrol uygulamaz ve denetlemezler. Bununla birlikte çocuklarına karşı müdahil olmayan bir tutum içerisinde ve kayıtsız kalmaktadırlar (Aunola, Stattin ve Nurmi; 2000; Maccoby ve Martin, 1983; akt Baumrind, 1991).

Bu araştırmada Baumrind'in (1966) açıkladığı üç ebeveyn tutumu olan izin verici, otoriter ve demokratik ebeveyn tutumlarına ek olarak Batı kültüründe sık karşılaşılmayan fakat Türk kültüründe ebeveynlerin sıkça uyguladığı görölen ve Ebeveyn Tutum Ölçeğı'nde de puanlaması yapılan ebeveyn tutumları

arasında yer alan aşırı koruyucu ebeveyn tutumu da incelenmiştir (Karabulut Demir ve Şendil, 2008; Yavuzer, 2022).

2.2.3 Ebeveyn Tutumlarının Oluşumunu Etkileyen Faktörler

Ebeveyn tutumlarının belirlenmesinde etkili olan ebeveynlerin sahip olduğu psikolojik, sosyoekonomik, kültürel birtakım faktörler mevcuttur. Bununla birlikte sadece ebeveynin sahip olduğu özelliklerin değil çocuğun sahip olduğu özelliklerin de ebeveyn tutumları üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir (Joseph ve John, 2008; Vafaeenejad, Elyasi, Moosazadeh ve Shahhosseini, 2019). Ebeveynlerin ve çocukların sahip olduğu özelliklerin dışında toplumun beklentilerinin de ebeveynlerin sergiledikleri tutumlar üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Joseph ve John, 2008). Tüm bu faktörler ebeveynlerin sergiledikleri ebeveynlik tutumları üzerinde etkili olmaktadır.

Ebeveynin ruh sağlığı durumu, uyguladığı ebeveynlik tutumuyla önemli ölçüde doğrudan ilişkilidir (Vafaeenejad vd., 2019). Annenin çocuğu ile kurduğu ilişkideki yaklaşımları annenin ruh sağlığına bağlı olarak belirlenmekte ve ikisi arasında karşılıklı bir etkileşimi de beraberinde getirmektedir. Annenin ruh sağlığının çocuk yetiştirme tutumlarında etkili olmasının yanı sıra beş yaş altı çocuğa sahip olması da annenin depresyon ve anksiyete gibi psikolojik problemler deneyimleme riskini arttıran bir faktör olarak görülmektedir (Romans-Clarkson, Walton, Herbison ve Mullen, 1988). Ebeveynler yaşadığı psikolojik zorlanmalara bağlı olarak çocuklarına karşı düşmanca ya da cezalandırıcı bir tutum içerisinde olabilmektedirler. Bununla birlikte sert kurallar uygulayabilmekte ve fiziksel cezalandırma yöntemlerine başvurabilmektedirler. Ebeveynlerin majör depresyon geçmişine sahip olması ile demokratik ebeveyn tutumunu benimsemeleri arasında negatif bir ilişki olduğu, buna karşın otoriter ebeveyn tutumunu benimsemeleri ile pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür (Vafaeenejad vd., 2019). Aynı zamanda ebeveynlerin psikolojik zorlanmaları; çocuklarına karşı uygun duygu ve düşünceleri ifade etmekte problemler yaşamalarına, kendilerine yönelik olumsuz duygular deneyimlemelerine ve olumsuz ebeveynlik davranışları

sergilemelerine neden olabilmektedir. Bunun sonucunda da çocukları ile kurdukları ilişkileri zarar görebilmekte ve güven ilişkisinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilmektedir (Lovejoy, Graczyk, O'Hare ve Neuman, 2000; Vafaeenejad vd., 2019). Annelerin depresyon, anksiyete, bipolar bozukluk, şizofreni gibi psikolojik problemlere sahip olması da çocukları ile olan etkileşimlere daha az dahil olmalarına ve olumlu bir iletişim ortamı kurmakta başarısız olmalarına sebep olabilmektedir (Lovejoy vd., 2000; Oyserman, Mowbray, Meares ve Firminger 2000).

Ebeveynlerin benimsedikleri ebeveyn tutumları üzerinde etkili olan bir başka faktöre de sosyoekonomik düzeydir (SED). Ebeveynlerin sahip oldukları SED'e bağlı olarak ebeveynlik davranışları farklılık göstermektedir (Joseph ve John, 2008). Buna göre düşük sosyoekonomik düzeydeki ebeveynlerin çocuklarına uyguladıkları ebeveynlikte çocuklarının sosyal beklentilere uyma kaygısını daha fazla göttükleri, çocukları üzerinde otorite kurdukları bir ev ortamı oluşturdıkları ve çocuklarının otoriteye karşı gelmeleri durumunda cezalandırıcı bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Aynı zamanda düşük SED'e sahip ebeveynlerin çocuklarıyla olan etkileşimlerinde daha fazla emredici ve daha az iletişime açık oldukları gözlemlenmiştir. Buna karşın daha yüksek SED'e sahip ebeveynler ise çocuklarının kendi kararlarını verebilmesine daha odaklı olmakta, evde eşitlikçi katılımı teşvik eden bir tutum sergileyerek kuralların birlikte kararlaştırıldığı bir ev ortamı sunmakta ve cezalandırıcı olmayan, fiziksel disiplin yöntemlerine başvurmaya daha az eğilimli oldukları bir ebeveyn tutumu benimsemektedirler. Bununla birlikte düşük SED'e sahip ebeveynlerin aksine çocuklarıyla olan etkileşimlerinde daha az emredici ve daha iletişime açık bir tutum sergilemektedirler (Hoff, Laursen ve Tardiff, 2002). Ayrıca SED'in ebeveyn tutumları ve çocukların gelişimi üzerinde etkili olmasına neden olan bir diğer nokta ise yüksek SED'e sahip ebeveynlerin çocuklarının yararına olabilecek hizmetler, eşyalar, ebeveynlik faaliyetleri ve sosyal bağlantılar sunabilecek maddi ve sosyal kaynaklara sahip olmaları olduğu ifade edilmiştir (Bradley ve Corwyn, 2002). Joseph ve John (2008) ise düşük SED'li ebeveynlerin daha otoriter ebeveyn tutumu ve daha az sıcaklık gösterme

eğilimini benimserken yüksek SED'e sahip ebeveynlerin daha demokratik veya izin verici ebeveyn tutumu benimsemesi durumunun modernleşen dünyada değişim gösterdiğini belirtmişlerdir. Buna göre modern çağda ebeveynlerin sahip olduğu SED'e bakılmaksızın daha özgürlükçü ve rahat disiplin uygulamaları sunduklarını ifade etmişlerdir.

Joseph ve John (2008) iyi ebeveynliği, ebeveynlerin içinde yaşadıkları kültürün beklentilerini karşılamaya ne derece hazır çocuklar yetiştirdikleri üzerinden tanımlamaktadır. Buna göre yaşanan kültür de ebeveynlerin ebeveyn tutumlarının belirlenmesinde ve farklılaşmasında önemli bir unsur olarak görülmektedir (Darling ve Steinberg, 1993). Bu kapsamda kültür; kimi ebeveynlik tutum ve uygulamalarını kendi bağlamı içerisinde geçerli, uygun ve etkili kılarken kimi tutum ve uygulamaları daha geçersiz olarak görebilmektedir (Checa ve Abundis-Gutierrez, 2018). Buna göre kolektivist toplumların bireyci toplumlara kıyasla daha fazla otoriter ebeveynlik uyguladıkları görülmüştür (Rudy ve Grusec, 2006). Kağıtçıbaşı (1970) da benzer bir bulguyu ortaya koymuştur. Buna göre Türk ve Amerikan toplumlarının karşılaştırmasında daha toplumcu kültürlerin çocuklarına yüksek düzeyde kontrol uyguladığını belirtmiştir. Bununla birlikte Batı kültüründe pek rastlanmayan fakat Türk kültüründe bir ebeveyn tutumu olarak görülen aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun varlığı da kültürün ortaya koyduğu farklılıkları göstermek açısından bir örnek olarak sunulabilmektedir (Karabulut Demir ve Şendil, 2008).

Kişilik özellikleri ebeveyn tutumlarını etkileyen en belirleyici etkenler arasında yer almaktadır (Vafaeenejad vd., 2019). Beş Faktör Kişilik Kuramında yer alan dışadönüklük, sorumluluk, deneyime açıklık, uyumluluk ve nörotiklik ile ebeveyn tutumları arasında ilişki olduğu görülmüştür. Kişilik özelliklerinden dışadönüklük, deneyime açıklık, uyumluluk ve sorumluluk ebeveyn tutumları açısından daha fazla yakınlık ile ilişkilendirilmiştir (Aluja, del Barria ve García, 2007; Belsky, 1984; Huver, Otten, De Vries ve Engels, 2010). Bununla birlikte deneyime açıklık kişilik özelliğine sahip ebeveynlerin daha olumlu ebeveynlik gösterdikleri görülmüştür. Uyumlu kişilik özelliğine sahip ebeveynlerin de daha çok çocuklarını merkeze alan bir yaklaşım benimsedikleri ve duygusal açıdan

daha tutarlı oldukları görülmüştür. Nörotik kişilik özelliğine sahip ebeveynlerin ise duygusal dengeleri daha tutarsız olduğundan daha fazla olumsuz duygu deneyimledikleri belirtilmiştir (Browne, Meunier, O'Connor ve Jenkins, 2012; Edobor ve Ekechukwu, 2015).

Bir kişilik özelliği olarak görülen mükemmeliyetçilik de ebeveynlerin sahip oldukları ebeveyn tutumları üzerinde etkiye sahiptir. Ebeveynlerin tutum, davranış ve düşüncelerine de yansıyan mükemmeliyetçi tutumlar; ebeveynlerin kusursuz ve hatasız olmayı istemelerine neden olmaktadır. Aynı zamanda mükemmeliyetçi ebeveynler kendi ulaşmak istedikleri hedeflerin dışında bunu çocukları da dahil çevresindeki diğer kişilerden de bekleyebilmekte ve mükemmeliyetçi tutumlarını ebeveyn tutumlarında da göstermektedirler. Bunun neticesinde ebeveyn tutumlarıyla bağlantılı olarak çocuklarına kontrol uygulayabilmektedirler. Bununla birlikte mükemmeliyetçi ebeveynler çocuklarına karşı koşullu sevgi sunabilmekte, çocukları onların istediği gibi davrandığı takdirde sevgilerini gösterebilmektedirler (Azizi ve Besharat, 2011; Blatt, 1995).

Çocuğun mizacı ebeveyn çocuk arasındaki ilişkiyi ve ebeveyn davranışlarını etkileyen bir faktör olarak görülmektedir. Buna göre çocuğun sahip olduğu mizaç özellikleri ebeveynlerin çocuklarına karşı olan tutumlarını karşılıklı bir şekilde etkilemektedir. Sosyal uyumsuzluk, hiperaktivite, olumsuz duygulanım, öfke gibi zor olarak tanımlanan mizaç özelliklerine sahip çocukların ebeveynlerinde ebeveynlik performansında zayıflama, çocuklarına karşı sevgi ve şefkat eksikliği ve daha agresif bir tutum sergileme gibi çocuğun bakımını zorlaştıran durumlar görülebilmektedir (Jones ve Prinz, 2005; Putnam, Sanson, Rothbart ve Bornstein, 2002; Yu ve Gamble, 2008). Buna bağlı olarak çocukları zor mizaca sahip olan ebeveynler daha yoğun ebeveynlik stresi deneyimlemekte ve uyguladıkları ebeveynlik konusunda daha olumsuz duygu ve düşüncelere sahip olmaktadır (McBride, Schoppe ve Rane, 2002). Bunun yanında çocukların utangaç bir mizaca sahip olması, sosyal alanlarda geride durması da daha fazla kısıtlanmalarına neden olmaktadır (Rubin, Nelson, Hastings ve Asendorpf 1999). Buna karşın sosyal etkileşime girme konusunda

daha rahat bir mizaca sahip, duygusal zekası yüksek çocukların ebeveynleri ise çocuklarıyla daha olumlu etkileşimler kurabilmekte ve demokratik ebeveyn tutumunu benimseme ihtimalleri yükselmektedir (Abdollahi, Talib ve Motalebi, 2013; Chen ve Luster, 2002). Bu anlamda çocuğun mizacı, ebeveynlerin çocuğun bireyselliğini göz önünde bulundurarak ebeveynlik davranışlarını ve yöntemlerini belirlemelerini gerektiren bir konumdur (Putnam vd., 2002).

Ebeveynin bağlanma stili; geçmiş aile ilişkilerinde deneyimledikleri ilişkilerin özellikleri sahip oldukları ebeveyn tutumları üzerinde etkiye sahiptir (Cowan, Cohn, Cowan ve Pearson, 1996; Kotchick ve Forehand, 2002). Ebeveynlerin kendi çocukluklarında kendi ebeveynlerine karşı güvenli bağlanma geliştirmiş olmaları bu kişilerin ilişkilerini açık, tutarlı ve uyumlu olarak algılamalarına yardımcı olmakta ve kendi ebeveynliklerinde çocuklarına karşı daha samimi ve ilgili yaklaşımlarını sağlamaktadır. Buna karşın kendi çocukluk dönemlerinde ebeveynleri ile kaygılı ya da güvensiz bağlanma stili geliştiren kişilerin çocuklarıyla kurdukları ilişkide daha az yakınlık ve katılım ile birlikte daha öfkeli bir tutum içerisinde olabildikleri görülmektedir (Cowan vd., 1996).

Ebeveynlerin kendi çocukluklarında algıladıkları ebeveyn tutumlarının da şu an sahip oldukları ebeveyn tutumları üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Kişinin sevgi, ilgi ve duyarlı bir ortamda büyümesi sosyo-duygusal açıdan sağlıklı gelişim göstermelerine yardımcı olur (Zakeri ve Karimpour, 2011). Sağlıklı duygusal gelişim ve duygusal güven ile yetişen bireyler sağlıklı kişilik gelişimine sahip olmakta ve diğer insanlarla olan iletişimlerinde de güven duygusu kurabilmektedirler. Bunun sonucunda bu bireyler kendi çocuklarıyla olan ilişkilerinde de daha fazla yakınlık, ilgi ve kabul içerisinde olabilmekte ve bu sayede daha olumlu ebeveyn tutumlarına sahip olabilmektedirler (Belsky, 1984). Buna karşın kendi çocukluklarında sert tutum ile yetişen bireyler kendi çocuklarına da benzer bir şekilde katı ebeveynlik davranışları sergileyebilmekte ve daha fazla fiziksel cezalandırma yöntemlerine başvurabilmektedirler (Kendler, Sham ve MacLean, 1997; Simons, Whitbeck, Conger ve Wu, 1991). Algılanan ebeveyn tutumlarının mevcut ebeveyn tutumlarını doğrudan,

annelerde ise dolaylı olarak etkilediği görülmüştür. Araştırmaya göre annelerin kendi anne ve babalarından gördükleri kötü ebeveynliğin hayatları boyunca majör depresif epizotlara sahip olmayı öngördüğü, bunun da daha kötü bir mevcut ebeveyn tutumuna yol açtığı bulunmuştur (Kitamura vd., 2014).

2.3 MÜKEMMELİYETÇİLİK

Mükemmeliyetçilik birçok araştırmaya konu olmuş ve farklı araştırmacılar ve kuramcılar tarafından farklı yönleriyle değerlendirilmiştir. Pek çok araştırmacı ve kuramcının mükemmeliyetçilikle ilgili ortaklaştığı noktada mükemmeliyetçilik; kişinin gerçekçi olmayan yüksek standartlar koyması, bu standartlara sıkı sıkıya bağlı kalması ve öz değerini bu standartlara ulaşmak üzerinden tanımlaması olarak ifade edilmektedir (Shafran ve Mansell, 2001). Zaman içerisinde, bilimsel araştırmaların da eklenmesiyle mükemmeliyetçilik hakkında yapılan tanımlamalar dönüşmeye ve tanıma eklemeler yapılmaya başlanmıştır.

2.3.1 Mükemmeliyetçilik Kavramının Gelişimi

Mükemmeliyetçilik hakkında ilk bahsedenlerden biri olan Freud (1920), mükemmeliyetçiliği bastırılmış dürtülerin ortaya çıkan bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Bastırılan dürtüler ısrarlı bir şekilde doyum arayışındadır ve karşılanamaması durumunda tekrarlı bir şekilde hedefe ulaşma arayışını sürdürmektedir. Bunu da kişinin yüksek düzeydeki süper egosunun yüksek düzeyde başarıya ulaşmak için sert kurallar belirleyerek ortaya koyduğu bir çaba olarak tanımlamıştır.

Adler (1931) kuramında belirttiği aşağılık duygusunun kişinin belirlediği mükemmellik standartlarına erişememe algısından kaynağını aldığını belirtmiştir (akt. Ashby ve Kottman, 1996). Bununla beraber Adler geliştirdiği kuramında iki ayrı tür mükemmellik çabası tanımlamıştır: Bunlar; normal mükemmellik çabası ve nevrotik mükemmellik çabasıdır (Adler, 1931; akt. Ashby ve Kottman, 1996; Adler, 1956). Normal mükemmellik çabasına sahip

bireyler kontrol edilebilir seviyede aşağılık duygusu yaşamakta ve bu duyguyla daha yapıcı ve yararlı yollarla başa çıkabilmektedirler. Bununla birlikte normal mükemmeliyetçiler ulaşılabilir hedefler belirlemektedirler ve bu hedefler herkesin iyiliğine yararlı olan bir mükemmeliyetçilik çabasını içermektedir. Buna karşılık nevrotik mükemmeliyetçiler ise kişisel üstünlük çabasına hizmet eden gerçekçi olmayan yüksek hedefler belirlemektedirler. Aynı zamanda nevrotik mükemmeliyetçiler, hata yapmaktan endişe duymakta, düzene önem vermekte ve başkaları tarafından takdir edilme beklentisi taşımaktadırlar (Adler, 1956; Rice ve Preusser, 2002).

Horney (1950) mükemmeliyetçilik için “olması gerekenlerin zulmü” ifadesini kullanmıştır. Mükemmeliyetçiliği, bireyin idealize ettiği benliği gerçekleştirmesinde en ön plana çıkan nevrotik bir dürtü olarak ifade etmektedir. Kişinin bu sayede idealize ettiği tanrısal mükemmelliğe ulaşacağını savunmaktadır.

Hollender (1965) mükemmeliyetçiliği bireyin kendinden ya da bir başkasından gerekenin üzerinde bir performans beklemesi şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca, mükemmeliyetçi kişilerin sadece yüksek performans beklentisine sahip olmadığı; bununla beraber mükemmel olan dışındakileri kabul etmediği ve mükemmel olmayan ile yetinmediklerini de belirtmiştir. Hollender, Horney’den farklı olarak mükemmeliyetçiliği bir benlik özelliği olarak ifade etmek yerine gerçekleşen ya da gerçekleşmesi istenen performansın bir niteliği olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda Hollender mükemmeliyetçiliğin daha yaygın olarak memnun edilmesi zor ebeveynlerin çocuklarında görüldüğünü belirtmiştir. Ebeveynlerinden bekledikleri onay, kabul ve yakınlığı göremeyen çocukların güvensizlik yaşadığını; bu güvensizliği ancak “mükemmel” olurlarsa aşacaklarını ve ebeveynlerinden bekledikleri ilgiyi görebileceklerini düşündükleri için mükemmeliyetçi bireyler haline geldiklerini belirtmiştir.

Hamachek (1978) ise mükemmeliyetçiliği iki kategoride değerlendirmiştir. Hamachek (1978) bu iki kategoriyi normal/uyumlu mükemmeliyetçilik ve nevrotik/uyumsuz mükemmeliyetçilik olarak

tanımlamıştır. Uyumlu mükemmeliyetçi kişiler kendileri için makul düzeyde yüksek standartlar belirlemektedirler. Bu yüksek standartlara uyma konusunda katı olmamakta, uğraşlarından keyif alabilmekte, aktivitelerinde daha rahat ve dikkatli bir tutum içerisinde olabilmekte ve durumun gerektirdiği koşullara karşı esnek olabilmektedirler. Bunun aksine uyumsuz mükemmeliyetçi kişiler ise her durum için kendilerine ulaşılması güç yüksek standartlar koymakta, eylemlerinde daha gergin ve planlı hareket etmekte, gerçekçi olmayan standartlarına bağlı kalmakta ve çabalarından tatmin olmamaktadırlar (Hamachek, 1978). Hamachek'e göre uyumsuz mükemmeliyetçi kişiler hata yapma korkusuyla eylemlerini gerçekleştirirken uyumlu mükemmeliyetçi kişiler başarıya ulaşma düşüncesiyle hareket etmektedir (Frost, Marten, Laharat ve Rosenblate 1990).

Burns (1980) mükemmeliyetçilik hakkında önemli çalışmalar yürütmüş ve alan yazına kazandırmış araştırmacılardan biridir. Burns; mükemmeliyetçiliği, kişinin ulaşamayacak hedefler belirlemesi, bu hedeflere devamlı şekilde bir ulaşma çabası içerisinde olması ve kendi değerini de üretken olmak ve hedeflere ulaşmadaki başarısı üzerinden belirlemesi olarak tanımlamaktadır. Burns'ün (1980) mükemmeliyetçilik tanımı daha çok, tek boyutlu olarak, kişinin kendine yönelik olan ve olumsuz yönleriyle ifade edilmektedir. Burns (1980) mükemmeliyetçilik hakkında yaptığı çalışmalarda kişinin kendine yönelik olan mükemmeliyetçiliğini değerlendirebilmek adına ölçek geliştirmiştir ve mükemmeliyetçi kişilerin dinamiklerini anlama konusunda alan yazına katkılar sunmuştur. Bu çalışmalarda mükemmeliyetçiliği tek boyutlu olarak incelemiş ve mükemmeliyetçi kişilerde kendi eylemlerine yönelik bazı bilişsel çarpıtmaların yaygın olarak gözlemlendiğini belirtmiştir. Bu bilişsel çarpıtmalar; “ya hep ya hiç” şeklindeki ikili düşünme yapısı ve aşırı genelleme olarak belirtilmiştir. Bu bilişsel çarpıtmalar mükemmeliyetçi kişinin hata yapmaktan korkmasına, hatalara aşırı tepkiler vermesine ve eylemlerinde kendilerini güvende tutacak dar bir alan oluşturmalarına sebep olmaktadır. Mükemmeliyetçi kişilerin bu tür bir özelliğe sahip olmalarıyla bir bedel ödediklerini ve bunu da üretkenliklerinin düşmesi, özdenetim ve özsaygılarının düşük olması; bununla birlikte depresyon,

anksiyete, performans kaygısı, obsesif kompulsif bozukluk, yetersizlik algısı gibi birtakım ruhsal zorlanmalar deneyimlemeleri olduğunu belirtmiştir (Burns, 1980).

Pacht (1984), mükemmeliyetçiliği iyi bir hedefe ulaşma eyleminden ziyade sağlıklı bir güdü olarak tanımlamıştır. Pacht'e göre mükemmeliyetçi bireyler kendileri için gerçekçi olmayan yüksek standartlar belirlemektedirler. Başarı onlar için mükemmel olmanın anahtarı niteliğindedir. Fakat gerçekçi olmayan hedefleri nedeniyle başarısızlık yaşadıklarında ise hayal kırıklığına uğramakta ve kendilerini sevelemez ve yalnız olarak görmektedirler. Bununla birlikte Pacht mükemmeliyetçi kişilerin Burns'ün belirttiği gibi ikili bir düşünce yapısında olduklarını ifade etmiş ve bunu "Tanrı/Aşağılık" fenomeni olarak adlandırmıştır. Pacht'e göre mükemmeliyetçi kişiler sadece bu iki ucun varlığını kabul etmekte yani eylemlerinin ya çok iyi ya da çok kötü olduğunu düşünmektedirler. Mükemmeliyetçiler yoğun çabalarına rağmen hiçbir zaman mükemmel elde edemeyeceklerini düşündükleri için bu iki uçlu sistemin Aşağılık ucunda olduklarını düşünmektedirler. Onlara göre yüzde yüze ulaşamadıkça çabalarının da bir anlamı olmamakta ve kendilerini başarılı olarak görememektedirler (Pacht, 1984).

Roedell (1984), mükemmeliyetçiliği olumlu/sağlıklı ve olumsuz/sağlıksız olarak iki boyutlu olarak değerlendirmektedir. Roedell (1984) mükemmeliyetçiliği kişinin yüksek standartlar belirlemesi üzerinden tanımlamaktadır. Buna göre yüksek standartlar belirlemenin kendisi başlı başına olumsuz olarak değerlendirilmemektedir. Mükemmeliyetçiliğin olumlu formunda kişi belirlediği standartlara ve başarıya ulaşmak için kendinde yüksek bir motivasyon bulabilir. Ne zaman ki bu mükemmeliyetçilik kişinin kendi eylemlerinde eleştirel ve cezalandırıcı bir tutuma sebep olur o durumda mükemmeliyetçiliğin olumsuz formu kişinin eylemlerinin sekteye uğramasına sebep olmaktadır (Roedell, 1984).

Rice ve arkadaşlarının (1998) yaptığı araştırma ise kendinden önce yapılan araştırmaları doğrulayan bulgular sergilemiştir. Bu araştırmaya göre mükemmeliyetçiliğin birden fazla boyutu olduğunu ve bunların uyumlu ve

uyumsuz olarak kategorize edilebileceğini belirtilmişlerdir. Araştırmaya göre uyumlu mükemmeliyetçi olan kişiler; yüksek standartlar belirleyen, düzen ve organizasyon ihtiyacı içinde olan ve erteleme konusunda isteksiz olarak tanımlanırken uyumsuz mükemmeliyetçi olan kişiler; hata yapma konusunda aşırı endişe duyan, eylemlerinden şüphe eden, erteleme eğilimi olan, gergin ve endişeli, çocukları için gerçekçi olmayan beklentilere sahip kişiler olarak belirtilmektedir.

2.3.2 Mükemmeliyetçiliğin Boyutları

2.3.2.1 Tek Boyutlu Mükemmeliyetçilik

Önceleri tek boyutlu olarak değerlendirilen mükemmeliyetçilik, daha sonraları çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmaya başlanmıştır (Burns, 1980; Hewitt ve Flett, 1991). Frost ve arkadaşları (1990) ve Hewitt ve Flett'in (1991) yaptığı çok boyutlu mükemmeliyetçilik çalışmalarına kadar mükemmeliyetçilik tek boyutlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmekteydi (Suddarth ve Slaney, 2001). Bu tek boyutlu yaklaşım mükemmeliyetçi kişilerin gerçekçi olmayan yüksek standartlar belirlemeleri, bu standartlara sıkı sıkıya bağlı kalmaları ve kendi değerini bu standartlara erişmek üzerinden tanımlamaları şeklinde bir düşünce ve performans içerisinde olduklarını ifade etmektedir (Burns, 1980). Bu tek boyutlu yaklaşıma göre mükemmeliyetçilik daha çok olumsuz yönleriyle incelenmekte ve psikopatolojilerle ilişkili olarak görülmektedir (Burns, 1980; Pacht 1984). Mükemmeliyetçi kişiler kendi belirledikleri standartlara körü körüne bağlı kalmakta, bu standartlara erişme konusunda hem kendilerine hem çevresindeki kişilere karşı oldukça eleştirel bir tutum içerisinde olmakta, başarıya dair siyah-beyaz şeklinde ikili bir düşünce sistemi belirlemektedirler (Burns, 1980). Bu düşünce sisteminin neticesinde ise mükemmeliyetçi kişiler eylemlerinin sonucunda başarısızlığa uğramaktan endişe etmekte, hatalara karşı yüksek düzeyde tepki vermektedirler (Burns, 1980). Bu kapsamda Burns'un (1980) yaptığı araştırmalar mükemmeliyetçiliği tanımlamada öncü nitelikte olsa da mükemmeliyetçiliği tüm yönleriyle kapsamakta yeterli olmamaktaydı.

2.3.2.2 Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik

Mükemmeliyetçiliğin çok boyutlu bir yapı olarak ele alınması 1990'ların başlarında yapılan çalışmalarla başlamıştır. Bu alanda Frost ve diğerleri (1990) ve Hewitt ve Flett'in (1991) yaptığı çalışmalar mükemmeliyetçiliğin çok boyutlu yapısını tanımlamada oldukça etkili olmuştur.

Frost ve diğerleri (1990) geliştirdikleri ölçekte mükemmeliyetçiliği altı boyutta ele almışlardır. Frost ve diğerleri tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği'ne göre bu altı boyut; Kişisel Standartlar, Hata Endişesi, Ebeveyn Beklentileri, Ebeveyn Eleştirisi, Eylemlerden Şüphe Duyma, Organizasyon olarak belirtilmiştir. Alt boyutlardan Kişisel Standartlar; kişinin kendisi için yüksek standartlar belirlemesi ve bu standartlara erişmedeki başarılarına göre kendilerini değerlendirmeleri olarak tanımlanmaktadır. Frost ve diğerlerine göre mükemmeliyetçilikle ilişkili olan psikolojik sorunların kaynağının kişinin yüksek standartlara sahip olması değil kendilerini bu standartlara ulaşmada eleştirel bir şekilde değerlendirme eğilimleri olduğunu belirtmişlerdir. Hata Endişesi, kişinin hata yapmaktan korkmasını, yaptığı hatalara karşı oldukça eleştirel yaklaşmasını, kendi değerini yaptığı hatalar üzerinden belirlemesini ve başkalarının kendisine saygı duymayacağına yönelik inançlarını ifade etmektedir. Bu alt boyutun mükemmeliyetçiliğin ana bileşeni olduğunu belirtmişlerdir. Ebeveyn Beklentileri; kişinin ebeveynlerinin kendisi için birtakım yüksek standartlar belirlediğine dair düşüncelerini ifade etmektedir. Ebeveyn Eleştirisi, kişinin hata yaptığında ya da ebeveynlerinin beklentilerini karşılayamadığında ebeveynleri tarafından eleştirileceğine dair olan inançlarını tanımlamaktadır. Eylemlerden Şüphe Duyma; kişinin herhangi bir hata varlığının olmasına gerek olmaksızın eylemlerini tatmin edici bir şekilde yaptığına dair hissettiği kuşkuyu ifade etmektedir. Son olarak Organizasyon boyutu ise kişinin eylemlerini gerçekleştirirken uyguladığı düzen ve organizasyon eğilimini ifade eder. Buradaki düzen standartların ya da performansın değerlendirilme şekliyle değil kişi tarafından bunların nasıl yerine getirildiğiyle ilgilidir (Frost vd., 1990).

Mükemmeliyetçiliği çok boyutlu olarak ele alan diğer araştırmacılar da Hewitt ve Flett'tir (1991). Hewitt ve Flett (1991) mükemmeliyetçiliği oluşturan üç bileşen olduğunu belirtmiş ve bunların Kendine Yönelik Mükemmeliyetçilik, Başkasına Yönelik Mükemmeliyetçilik ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçilik olduğunu ifade etmişlerdir. Bu boyutların aralarındaki temel fark mükemmeliyetçi tutumun örüntüsü değil, mükemmeliyetçi davranışın yöneldiği nesne (kendine veya başkasına yönelik) veya bu davranışın kime atfedildiği (sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik) ile ilgili olmasıdır. Bu araştırmada mükemmeliyetçilik; Hewitt ve Flett (1991) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği üzerinden ölçülmüş olup çok boyutlu olarak ele alınmıştır.

Kendine yönelik mükemmeliyetçilikte (KYM), kişi kendisi için yüksek standartlar belirler ve kendi davranışlarını katı bir şekilde değerlendirir. Bu tutumlar mükemmelliğe ulaşma hedefinin yanı sıra başarısızlıktan kaçınma çabalarını da içermektedir (Hewitt ve Flett, 1991). Mükemmeliyetçiliğin bu boyutunda ulaşılamayan yüksek standartlar için kişinin kendisini suçlama davranışları da görülmektedir (Hewitt, Mittelstaedt ve Wollert, 1989).

Başkasına yönelik mükemmeliyetçilik (BYM) tutumlarına sahip kişiler çevrelerindeki diğerleri için gerçekçi olmayan yüksek standartlar belirler, onların mükemmel olmalarına önem verirler ve diğerlerinin performanslarını katı bir şekilde değerlendirirler. Kendine yönelik mükemmeliyetçi tutumdan farklı olarak başkasına yönelik mükemmeliyetçilikte diğerlerini suçlama, güven eksikliği ve başkalarına yönelen düşmanlık duyguları görülmektedir (Hewitt ve Flett, 1991).

Üçüncü boyut olan sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik (SBM) ise önemli başkaları tarafından belirlenen standartlara ve beklentilere ulaşma ihtiyacını ifade etmektedir. Bu mükemmeliyetçilik boyutuna sahip kişilerin; çevrelerindeki kişilerin kendileri için belirledikleri gerçekçi olmayan standartlar olduğuna, başkalarının kendilerini katı bir şekilde değerlendirildiklerine ve mükemmel olmaları için baskı uyguladıklarına dair inançları vardır. Bu inançların sonucu olarak kişiler yaygın olarak başarısızlık deneyimleri, öfke,

kaygı ve depresyon gibi duygular deneyimleyebilmektedirler (Hewitt ve Flett, 1991).

2.3.3 Mükemmeliyetçilik Kavramına Kuramsal Yaklaşımlar

2.3.3.1 Psikanalitik Kuram Yaklaşımı

Psikanalitik kuramın kurucusu Sigmund Freud psikoseksüel gelişim kuramının anal aşamasında mükemmeliyetçiliğin oluşumundan söz etmektedir. Buna göre çocuğun tuvalet eğitimi almaya başladığı bu dönemde ebeveynlerin tuvalet eğitimine dair sert yaklaşımları çocukların mükemmeliyetçi tutumlar göstermelerine neden olmaktadır (Ayhan, 2007). Aynı zamanda Freud mükemmeliyetçiliği, insanın entelektüel ve ahlaki gelişmişliğe ulaşmasını sağlayan bir dürtüden ziyade içgüdüsel bastırmaların neden olduğu sürekli devam eden bir itki olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte Freud'un yapısal kişilik kuramının birimlerinden olan süper egonun ahlaki kısıtlayıcılığı, mükemmele ulaşma amacı içinde olması ve üstün insan olmaya dair tüm çabaları içeren işlevleri nedeniyle mükemmeliyetçiliğe yönelten bir yapısı olduğu ifade edilmektedir. Buna göre egonun, süper egonun mükemmeliyetçi taleplerini gerçeklik ilkesi doğrultusunda dizginleyememesi mükemmelin talep edilmesine ve kişinin mükemmeliyetçiliğe yönelmesine neden olacaktır (Cohen, 2020).

2.3.3.2 Bilişsel Davranışçı Kuram Yaklaşımı

Bilişsel Davranışçı yaklaşım, kişide sorun olarak görülen düşünce ve davranışların ortaya çıkmasına neden olan geçmiş yaşantılarla değil; şimdiki zamandaki belirtilere ve bunları ortadan kaldırılmasına yönelik bir bakış açısını benimsemektedir (Beck, 2001; Shafran, Egan ve Wade, 2018). Bilişsel Davranışçı Terapinin kurucusu Beck mükemmeliyetçiliğin altında kişinin bilişsel çarpıtmalara sahip olmasının olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre kişi çocukluk sürecinin ardından yaşadığı olayları olumlu, olumsuz ya da gerçeğinden saptırılmış olarak çarpıtılmış şekilde yorumlamaktadır ve bu

yorumlamalar kişide belirli bilişsel yapıların oluşmasına neden olmaktadır (Karahan ve Saridoğan, 2004; akt. Eravşar, 2019).

Bilişsel davranışçı terapide amaç kişinin sahip olduğu işlevsiz düşünceleri değiştirerek kişideki belirtilerin ortadan kalkmasını sağlamaktır. Bilişsel davranışçı kuramda mükemmeliyetçilik ile bağlantılı olduğu görülen bazı bilişsel çarpıtmalar bulunmaktadır. Bu bilişsel çarpıtmalar; pek çok farklı yönü olan durumların sadece olumsuz tarafına odaklanması olarak açıklanan *zihinsel süzgeç*, olayları sadece çok iyi ya da çok kötü olarak ikili değerlendirme sistemi ile algılamaya neden olan *ya hep ya hiç*, kişinin yaşantılara uygun değerlendirmeler yapmasına engel olan ve daha çok olumsuz sıfatlar belirlemesiyle karakterize *etiketleme* bilişsel çarpıtmaları mükemmeliyetçilikle ilişkilendirilmektedir (Beck, 2001).

2.3.3.3 Sosyal Öğrenme Kuramı Yaklaşımı

Sosyal Öğrenme Kuramı, bireylerin bulunduğu sosyal ortam içerisinde öğrenmeler edindiğini ortaya koymaktadır (Bandura, 1971). Kuramın öncülerinden olan Bandura'ya (1971) göre çocuklar bulundukları sosyal ortamlarda diğer kişilerin davranışlarını gözlemleyerek ya da modelleyerek öğrenmeler geliştirmektedirler. Pekiştirmelerin kullanılması da öğrenmenin gerçekleşmesinde önemli bir faktör olarak görülmektedir. Bu kapsamda ebeveynlerin mükemmeliyetçi tutumları çocuklar tarafından gözlem ve modelleme yoluyla öğrenilip çocuğun mükemmeli yakaladığı durumlarda ebeveynler tarafından çocuğa verilen pekiştireçler çocuklarda da mükemmeli ulaşma, mükemmeli talep etme yönünde bir öğrenme gelişmesine neden olmaktadır (Bandura, 1971).

Flett, Hewitt, Oliver ve Macdonald (2002) mükemmeliyetçiliğin ortaya çıkışındaki nedenleri farklı modeller ortaya koyarak açıkladıkları araştırmanın modellerden biri olan Sosyal Öğrenme Modeli mükemmeliyetçiliğin gelişimini Sosyal Öğrenme Kuramına benzer bir şekilde açıklamaktadır. Sosyal Öğrenme Modeli, çocukların mükemmeliyetçi ebeveynlerini taklit etmesi yoluyla mükemmeliyetçilik geliştirdiklerini ileri sürmektedir.

2.3.4 Mükemmeliyetçiliğin Oluşumunda Etkili Olan Faktörler

Mükemmeliyetçiliğin ortaya çıkışında biyolojik, sosyal ve öğrenmeye dayalı faktörlerin etkili olduğu öne sürülmektedir (Wegerer, 2023). Bununla birlikte kişinin yetiştiği aile ortamının özellikle de olumsuz ebeveyn yaklaşımlarının mükemmeliyetçiliğin ortaya çıkmasında önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Frost vd., 1990). Bu kapsamda Hollender'ın (1965) belirttiği üzere yüksek beklentilere sahip ebeveynlerin çocuklarının bu beklentileri karşılamaları koşulunda ebeveynlerinden kabul, onay ve ilgi alabilecekleri düşüncesi çocuklarda mükemmeliyetçi tutumların gelişmesinde bir etken olabilmektedir. Mükemmeliyetçilik, kişinin çocukluk dönemindeki ebeveynleriyle kurduğu ilişkilerden büyük oranda etkilenmektedir. Buna göre çocuk ebeveynlerinden onay alma arzusuyla kendi eylemlerini ve düşünme şeklini belirler. Ebeveynlerin çocuklarının başarısızlıklarına karşı doğru bir rehber olmak yerine öfke ile karşılık vermeleri; çocuklarının, yaptıkları eylemlerden utanç duymalarına ve özgüven kaybı yaşamaları neden olmaktadır (Burns, 1983). Çocuk, özsaygıyı çevresinde onun için önemli olan diğer kişilerin ona gösterdiği saygıyı içselleştirmesi yoluyla edinmektedir. Bu nedenle çocuk saygıyı gösterdiği performansla bağlı olarak alıyor ise öz değere sahip olabilmesinin koşulunun eylemlerinin mükemmel olmasına bağlı olduğu mesajını almaktadır (Rogers, 1959). Sonraki süreçlerde de bireyin özsaygısını erdiği başarı üzerinden tanımlaması ve bu başarıya olan bağımlılığı mükemmeliyetçi çabalarını sürdürmesinin önemli bir nedeni olmaktadır (Shafran, Cooper ve Fairburn, 2002).

Barrow ve Moore (1983) kişilerin çocukluk dönemindeki deneyimler neticesinde mükemmeliyetçiliğe sahip olmasına neden olan birtakım tutum ve davranışlar olduğunu öne sürmüşlerdir. Buna göre; çocuğun ebeveynleri tarafından çok fazla eleştirilmesi, öz değer ön koşulu olarak başarının beklenmesine yol açmaktadır. İkinci bir yaklaşım olarak eleştirilerin direkt olarak değil üstü kapalı olarak yapılması mükemmeliyetçiliğin oluşmasında bir diğer neden olabilmektedir. Bu da çocuğun ebeveynleri tarafından belirlenen üst

düzey bir beklenti olduğunu ve kendi mükemmel olmayan performansının bu standardı karşılayamadığı düşüncesini içselleştirmesine neden olur. Üçüncü olarak, Hamachek'e (1978) göre standartların net bir şekilde ifade edilmemesi çocuğun kendi standardını oluşturmaya ve bunu da mükemmeli standart olarak belirleyerek yapmasına neden olmaktadır. Son olarak ise çocuğun gözlem yoluyla ebeveynlerinin ve çevresindeki diğer kişilerin mükemmeliyetçi düşünce ve davranışlarını benimsemesi olduğu düşünülmektedir (Barrow ve Moore, 1983). Bunların yanı sıra kişinin yüksek standartlarının peşinden gittiği ve başarılı olduğu durumlarda çevresindeki kişiler tarafından takdir edilmesi bu mükemmeliyetçi çabaların pekiştirilmesi anlamına gelmekte ve kişinin mükemmeliyetçi tutumlarını sürdürmesine neden olmaktadır (Shafran, Cooper ve Fairburn, 2002).

2.3.5 Ebeveynlerde Mükemmeliyetçilik

Bireylerdeki mükemmeliyetçi tutumların gelişiminde ebeveynlerin rolü ve etkisinin önemli olduğu bilinmektedir. Mükemmeliyetçi ebeveynlerin hatalara karşı verdiği tepkiler bunlardan kaçınmak için uyguladıkları aşırı kontrolcü yaklaşımlar çocuklar için hataların ve başarısızlığın kabul edilmeyeceği, hataları nedeniyle kendilerinin diğer kişiler tarafından olumsuz şekilde değerlendirileceğinden ve hatalarının üstesinden gelemeyecekleri gibi mesajları almasına neden olabilmektedir. Bu da çocukların kaygılı hissetmesine neden olmaktadır (Affrunti, Geronimi ve Woodruff-Borden, 2015).

Mükemmeliyetçi ebeveynlerin çocuklarının da mükemmeliyetçi özellikler gösterdikleri görülmektedir. Mükemmeliyetçiliğin ebeveynlerden çocuklara aktarımını inceleyen araştırma bulgularına göre Flett ve arkadaşları (2002) tarafından ortaya konan Sosyal Öğrenme Modelinin açıkladığı şekilde çocuklardaki mükemmeliyetçiliğin ebeveynlerini taklit etme yoluyla ortaya çıkışını kısmen desteklerken Sosyal Beklenti Modelinin mükemmeliyetçiliğin oluşmasında etkili olduğu hipotezini destekleyen sonuçlar bulunmamıştır. Sosyal Beklenti Modeline göre ebeveynlerin başkasına yönelik mükemmeliyetçiliğinin çocuklarındaki sosyal olarak belirlenen

mükemmeliyetçiliğin gelişimini yordayacağı beklenmesine rağmen araştırma bunu desteklememektedir. Aynı araştırma, annelerin kendine yönelik ve sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik tutumları ile kız çocuklarındaki kendine yönelik ve sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre başkalarının kendisinden yüksek standartlar beklediği algısına sahip annelerin kız çocuklarının da diğer kişileri talepkâr ve gerçekdışı beklentilere sahip olarak algıladıkları görülmektedir. Aynı ilişki anne ve erkek çocuklarındaki ve babaların mükemmeliyetçilik için bulunmamıştır. Babaların kendine yönelik mükemmeliyetçilikleri ile erkek çocuklarındaki sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik arasında da orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu da babaların kendileri için yüksek standartlara sahip olması erkek çocukları tarafından önemli diğer kişilerin kendileri için yüksek standartlara ulaşma beklentisinde olduğunu algılama eğiliminde olmaları anlamına gelmektedir (Carmo, Oliveira, Brás ve Faísca; 2021).

Hamacheck (1978) ve Missildine (1963) ebeveynin çocuğuna gösterdiği koşullu onayın; çocuklar için mükemmele ulaşılması gerektiği, ancak o zaman ebeveynlerinden beklediği ilgi ve onayı alabileceği yönünde bir mesaj almasına neden olduğunu belirtmektedir.

BÖLÜM 3

3. AMAÇ VE HİPOTEZLER

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı annelerin ebeveyn tutumları ile çocuklarındaki içselleştirme-dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide annelerin mükemmeliyetçi tutumlarının aracı rolünün incelenmesidir. Araştırmada 3-6 yaş arası çocuğu olan annelerin ebeveyn tutumları ile çocuklarındaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Annelerin mükemmeliyetçi tutumlarının bu ilişkideki aracı rolü araştırılmıştır. Annelerin ebeveynlik tutumları, çocukların içselleştirme-dışsallaştırma davranış problemleri ve annelerin mükemmeliyetçi tutumları araştırma verilerinden elde edilen demografik bilgiler doğrultusunda incelenmiştir.

3.2. ARAŞTIRMA SORULARI

Araştırma sorusu 1- Annenin ebeveyn tutumu; annenin yaşına, medeni durumuna, partneriyle birliktelik durumuna, eğitim düzeyine, çalışma durumuna, algılanan gelir düzeyine, sahip olduğu çocuk sayısına, yaşadığı yerleşim birimine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sorusu 2- Çocuğun içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri; çocuğun cinsiyetine, okula gitme durumuna, gittiği okul türüne, ebeveynlerinin medeni durumuna, ebeveynlerinin beraberlik durumuna, ebeveynlerinin eğitim düzeyi, ebeveynlerinin gelir düzeyine, yaşadığı yerleşim birimine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sorusu 3- Annenin mükemmeliyetçiliği; annenin yaşına, medeni durumuna, partneriyle birliktelik durumuna, eğitim düzeyine, çalışma

durumuna, gelir düzeyine, sahip olduğu çocuk sayısına, yaşadığı yerleşim birimine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

3.3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ

H.1. Annelerin ebeveyn tutumları ile çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasında ilişki bulunmaktadır. Bu kapsamda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir.

H.1.a. Annelerin demokratik ebeveyn tutumu ile çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasında negatif yönde bir ilişki vardır.

H.1.b. Annelerin otoriter ebeveyn tutumu ile çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

H.1.c. Annelerin aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

H.1.d. Annelerin izin verici ebeveyn tutumu ile çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.

H.2. Annelerin mükemmeliyetçi tutumları ile çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasında ilişki bulunmaktadır. Bu kapsamda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir.

H.2.a. Annelerin kendine yönelik mükemmeliyetçilikleri ile çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri pozitif yönde ilişkilidir.

H.2.b. Annelerin başkasına yönelik mükemmeliyetçilikleri ile çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri pozitif yönde ilişkilidir.

H.2.c. Annelerin sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilikleri ile çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri pozitif yönde ilişkilidir.

H.3. Annelerin ebeveyn tutumları ile mükemmeliyetçilikleri arasında ilişki bulunmaktadır. Bu kapsamda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir.

H.3.a. Annelerin demokratik ebeveyn tutumu ile annelerin KYM, BYM ve SBM'leri arasında ilişki bulunmaktadır.

H.3.b. Annelerin otoriter ebeveyn tutumu ile annelerin KYM, BYM ve SBM'leri arasında ilişki bulunmaktadır.

H.3.c. Annelerin aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile annelerin KYM, BYM ve SBM'leri arasında ilişki bulunmaktadır.

H.3.d. Annelerin izin verici ebeveyn tutumu ile annelerin KYM, BYM ve SBM'leri arasında ilişki bulunmaktadır.

H.4. Annelerin ebeveyn tutumları ile çocuklarındaki içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide mükemmeliyetçiliğin üç alt boyutu olan KYM, BYM ve SBM'leri aracı etkiye sahiptir. Bu kapsamda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir.

H.4.a. Annelerin demokratik ebeveyn tutumları ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM, BYM ve SBM'leri aracı etkiye sahiptir.

H.4.b. Annelerin otoriter ebeveyn tutumları ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM, BYM ve SBM'leri aracı etkiye sahiptir.

H.4.c. Annelerin aşırı koruyucu ebeveyn tutumları ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM, BYM ve SBM'leri aracı etkiye sahiptir.

H.4.d. Annelerin izin verici ebeveyn tutumları ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM, BYM ve SBM'leri aracı etkiye sahiptir.

H.5. Annelerin ebeveyn tutumları ile çocuklarındaki dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide mükemmeliyetçiliğin üç alt boyutu olan KYM, BYM ve SBM'leri aracı etkiye sahiptir.

H.5.a. Annelerin demokratik ebeveyn tutumları ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM, BYM ve SBM'leri aracı etkiye sahiptir.

H.5.b. Annelerin otoriter ebeveyn tutumları ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM, BYM ve SBM'leri aracı etkiye sahiptir.

H.5.c. Annelerin aşırı koruyucu ebeveyn tutumları ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM, BYM ve SBM'leri aracı etkiye sahiptir.

H.5.d. Annelerin izin verici ebeveyn tutumları ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM, BYM ve SBM'leri aracı etkiye sahiptir.

BÖLÜM 4

4. YÖNTEM

4.1 ÖRNEKLEM

Araştırmanın örneklemini uygun örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemleri ile ulaşılan 3-6 yaş arası çocuğa sahip anneler oluşturmaktadır. Bu araştırmanın içleme kriterleri 3-6 yaş arası çocuğa sahip olmak ve on sekiz yaşından büyük olmak; dışlama kriterleri ise katılımcı annelerin herhangi bir psikiyatrik tanıya sahip olmaları, devam eden bir psikiyatrik ilaç kullanımları olması olarak belirlenmiştir.

Örneklemin uygun büyüklükte belirlenmesi, araştırmada incelenen ilişkilerde güvenilir tahminler yapılabilmesi açısından önemlidir. Örneklem büyüklüğünün, gözlenen madde sayısının en az beş katı olması gerektiğine dair genel bir kural belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2002). Bunun yanında madde sayısının en az 10 katı örneklem büyüklüğü olması gerektiğini belirten çalışmalar da mevcuttur (Tavşancıl, 2006; akt. Göle ve Temel, 2020). Aynı zamanda Kline (1994) faktör analizinde güçlü ve güvenilir ilişkilerin varlığında ve az sayıda belirgin faktör olması durumunda 200 kişilik örneklemin genellikle yeterli olacağını, faktör sayısının açık ve az olması halinde ise örneklem büyüklüğü için 100'ün yeterli olacağını belirtmiştir (akt. Büyüköztürk, 2002). Bu bilgiler doğrultusunda örneklem büyüklüğü, gözlenen madde sayısının en az beş katı olması kuralına göre en az 230 katılımcı olarak belirlenmiştir.

Çevrim içi olarak doldurulan formlar aracılığıyla 371 kişiye ulaşılmıştır. İçleme ve dışlama kriterleri kapsamında 78 adet form çocuğun yaşı 3-6 yaş aralığında olmaması, 10 adet form babalar tarafından doldurulması, 9 adet form annenin psikiyatrik tanısı olması, 1 adet form ise tekrarlayan veri olması sebebiyle veri setinden çıkarılarak ilk etapta 273 katılımcı araştırmaya dahil

edilmiştir. Normallik dağılımı analizleri yapıldığında ise iki verinin outlier olması ve veri setinden çıkarıldığında normallik dağılımının sağlanması nedeniyle outlier olan iki veri, veri setinden çıkarılmış ve araştırmaya 271 katılımcı dahil edilmiştir.

Tablo 4.1 Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Değişkenler	n	%
Anne yaşı		
22-34	155	58,5
35-47	110	41,5
Anne medeni durumu		
Evli	265	97,8
Bekar	2	0,7
Boşanmış	4	1,5
Annenin partneri ile birliktelik durumu		
Beraber	265	97,8
Boşanmış	4	1,5
Boşanmamış ayrı yaşıyor	1	0,4
Tek Ebeveyn	1	0,4
Eğitim durumu		
İlkokul	8	3,0
Ortaokul	20	7,4
Lise	58	21,4
Lisans	148	54
Lisansüstü	37	13,7
Çalışma durumu		
Çalışıyor	138	50,9
Çalışmıyor	133	49,1

Tablo 4.1 (devamı) Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Algılanan gelir düzeyi		
Alt	23	8,5
Orta	232	85,6
Üst	16	5,9
Sahip olduğu çocuk sayısı		
1	114	42,1
2	116	42,8
3	34	12,5
4	5	1,8
5	1	0,4
6	1	0,4
Hanede çekirdek aile dışı yaşayan kişi varlığı		
Var	39	14,4
Yok	232	85,6
Yaşanılan Yerleşim Birimi		
Kentsel	202	74,5
Kırsal	18	6,6
Yarı kentsel yarı kırsal	51	18,8

Tablo 4.1 incelendiğinde araştırmaya katılan annelerin %97,8'inin (n=265) evli, %0,7'sinin bekar, %1,5'inin boşanmış olduğu görülmektedir. Partnerleriyle birliktelik durumlarında ise annelerin %97,8'inin (n=265) partneriyle beraber olduğu, %1,5'inin (n=4) boşanmış olduğu, %0,4'ünün (n=1) boşanmamış fakat ayrı yaşadığı, %0,4'ünün (n=1) ise tek ebeveyn olduğuna rastlanmaktadır. Katılımcı annelerin eğitim durumları incelendiğinde %3'ünün (n=8) ilkokul, %7,4'ünün (n=20) ortaokul, %21,4'ünün (n=58) lise, %54,6'sının (n=148) lisans ve %13,7'sinin (n=37) ise lisansüstü mezunu

olduğu görülmektedir. Katılımcıların %50,9'u (n=138) çalışmaktayken %49,1'i (n=133) çalışmamaktadır. Algılanan gelir düzeyinde katılımcıların %8,5'i (n=23) alt, %85,6'sı (n=232) orta, %5,9'u (n=16) üst gelir düzeyine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Annelerin %42,1'i (n=114) tek çocuk, %42,8'i (n=116) iki, %12,5'i (n=34) üç, %0,4'ü (n=1) beş ve %0,4'ü (n=1) altı çocuk sahibi olduklarını ifade etmiştir. Tablo 4.1'de belirtildiği gibi katılımcıların %85,6'sı (n=232) yalnızca çekirdek ailesi ile birlikte yaşarken, %14,4'ünün (n=39) yaşadığı hanede çekirdek aile dışında da kişiler bulunmaktadır. Yaşanılan yerleşim birimine göre inceleme yapıldığında katılımcıların %74,5'inin (n=202) kentte, %6,6'sının (n=18) kırsalda, %18,8'inin (n=51) yarı kentsel yarı kırsal bölgelerde yaşadığı görülmüştür.

Tablo 4.2 Katılımcıların Çocuklarına Ait Sosyodemografik Özellikler

Değişkenler	n	%
Çocuğun yaşı		
3	56	20,7
4	83	30,6
5	132	48,7
Çocuğun cinsiyeti		
Kız	119	43,9
Erkek	152	56,1
Çocuğun okula gitme durumu		
Gidiyor	240	88,6
Gitmiyor	31	11,4
Çocuğun gittiği okul türü		
Yuva/kreş	86	35,8
Ana sınıfı	154	64,2

Tablo 4.2 (devamı) Katılımcıların Çocuklarına Ait Sosyodemografik Özellikler

Okulda geçirdiği zaman		
Tam gün	101	37,3
Yarım gün	136	50,2
Çocuk psikiyatrik tanı durumu		
Var	3	1,1
Yok	268	98,9

Tablo 4.2’de yer alan katılımcıların çocukları ile ilgili verilerde çocukların yaş dağılımlarına bakıldığında ise %20,7’sinin (n=56) 3, %30,6’sının (n=83) 4, %48,7’sinin (n=132) ise 5 yaşında olduğu görülmüştür. %43,9’unun (n=119) kız, %56,1’inin ise erkek olduğu görülmektedir. Çocukların %88,6’sının (n=240) okula gittiği, %11,4’ünün (n=31) okula gitmediği belirtilmiştir. Okula gidenlerin ise %35,8’i (n=86) yuvaya/kreşe giderken %64,2’sinin (n=154) ana sınıfına gittiği görülmüştür. Çocukların %1,1’inde (n=3) psikiyatrik bir rahatsızlık tanısı bulunurken %98,9’unda (n=268) herhangi bir psikiyatrik tanı bulunmamaktadır.

4.2 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

4.2.1 Sosyodemografik Bilgi Formu

Bu form araştırmacı tarafından oluşturulmuş olup katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi, algılanan gelir düzeyi, annenin psikiyatrik bir tanıya sahip olma durumu, annenin psikiyatrik bir ilaç kullanıyor olma durumu, sahip olduğu çocuk sayısı, çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti, çocuğun okul öncesi öğrenim durumu, hanede yaşayan kişi sayısı, anne-baba-çocuk dışında hanede yaşayan kişilerin varlığı ve sayısı, çocuğun psikiyatrik bir tanıya sahip olma durumu, çocuğun psikiyatrik bir ilaç

kullanıyor olma durumu ve kırsal/kentsel yerleşim durumunun sorulduğu bir bilgi edinme formudur.

4.2.2 Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Karabulut Demir ve Şendil (2008) tarafından geliştirilen ölçek 2-6 yaş arasında çocuğa sahip ebeveynlerin; demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici ebeveynlik tutumlarını belirlemeye yönelik dört alt boyutu değerlendiren ifadeler yer almaktadır. Ölçek ilk haliyle 62 madde içerirken geçerlik çalışmaları sonrasında 16 madde çıkartılarak 46 madde sayısı ile son halini almıştır. Ölçekte demokratik ebeveynlik tutumunu ölçen 17 madde (2, 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 18, 20, 23, 25, 29, 36, 37, 38, 42 numaralı maddeler) bulunmakta ve alınan puanlar 17 ile 85 arasında değişmektedir. Otoriter ebeveynlik tutumunu ölçen 11 madde (3, 9, 11, 19, 26, 27, 32, 35, 39, 40, 45 numaralı maddeler) bulunmakta ve alınan puanlar 11 ile 55 arasında değişmektedir. Aşırı koruyucu ebeveynlik tutumunu ölçen 9 madde (4, 8, 12, 16, 21, 22, 28, 41, 46 numaralı maddeler) vardır ve alınabilecek puanlar 9 ile 45 arasında değişmektedir. İzin verici ebeveynlik tutumunu ölçen 9 madde (1, 17, 24, 30, 31, 33, 34, 43, 44 numaralı maddeler) bulunmaktadır ve alınabilecek puanlar 9 ile 45 arasında değişmektedir. Ölçek, beşli likert tipinde olup her madde “Her zaman böyledir”, “Çoğunlukla böyledir”, “Bazen böyledir”, “Nadiren böyledir” ve “Hiçbir zaman böyle değildir” ifadeleri ile 5 ile 1 arasında değişen puanlar almaktadır. Ölçekteki her bir alt boyuttan alınan toplam puanlar hesaplanmaktadır. Dört alt boyutun herhangi birinden alınan yüksek puan, ebeveyn tarafından o ebeveynlik tutumunun benimsendiğini ifade etmektedir (Karabulut Demir, 2007).

Karabulut Demir (2007) tarafından yapılan güvenirlik çalışmasında ETÖ boyutlarının Cronbach Alfa değerleri demokratik tutum boyutunda .83, otoriter tutum boyutunda .76, aşırı koruyucu tutum boyutunda .75 ve izin verici tutum boyutunda .74 olarak bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında yapılan güvenirlik analizinde ise ETÖ boyutlarının Cronbach Alfa değerleri demokratik tutum boyutunda .86, otoriter tutum boyutunda .91, aşırı koruyucu tutum boyutunda .83 ve izin verici tutum boyutunda .80 olduğu görülmüştür.

4.2.3 Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği

Gökler ve Öktem (1985) tarafından geliştirilen ölçek çocuklardaki davranış problemlerini ve ruhsal uyumu ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Ölçek; içselleştirme sorunları (12 madde), dışsallaştırma sorunları (12 madde) ve diğer sorunlar (8 madde) olmak üzere üç alt boyuttan ve toplamda 32 maddeden oluşmaktadır. Ölçek üçlü likert tipindedir ve her bir madde “Yok” 0 puan, “Biraz” 1 puan ve “Çok” 2 puan olarak değerlendirilmektedir. Ölçek puanlamasında içselleştirme ve dışsallaştırma davranışlarını işaret eden 24 maddeden 13 puan ve üzerinde bir puan alınması davranış problemlerinin varlığını ifade etmektedir. Ölkekten alınan toplam puanların çoğunluğunun tek sayılı maddelerden oluşması çocukta içselleştirme davranış problemlerinin, çift sayılı maddelerden oluşması ise dışsallaştırma davranış problemlerinin varlığını ifade etmektedir. Ölkekte yer alan ilk 24 madde çocuğun içselleştirme-dışsallaştırma davranış problemlerine sahip olma durumunu ölçerken 25. madde dahil devamındaki yedi soru diğer davranış problemlerine (kekemelik, tik, tırnak yeme, parmak emme, enürezis, enkoprezis, okul başarısı) ilişkin bilgi almayı amaçlamaktadır. 32. madde ise ölkekte yer almayan diğer sorunların varlığına ilişkin olarak sorulmaktadır (Batum ve Öktem, 2011; Coşkun 1994; Gökler ve Öktem, 1985).

Ölkekte yer alan ifadelerden; sıkılğan, çekingen, güvensiz olma; korkak, ürkek olma; bencillik, her şeye ağlama; kendi başına bir şey yapamama; geceleri korkma ve yalnız uyuyamama; kaygılı ve kuruntulu olma; arkadaşsızlık ve yalnız oyun oynama; okula karşı isteksizlik; durgunluk ve içe kapanıklık; neşesiz ve mutsuz olma; dikkatsizlik gibi sorunlar içselleştirme davranışları problemlerini değerlendirmektedir. Bununla birlikte ölkekte yer alan ilk yirmi dört madde içerisindeki diğer on iki ifade; hareketlilik, yerinde duramama hali; sinirlilik; kıskançlık; inatçılık; yalan söyleme; kendisinin olmayan eşyaları izinsiz alma; yaşlılarıyla geçimsizlik; cezadan etkilenmeme; kavgacılık ve saldırganlık; kırıcı ve zararlı olma; sorumsuzluk; gereksiz titizlik ise dışsallaştırma davranış problemlerini değerlendirmektedir (Gencer ve İlhan

2016; Gökler ve Öktem, 1985). Bu araştırmada Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği çocuklardaki içselleştirme-dışsallaştırma davranış problemlerini ölçmek üzere kullanılmıştır.

Gökler ve Öktem (1985) tarafından ölçeğin tamamının Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Alt boyutlarda Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları içselleştirme davranış problemleri alt boyutu için .79, dışsallaştırma davranış problemleri alt boyutu için .82 olarak bulunmuştur (Gencer ve İlhan, 2016). Ölçeğin iç tutarlılığı .86 olarak bulunmuştur (Batum ve Öktem, 2011). Bu çalışma kapsamında yapılan güvenirlik analizinde ise tüm ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .79, içselleştirme davranış problemleri alt boyutu için .69, dışsallaştırma davranış problemleri alt boyutu için .70 olarak bulunmuştur.

4.2.4 Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği (ÇBMÖ)

Ölçeğin orijinali Hewitt ve Flett (1991) tarafından geliştirilmiş Oral (1999) tarafından geçerlik güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçekte mükemmeliyetçilik; kendine yönelik mükemmeliyetçilik, başkasına yönelik mükemmeliyetçilik ve sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik olarak üç alt boyutta ele alınmaktadır. Ölçeğin orijinali, 7'li likert tipi 45 maddeden oluşup her bir boyutu ölçmek için on beşer madde yer almaktadır. Oral'ın (1999) çalışmasında ise KYM alt ölçeğinde 19 madde, BYM al ölçeğinde 10 madde, SBM alt ölçeğinde ise 15 madde yer almaktadır. Orijinal ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması Hewitt ve Flett (1991) tarafından yapılmış olup her bir alt boyutu için Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları; KYM için .86, BYM için .82, SBM için .87 olarak bulunmuştur. Oral'ın yaptığı ölçek çalışmasında ise her bir alt boyutu için Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları; KYM için .91, BYM için .73, SBM için .80 olarak bulunmuştur. Ölçeğin orijinalinden farklı olarak Oral'ın çalışmasında, bir maddenin (22. madde) faktör yükü .30'un altında bulunmuş olup Türkçe ölçekten çıkartılarak ölçek 44 madde ile son halini almıştır. Bu çalışma kapsamında yapılan güvenirlik analizinde ise her bir alt boyutu için Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları; KYM için .83, BYM için .50,

SBM için .76 olarak bulunmuştur. BYM alt boyutunun güvenirlik katsayısının düşük güvenirlik aralığında yer alması sebebiyle bu alt ölçekten toplanan veriler analizlere dahil edilmemiştir.

KYM alt ölçeği kişinin kendisine yönelik olarak belirlediği yüksek standartları ve performansına dair değerlendirmelerini içeren maddelerden (1, 6, 7, 8, 12, 14, 15, 16, 17, 20, 23, 26, 28, 29, 30, 32, 36, 40, 42) oluşmaktadır. Bu alt ölçekten alınabilecek puanlar 19 ila 133 arasında değişmektedir. BYM alt ölçeği kişinin çevresindeki diğer insanların yeteneklerine dair inançları ve beklentilerine dair değerlendirmelerini içeren maddelerden (2, 3, 4, 10, 19, 24, 34, 38, 43, 45) oluşmaktadır. BYM alt ölçeğinden alınabilecek puanlar 10 ila 70 arasında değişmektedir. SBM alt ölçeği ise kişinin kendisi için önemli başkaları tarafından konulmuş yüksek standartlar ve beklentiler olduğuna dair inançlarını değerlendiren maddeleri (5, 9, 11, 13, 18, 21, 25, 27, 31, 33, 35, 37, 39, 41, 44) içermektedir. SBM alt ölçeğinden alınabilecek puanlar 15 ila 105 arasında değişmektedir. Ölçekte ters kodlanan 18 madde (2, 3, 4, 8, 9, 10, 12, 19, 21, 24, 30, 34, 36, 37, 38, 43, 44, 45) bulunmaktadır (Oral, 1999). Bu araştırmada Oral'ın (1999) Türkiye'deki 333 üniversite öğrencisi üzerinden geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmış olduğu 44 maddelik ölçek kullanılmıştır.

4.3 İŞLEM

Araştırma için Etik Kurul Onayı alınmasının ardından, çevrim içi anket sistemi olan Google Form aracılığıyla veriler toplanmıştır. Katılımcılar gönüllülük esasına göre araştırmada yer almış olup ölçekleri doldurmadan önce araştırmanın amacı, katılımcılardan beklenenler konusunda bilgilendirilmişlerdir. Katılımcılara; alınan bilgilerin gizli tutulacağı, herhangi bir kimlik belirten bilginin araştırmada kullanılmayacağı, toplanan bilgilerin yalnızca bilimsel araştırma için kullanılacağı, araştırmaya katılımı istedikleri zaman bırakabilecekleri, araştırmaya harcayacakları tahmini süre ve araştırma ile ilgili olarak herhangi bir soru ve sorun durumunda ulaşabilecekleri araştırmacı iletişim bilgilerinin yer aldığı Bilgilendirilmiş Onam Formu

verilmiştir. Araştırmaya katılmaya gönüllü olmalarının ardından Sosyodemografik Bilgi Formu, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği ve Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği'ni doldurmaları istenmiştir. Katılımcıların formu tamamlamaları yaklaşık 15 dakika sürmüştür. Araştırma formu 371 kişi tarafından doldurulmuş, işleme ve dışlama kriterleri göz önünde bulundurularak ve normallik analizleri neticesinde araştırmaya 271 katılımcı dahil edilmiştir.

4.4 VERİ ANALİZİ

Araştırmada toplanan verileri analiz etmek için IBM SPSS Statistics 23 programı kullanılmıştır. Araştırmanın yordayıcı değişkeni olarak annelerin ebeveyn tutumları belirlenmiş olup çocuklardaki içselleştirme-dışsallaştırma davranış problemleri yordanan değişkendir. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan ebeveyn tutumlarının bağımlı değişken olan içselleştirme-dışsallaştırma davranış problemlerini, annelerin mükemmeliyetçi tutumlarının aracı rolü etkisinde nasıl yordadığını araştırmak için hiyerarşik regresyon ve Process Makro analizi yapılmıştır.

Araştırmanın yan amaçları doğrultusunda araştırma değişkenleri olan ebeveyn tutumları, içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri ve mükemmeliyetçilik; sosyodemografik değişkenler açısından incelenmiştir. Sosyodemografik özelliklere göre değişkenlerde anlamlı farklılıklar olup olmadığı grup karşılaştırmaları yapılarak incelenmiştir. Bu kapsamda bağımsız örneklem t testi analizi ve tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) yapılmıştır.

BÖLÜM 5

5. BULGULAR

5.1 EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ, HACETTEPE RUHSAL UYUM ÖLÇEĞİ VE ÇOK BOYUTLU MÜKEMMELİYETÇİLİK ÖLÇEĞİ PUANLARININ NORMALLİK ANALİZLERİ

Araştırma kapsamında toplanan verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmıştır. Normal dağılım analiz sonuçlarına Tablo 5.1’de yer verilmiştir.

Tablo 5.1 Normallik Analizi Bulguları

Ölçek Puanları	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
Ebeveyn Tutum Ölçeği		
Demokratik Tutum	-1,323	2,397
Otoriter Tutum	0,944	1,000
Aşırı Koruyucu Tutum	-0,031	-0,550
İzin Verici Tutum	0,562	0,195
Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeği	0,829	0,698
İçselleştirme	0,976	1,014
Dışsallaştırma	0,653	0,225
ÇBMÖ	-0,345	-0,094
KYM	-0,357	-0,291
SBM	0,085	-0,098

Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -3 ile +3 arasında olması, ölçek puanlarının normal dağılıma uygun olduğunu ifade etmektedir (Kalaycı, 2010). Tablo 5.1 incelendiğinde normallik dağılımına ilişkin analizler neticesinde ölçek puanlarının normal dağılım gösterdiği görülmektedir. Bu kapsamda araştırma analizlerinde parametrik testler kullanılmıştır.

5.2 ARAŞTIRMANIN ANA DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ KORELASYON ANALİZLERİ

Araştırmanın ana değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Buna göre ebeveyn tutumlarını ölçmek için kullanılan ETÖ, çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemlerini ölçmek için kullanılan HRUÖ ve anne mükemmeliyetçiliğini ölçmek amacıyla kullanılan ÇBMÖ'den elde edilen puanlar incelenmiştir. Analizden elde edilen veriler Büyüköztürk, Çoklu ve Köklü'nün (2019) belirttiği üzere 0.01-0.29 arası değerler, düşük düzey korelasyon; 0.30-0.69 arası değerler, orta düzey korelasyon ve 0.70-0.99 arası değerler, yüksek düzey korelasyon olarak değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 5.2'de gösterilmiştir.

Tablo 5.2 Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Bulguları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1.Demokratik	1							
2.Otoriter	-,096	1						
3.Aşırı Korumacı	,202**	,231**	1					
4.İzin Verici	,023	,662**	,250**	1				
5.İçselleştirme	-,277**	,137*	,009	,070	1			
6.Dışsallaştırma	-,188**	,152*	,104	,032	,450**	1		
7.KYM	,212**	-,064	,098	-,023	,023	,022	1	
8.SBM	-,050	,113	,209**	,116	,206**	,156*	,371**	1

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Tablo 5.2'deki korelasyon analizleri incelendiğinde demokratik ebeveynlik tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasında negatif yönlü, düşük düzeyde ($r=-.277$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0.01$). Ölçekten alınan demokratik ebeveynlik tutumu puanları arttıkça içselleştirme davranış problemleri puanı azalmaktadır. Buna göre; demokratik tutum arttıkça içselleştirme davranış problemleri azalma göstermektedir. Demokratik ebeveynlik tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasında da negatif yönlü, düşük düzeyde ($r=-.188$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0.01$). Demokratik tutum arttıkça dışsallaştırma davranış problemleri azalmaktadır. Aynı zamanda demokratik ebeveynlik tutumu ile KYM arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde ($r=.212$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0.01$).

Otoriter ebeveynlik tutumu ile içselleştirme davranışları arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde ($r=.137$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Otoriter tutum arttıkça içselleştirme davranış problemleri de artmaktadır. Otoriter ebeveynlik tutumu ile dışsallaştırma davranışları arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde ($r=.152$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Otoriter tutum arttıkça dışsallaştırma davranış problemleri de artmaktadır.

Aşırı koruyucu ebeveynlik tutumu ile SBM arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde ($r=.209$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Aşırı koyucu ebeveynlik tutumu arttıkça SBM de artmaktadır.

SBM ile içselleştirme ($r=.206$) ve dışsallaştırma ($r=.156$) davranış problemleri arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre SBM arttıkça içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri artmaktadır.

5.3 ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNİN SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Bu bölümde araştırmanın değişkenleri olan çocuk davranış problemleri, ebeveynlik tutumları ve mükemmeliyetçiliğin sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. İki gruba sahip

değişkenlerin analizinde bağımsız örneklemeler T-testi, üç ve daha fazla gruba sahip değişkenlerin analizinde ise tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonucunda anlamlı grup farkı olduğu görülen değişkenler için hangi gruplar arasında farklılık olduğunu incelemek amacıyla Post-Hoc analizi yapılmıştır.

Grup karşılaştırması analizlerinde grup temsiliyeti için yeterli sayıda veri bulunmayan değişkenlerde yeniden gruplandırmalar yapılmıştır. Buna göre; anne yaşı sürekli bir değişken iken 22-34 yaş arası genç, 35-47 yaş arası orta yaşlı olarak gruplandırılmıştır. Anne eğitim düzeyi değişkeni beş gruplu bir soru iken analizler kapsamında lise ve altı eğitime sahip kişiler “düşük eğitim düzeyi”, lisans ve üzeri eğitime sahip kişiler “yüksek eğitim” olmak üzere iki gruplu olacak şekilde yeniden kategorize edilmiştir. Yaşadığınız yer sorusu “kentsel”, “kırsal” ve “yarı kentsel yarı kırsal” olmak üzere üç kategorili olarak sorulmasına rağmen kırsal kategorisini yalnızca 18 kişinin doldurması üzerine “kırsal” ve “yarı kentsel yarı kırsal” kategorileri birleştirilerek iki kategoride inceleme yapılmıştır. Medeni durum, partnerler birliktelik durumu, algılanan gelir düzeyi ve çocuğun psikiyatrik rahatsızlık durumu gibi grup farklılıklarını incelemeye kategorilerinde yeterli sayıda veri bulunmayan değişkenler ise analizlere dahil edilmemiştir.

5.3.1 Ebeveyn Tutumlarının Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

Araştırmada ebeveynlik tutumlarının; annenin yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu, sahip olduğu çocuk sayısı ve yaşadığı yerleşim birimi değişken gruplarına göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı ele alınmıştır. Gruplar arası farklılıkları incelemek üzere bağımsız örneklemeler t-testi ve tek yönlü varyans analizi yapılmıştır.

Analizler sonucunda annenin demokratik ebeveynlik tutumuna sahip olmasının; annenin yaşına, eğitim düzeyine, çalışma durumuna, sahip olduğu çocuk sayısına, yaşadığı yerleşim birimine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur. Bulgulara Tablo 5.3’te yer verilmiştir.

Tablo 5.3 Demokratik Ebeveyn Tutumunun Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

		Demokratik Tutum			<i>t/F</i>	<i>p</i>
		<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Anne yaşı	Genç	155	77,07	7,06	,342	,732
	Orta yaşlı	110	76,78	6,36		
Eğitim düzeyi	Düşük	86	76,07	7,82	-1,227	,221
	Yüksek	185	77,18	6,47		
Çalışma durumu	Çalışıyor	138	77,31	6,06	1,169	,243
	Çalışmıyor	133	76,32	7,72		
Sahip olduğu çocuk sayısı	1	114	76,46	6,65	,510	,601
	2	116	77,32	7,03		
	3 ve üzeri	41	76,46	7,49		
Yaşadığı yerleşim birimi	Kentsel	202	76,94	7,02	,463	,644
	Kırsal ve yarı kentsel yarı kırsal	69	76,49	6,71		

Annenin otoriter ebeveynlik tutumuna sahip olmasının; annenin yaşına, eğitim düzeyine, çalışma durumuna, sahip olduğu çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülürken yaşadığı yerleşim biriminin otoriter ebeveynlik tutumu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bulgulara Tablo 5.4'te yer verilmiştir.

Tablo 5.4 Otoriter Ebeveyn Tutumunun Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

		Otoriter Tutum			<i>t/F</i>	<i>p</i>
		<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Anne yaşı	Genç	155	22,14	8,06	-,139	,889
	Orta yaşlı	110	22,27	7,68		
Eğitim düzeyi	Düşük	86	21,76	8,14	-,761	,447
	Yüksek	185	22,54	7,78		
Çalışma durumu	Çalışıyor	138	22,54	7,51	,519	,604
	Çalışmıyor	133	22,04	8,29		
Sahip olduğu çocuk sayısı	1	114	22,15	7,72	,753	,472
	2	116	22,84	7,74		
	3 ve üzeri	41	21,12	8,79		
Yaşadığı yerleşim birimi	Kentsel	202	22,88	8,12	2,101	,037
	Kırsal ve yarı kentsel yarı kırsal	69	20,58	6,96		

Aşırı koruyucu ebeveynlik tutumu üzerinde; annenin yaşının, yaşadığı yerleşim biriminin anlamlı bir etkisine rastlanmamıştır. Fakat annenin eğitim düzeyinin, çalışma durumunun ve sahip olduğu çocuk sayısının aşırı koruyucu ebeveynlik tutumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bulgulara Tablo 5.5'te yer verilmiştir.

Tablo 5.5 Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumunun Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

		Aşırı Koruyucu Tutum			<i>t/F</i>	<i>p</i>
		<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Anne yaşı	Genç	155	32,54	6,63	,464	,643
	Orta yaşlı	110	32,15	6,51		
Eğitim düzeyi	Düşük	86	35,26	5,86	5,210	,000
	Yüksek	185	30,97	6,50		
Çalışma durumu	Çalışıyor	138	30,86	6,32	-3,834	,000
	Çalışmıyor	133	33,86	6,57		
Sahip olduğu çocuk sayısı	1	114	30,18	6,24	11,635	,000
	2	116	34,15	6,40		
	3 ve üzeri	41	33,17	6,58		
Yaşadığı yerleşim birimi	Kentsel	202	31,99	6,61	-1,467	,144
	Kırsal ve yarı kentsel yarı kırsal	69	33,33	6,55		

Yapılan analizler sonucunda annenin yaşının, eğitim düzeyinin, çalışma durumunun, sahip olduğu çocuk sayısının ve yaşadığı yerleşim biriminin izin verici ebeveynlik tutumu puanları üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Bulgulara Tablo 5.6’da yer verilmiştir.

Tablo 5.6 İzin Verici Ebeveyn Tutumunun Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

		İzin Verici Tutum			<i>t/F</i>	<i>p</i>
		<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Anne yaşı	Genç	155	20,96	5,77	-1,211	,227
	Orta yaşlı	110	21,87	6,40		
Eğitim düzeyi	Düşük	86	20,66	6,47	-1,377	,171
	Yüksek	185	21,79	5,81		
Çalışma durumu	Çalışıyor	138	21,70	5,79	,732	,465
	Çalışmıyor	133	21,16	6,29		
Sahip olduğu çocuk sayısı	1	114	21,82	5,73	1,097	,335
	2	116	21,49	5,79		
	3 ve üzeri	41	20,20	7,41		
Yaşadığı yerleşim birimi	Kentsel	202	21,68	6,15	1,174	,241
	Kırsal ve yarı kentsel yarı kırsal	69	20,70	5,67		

Annelerin yaşadığı yerleşim biriminin otoriter ebeveynlik tutumları üzerinde anlamlı etkisi olup olmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t-test analizi yapılmıştır. Yaşanılan yerleşim biriminin otoriter ebeveynlik tutumları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür [$t(269)=2,101$, $p<,05$]. Analiz sonuçlarına göre kentsel bölgelerde yaşayan annelerin ($M=22,88$; $SD=8,12$) kırsal ve yarı kentsel yarı kırsal bölgelerde yaşayan annelere ($M=20,58$; $SD=6,96$) göre daha fazla otoriter ebeveynlik tutumu gösterdikleri görülmüştür.

Annelerin aşırı koruyucu ebeveynlik tutumlarının annenin eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek üzere bağımsız örneklem t-test analizi yapılmıştır. Eğitim düzeyinin aşırı koruyucu ebeveynlik tutumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur [$t(269)=5,210$, $p<,05$]. Buna göre düşük eğitim düzeyine sahip annelerin ($M=35,26$; $SD=5,86$) yüksek eğitim düzeyine sahip annelere ($M=30,97$; $SD=6,50$) göre daha fazla aşırı koruyucu ebeveynlik tutumuna başvurdıkları görülmüştür.

Tablo 5.5 incelendiğinde aşırı koruyucu ebeveynlik tutumlarının annenin çalışma durumuna göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir [$t(269)=-3,834$, $p<,05$]. Grup karşılaştırmalarına bakıldığında ise çalışmayan annelerin ($M=33,86$; $SD=6,57$) çalışan annelere ($M=30,86$; $SD=6,32$) göre daha fazla aşırı koruyucu tutum gösterdiklerine rastlanmıştır.

Sahip olunan çocuk sayısının annelerin aşırı koruyucu ebeveynlik tutumları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını değerlendirmek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre annenin sahip olduğu çocuk sayısının aşırı koruyucu ebeveynlik tutumları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür [$F(2)=11,635$, $p<,05$]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu inceleyebilmek için Post Hoc analizden Bonferroni kullanılmıştır. Buna göre 1 çocuğa sahip anneler ($M=30,18$; $SD=6,24$); 2 çocuğa ($M=34,15$; $SD=6,40$) ve 3 ve üzeri çocuğa sahip annelere ($M=33,17$; $SD=6,58$) göre anlamlı olarak daha az aşırı koruyucu ebeveyn tutumuna başvurmaktadırlar.

5.3.2 Çocuk Davranış Problemlerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

Bu bölümde çocuğun içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemlerinin çocuğun cinsiyetine, okula gitme durumuna, gittiği okul türüne, okulda geçirdiği zamana, annenin eğitim düzeyine, yaşadığı yerleşim birimine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı ele alınmıştır. Gruplar arası farklılıkları incelemek üzere bağımsız örneklem t-test analizi yapılmıştır.

Yapılan analizler neticesinde çocuğun içselleştirme davranış problemleri puanının çocuğun cinsiyetine, okula gitme durumuna, gittiği okul türüne, okulda geçirdiği zamana, yaşadığı yerleşim birimine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Analiz sonuçlarına göre çocuğun dışsallaştırma davranış problemleri puanının çocuğun okula gitme durumuna, gittiği okul türüne, okulda geçirdiği zamana, yaşadığı yerleşim birimine, annenin eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Ancak çocuğun cinsiyetine göre dışsallaştırma davranış problemi puanlarının anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür.

Tablo 5.7 İçselleştirme Davranış Problemlerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

		İçselleştirme			<i>t</i>	<i>p</i>
		<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Çocuk cinsiyeti	Kız	119	4,24	2,87	-,472	,637
	Erkek	152	4,42	3,21		
Okula gitme durumu	Gidiyor	240	4,24	2,91	-1,191	,242
	Gitmiyor	31	5,13	4,01		
Gittiği okul türü	Yuva/kreş	86	3,90	2,52	-1,378	,169
	Ana sınıfı	154	4,44	3,11		
Okulda geçirdiği zaman	Tam gün	101	4,06	2,53	-,902	,368
	Yarım gün	136	4,40	3,17		
Annenin eğitim düzeyi	Düşük	86	5,05	3,47	2,410	,017
	Yüksek	185	4,02	2,80		

Tablo 5.7 (devamı) İçselleştirme Davranış Problemlerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Yaşadığı yerleşim birimi	Kentsel	202	4,16	3,05		
	Kırsal ve yarı kentsel yarı kırsal	69	4,87	3,07	-1,658	,098

Tablo 5.7'deki veriler incelendiğinde çocuktaki içselleştirme davranış problemleri puanının annenin eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t-test analizi yapıldığı görülmektedir. Analiz verilerine göre içselleştirme davranış problemleri puanı annenin eğitim düzeyine göre anlamlı olarak değişiklik göstermektedir [$t(138,426)=2,410$, $p<,05$]. Buna göre düşük eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarının ($M=5,05$; $SD=3,47$) yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarına ($M=4,02$; $SD=2,80$) göre daha fazla içselleştirme davranış problemi puanına sahip oldukları görülmüştür.

Tablo 5.8 Dışsallaştırma Davranış Problemlerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

		Dışsallaştırma			<i>t</i>	<i>p</i>
		<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Çocuk cinsiyeti	Kız	119	4,53	2,59	-2,991	,003
	Erkek	152	5,60	3,15		
Okula gitme durumu	Gidiyor	240	5,02	2,84	-1,361	,182
	Gitmiyor	31	5,97	3,74		
Gittiği okul türü	Yuva/kreş	86	5,16	2,87	,578	,564
	Ana sınıfı	154	4,94	2,83		

Tablo 5.8 (devamı) Dışsallaştırma Davranış Problemlerinin Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Okulda geçirdiği zaman	Tam gün	101	5,11	2,63	,253	,801
	Yarım gün	136	5,01	2,98		
Annenin eğitim düzeyi	Düşük	86	5,55	3,08	1,585	,114
	Yüksek	185	4,94	2,90		
Yaşadığı yerleşim birimi	Kentsel	202	5,07	2,92	-,568	,570
	Kırsal ve yarı kentsel	69	5,30	3,10		
	Yarı kırsal					

Tablo 5.8’de yer aldığı üzere dışsallaştırma davranış problemi puanlarının çocuğun cinsiyetine göre anlamlı olarak değişiklik gösterip göstermediğini incelemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre dışsallaştırma davranış problemi puanlarının cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur [$t(269)=-2,991, p<,05$]. Buna göre erkek çocukların ($M=5,60; SD= 3,15$) kız çocuklara ($M=4,53; SD= 2,59$) kıyasla daha fazla dışsallaştırma davranış problemi puanına sahip oldukları görülmüştür.

5.3.3 Mükemmeliyetçilik Alt Boyutlarının Sosyodemografik Değişkenlere Göre İncelenmesi

Bu bölümde annenin mükemmeliyetçi tutumları annenin yaşına, eğitim düzeyine, çalışma durumuna, sahip olduğu çocuk sayısına ve yaşadığı yerleşim birimi değişkenlerine göre gruplar arası karşılaştırmalar yapmak amacıyla bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Tablo 5.9’daki analiz sonuçlarına göre annenin kendine yönelik mükemmeliyetçiliği annenin eğitim düzeyine, çalışma durumuna, yaşadığı yerleşim birimine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir. Fakat

KYM puanları annenin yaşına göre anlamlı olarak farklılık gösterdiği bulunmuştur [$t(263)=-2,004$, $p<,05$]. Buna göre orta yaş grubu annelerin ($M=86,03$; $SD=15,87$) genç yaş grubu annelere ($M=81,88$; $SD=17,12$) kıyasla daha fazla KYM puanlarına sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 5.9 Kendine Yönelik Mükemmeliyetçilik Alt Boyutunun Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

		KYM			t/F	p
		n	M	SD		
Anne yaşı	Genç	155	81,88	17,12	-2,004	,046
	Orta yaşlı	110	86,03	15,87		
Eğitim düzeyi	Düşük	86	82,77	16,36	-,472	,638
	Yüksek	185	83,79	16,84		
Çalışma durumu	Çalışıyor	138	84,52	17,42	1,060	,290
	Çalışmıyor	133	82,38	15,84		
Sahip olduğu çocuk sayısı	1	114	81,96	17,15	,891	,412
	2	116	84,90	15,92		
	3 ve üzeri	41	83,61	17,41		
Yaşadığı yerleşim birimi	Kentsel	202	83,01	16,15	-,766	,444
	Kırsal ve					
	yarı kentsel	69	84,80	18,15		
	yarı kırsal					

Annelerin sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik puanlarının annenin eğitim düzeyine, çalışma durumuna, yaşadığı yerleşim birimine göre anlamlı olarak değişiklik gösterip göstermediğini görmek amacıyla bağımsız gruplar t-testi analizi yapılmıştır. Tablo 5.10'daki analiz sonuçlarına göre SBM

puanlarının annenin yaşına, çalışma durumuna, yaşadığı yerleşim birimine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmektedir. Buna karşın SBM puanlarının annenin eğitim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı bulunmuştur [$t(269)=2,686$, $p<,05$]. Buna göre düşük eğitim düzeyine sahip annelerin ($M=55,49$; $SD=12,46$) yüksek eğitim düzeyine sahip annelere ($M=51,12$; $SD=12,47$) göre daha fazla SBM puanına sahip oldukları görülmüştür.

Tablo 5.10 Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçilik Alt Boyutunun Sosyodemografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

		SBM			t/F	p
		n	M	SD		
Anne yaşı	Genç	155	52,11	12,89	-,840	,401
	Orta yaşlı	110	53,43	12,12		
Eğitim düzeyi	Düşük	86	55,49	12,46	2,686	,008
	Yüksek	185	51,12	12,47		
Çalışma durumu	Çalışıyor	138	52,57	13,13	,089	,929
	Çalışmıyor	133	52,44	12,09		
Sahip olduğu çocuk sayısı	1	114	51,40	12,68	,931	,396
	2	116	53,66	12,71		
	3 ve üzeri	41	52,29	12,11		
Yaşadığı yerleşim birimi	Kentsel	202	52,40	12,39	-,244	,807
	Kırsal ve yarı kentsel yarı kırsal	69	52,83	13,30		

5.4 HİYERARŞİK REGRESYON ANALİZİ BULGULARI

Araştırma kapsamındaki ebeveyn tutumlarının çocuk davranış problemleri üzerindeki yordayıcı etkisinde sosyodemografik değişkenlerin yanı sıra mükemmeliyetçilik boyutları olan KYM ve SBM de dahil edilerek hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Sosyodemografik değişkenlerden bağımlı değişken olan çocuk davranış problemleri ile ilişkili olduğu görülen çocuk cinsiyeti ve anne eğitim düzeyi kontrol değişkeni olarak ilk aşamada hiyerarşik regresyon analizine dahil edilmiştir. Her aşamada analize sokulan değişkenlerin yordayıcı etkisini görmek amacıyla Enter metodu kullanılmıştır. Ayrıca bağımlı değişkenin iki ayrı boyutu olan içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri için iki ayrı hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır.

Çoklu hiyerarşik regresyon analizi üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk adımda çocuk cinsiyeti ve anne eğitim düzeyi analize girilmiştir. Demografik değişkenlerin olası etkilerinin kontrol edilmesinin ardından ikinci aşamada bağımsız değişken olan demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumları dahil edilmiştir. Üçüncü ve son aşamada ise aracı değişkenler olarak mükemmeliyetçiliğin araştırma kapsamında incelenen iki alt boyutu olan KYM ve SBM analize sokulmuştur. İlk etapta bağımlı değişken olarak içselleştirme davranış problemlerinin dahil edildiği hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına Tablo 5.11’de yer verilmiştir.

Tablo 5.11 Ebeveyn Tutumları, Ebeveyn Mükemmeliyetçiliği ve İçselleştirme Davranış Problemlerinin Çoklu Hiyerarşik Regresyon ile Aracı Etki Analizi Bulguları

	B	SE	R ²	Adjusted R ²	t	p
Adım 1						
Çocuk cinsiyeti	,135	,372			,363	,717
Anne eğitim düzeyi	1,024	,397			2,581	,010
			,025	,018		

Tablo 5.11 (devamı) Ebeveyn Tutumları, Ebeveyn Mükemmeliyetçiliği ve İçselleştirme Davranış Problemlerinin Çoklu Hiyerarşik Regresyon ile Aracı Etki Analizi Bulguları

Adım 2				
Çocuk cinsiyeti	,080	,362	,220	,826
Anne eğitim düzeyi	,975	,414	2,356	,019
Demokratik	-,112	,027	-4,136	,000
Otoriter	,043	,031	1,402	,162
Aşırı koruyucu	-,007	,031	-,212	,832
İzin verici	,009	,040	,226	,822
		,110	,090	
Adım 3				
Çocuk cinsiyeti	,116	,358	,323	,000
Anne eğitim düzeyi	,865	,413	2,093	,747
Demokratik	-,109	,027	-3,980	,037
Otoriter	,042	,030	1,380	,000
Aşırı koruyucu	-,020	,031	-,637	,169
İzin verici	,004	,040	,095	,525
KYM	,006	,012	,497	,924
SBM	,038	,016	2,417	,016
		,137	,111	

Tablo 5.11’de belirtildiği gibi analize ilk adımda birlikte sokulan çocuk cinsiyeti ve anne eğitim düzeyinin içselleştirme davranış problemleri üzerindeki toplam yordayıcı etkisi anlamlıdır [F(2,268)=3,445, $p<.05$] ve varyansın %2,5’ini açıklamaktadır ($R^2=.025$). Çocuk cinsiyetinin içselleştirme davranış problemleri üzerindeki etkisi anlamsız iken anne eğitim düzeyinin etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu görülmüştür [B=1.024, SE=.397, $t=2.581$, $p<.05$].

İkinci adımda regresyon modeline dahil edilen ebeveyn tutumlarının toplam yordayıcı etkisi anlamlıdır [F(6,264)=5,424, $p<.001$]. Ebeveyn

tutumlarının ayrı ayrı yordayıcı etkileri incelendiğinde sadece demokratik ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemlerini yordayıcı etkisi anlamlı bulunmuştur ve negatif yönlüdür [$B=-.112$, $SE=.027$ $t=-4.136$, $p<.001$]. Ebeveyn tutumları tek başına varyansın ($R^2=\%8,5$ 'ini açıklamakta ve açıklanan toplam varyansı $\%11$ 'e yükseltmektedir [R^2 change=.085, F change (4,264)=6,279 , $p<.001$].

Son adımda modele dahil edilen KYM ve SBM'nin eklenmesiyle içselleştirme davranış problemleri üzerindeki yordayıcılık etkisi anlamlılığını sürdürmektedir [$F(8,262)=5,219$, $p<.001$]. KYM'nin modeldeki yordayıcılık etkisi anlamsızken SBM'nin etkisinin pozitif yönlü ve anlamlı olduğu görülmüştür [$B=.038$, $SE=.016$, $t= 2.417$, $p <.05$]. Mükemmeliyetçilik boyutlarının modele eklenmesiyle tek başına açıkladıkları varyansın $\%2,8$ olduğu ve açıklanan toplam varyansı $\%13,7$ 'ye yükselttikleri görülmüştür ($R^2=.137$, R^2 change=.028).

İkinci hiyerarşik regresyon analizinde ise bağımlı değişken olarak dışsallaştırma davranış problemlerinin dahil edildiği model test edilmiştir. Bu modelde de değişkenler bir önceki modelle aynı sıra ile analize sokulmuştur. İlk adımda çocuk cinsiyeti ve anne eğitim düzeyi sosyodemografik değişkenleri, ikinci adımda ebeveyn tutumları, son ve üçüncü adımda ise mükemmeliyetçilik boyutları modele dahil edilmiştir. Hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 5.12'de yer almaktadır.

Tablo 5.12 Ebeveyn Tutumları, Ebeveyn Mükemmeliyetçiliği ve Dışsallaştırma Davranış Problemlerinin Çoklu Hiyerarşik Regresyon ile Aracı Etki Analizi Bulguları

	B	SE	R^2	Adjusted R^2	t	p
Adım 1						
Çocuk cinsiyeti	1,046	,357			2,930	,004
Anne eğitim düzeyi	,562	,381			1,477	,141
			,040	,033		

Tablo 5.12 (devamı) Ebeveyn Tutumları, Ebeveyn Mükemmeliyetçiliği ve Dışsallaştırma Davranış Problemlerinin Çoklu Hiyerarşik Regresyon ile Aracı Etki Analizi Bulguları

Adım 2					
Çocuk cinsiyeti	1,122	,350		3,205	,002
Anne eğitim düzeyi	,180	,400		,450	,653
Demokratik	-,083	,026		-3,166	,002
Otoriter	,066	,030		2,233	,026
Aşırı koruyucu	,063	,030		2,102	,036
İzin verici	-,061	,039		-1,575	,116
			,110	,090	
Adım 3					
Çocuk cinsiyeti	1,147	,349		3,288	,001
Anne eğitim düzeyi	,101	,403		,251	,802
Demokratik	-,080	,027		-3,014	,003
Otoriter	,065	,030		2,209	,028
Aşırı koruyucu	,054	,030		1,786	,075
İzin verici	-,065	,039		-1,676	,095
KYM	,003	,012		,299	,765
SBM	,027	,015		1,754	,081
			,124	,098	

Analize ilk adımda birlikte sokulan çocuk cinsiyeti ve anne eğitim düzeyinin dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki toplam yordayıcı etkisi anlamlıdır [$F(2,268)=5,584$, $p<.05$] ve varyansın %4'ünü açıklamaktadır ($R^2=.040$). Çocuk cinsiyetinin dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki etkisi [$B=1.046$, $SE=.357$, $t=2.930$, $p<.05$] pozitif yönlü anlamlı iken anne eğitim düzeyinin etkisinin anlamsız olduğu görülmüştür.

İkinci adımda regresyon modeline dahil edilen ebeveyn tutumlarının dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki toplam yordayıcı etkisi

anlamlıdır [$F(6,264)=5,449, p<.001$]. Ebeveyn tutumlarının ayrı ayrı yordayıcı etkileri incelendiğinde demokratik ebeveyn tutumunun [$B=-.083, SE=.026, t=-3.166, p<.05$] dışsallaştırma davranış problemlerini yordayıcı etkisi negatif yönlü ve anlamlı, otoriter ebeveyn tutumunun [$B=.066, SE=.030, t=2.233, p<.05$] ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun [$B=.063, SE=.030, t=2.102, p<.05$] etkisi pozitif yönlü ve anlamlı bulunmuştur. İzin verici ebeveyn tutumunun ise modelde yordayıcı etkisinin anlamsız olduğu görülmüştür. Ebeveyn tutumları modelde tek başına varyansın %7'sini R^2 change=.070) açıklamakta ve açıklanan toplam varyansı %11'e yükseltmektedir ($R^2=.110$).

Son adımda modele dahil edilen KYM ve SBM'nin eklenmesiyle dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki yordayıcılık etkisi anlamlılığını sürdürmektedir [$F(8,262)=4.657, p<.001$]. Fakat KYM ve SBM'nin modeldeki yordayıcılık etkisi anlamsız olduğu görülmüştür. Mükemmeliyetçilik boyutlarının modele eklenmesiyle tek başına açıkladıkları varyansın %1,4 olduğu ve açıklanan toplam varyansı %12,4'e yükselttikleri görülmüştür ($R^2=.124, R^2$ change=.014).

5.5 EBEVEYN TUTUMLARI VE ÇOCUK DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE MÜKEMMELİYETÇİLİĞİN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Araştırmadaki temel amaç, ebeveyn tutumları ile çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide mükemmeliyetçiliğinin aracı etkisinin incelenmesidir. Annenin ebeveyn tutumu ile çocuğun davranış problemleri arasındaki ilişkide anne mükemmeliyetçiliğinin aracı bir rolü olup olmadığını incelemek amacıyla aracı (mediator) değişken analizi yapılmıştır. Baron ve Kenny'e (1986) göre aracı değişken analizini yapabilmek için üç koşul bulunmaktadır. Bu koşullar; yordayıcı değişken ile yordanan değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunması, yordayıcı değişken ile aracı değişken arasında anlamlı bir ilişkinin bulunması, yordanan değişken ile aracı değişken arasında anlamlı bir ilişkinin

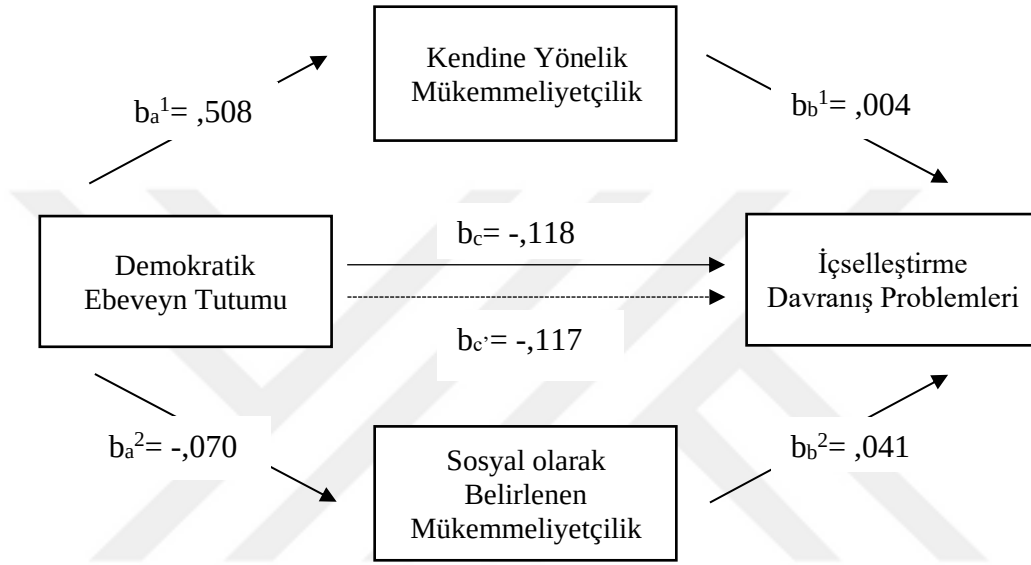
bulunması olarak belirtilmiştir. Çağdaş aracılık analizi yaklaşımlarına göre ise bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olması önemli bulunmakta fakat aracı değişken analizi için bir ön şart olarak görülmemektedir. Aracı değişken vasıtasıyla yordayıcı değişkenin yordanan değişkeni dolaylı yolla etkilemesi durumunda aracı bir rolün olduğu kabul edilmektedir. Aracılık analiz için Bootstrapping metodu ile %95 güven aralığında hesaplamalar yapmayı sağlayan Hayes (2018) tarafından geliştirilen Process v4.1 eklentisinde Model 4 kullanılmıştır. Bu analize göre güven aralığı içerisinde sıfır değerinin yer almaması aracılık etkisinin varlığına işaret etmektedir (Hayes, 2018).

Araştırmanın bağımlı değişkeni ile istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiye sahip sosyodemografik değişkenleri saptamak ve kontrol değişkeni olarak atamak üzere bağımsız örneklem t-testi analizi yapılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın bağımlı değişkenleri olan içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri ile alanyazının da desteklediği şekilde anlamlı ilişkiye sahip olan çocuk cinsiyeti ve anne eğitim düzeyi olmak üzere iki adet sosyodemografik değişken bulunmuştur. Buna göre; erkek çocuk olmanın dışsallaştırma davranış problemleri üzerinde yordayıcı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür [$t(269)=-2,991, p<,05$]. Aynı zamanda annenin düşük eğitim düzeyine sahip olmasının da çocuğun içselleştirme davranış problemleri üzerinde yordayıcı bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur [$t(269)=2,604, p<,05$]. Bunun üzerine, araştırma kapsamında bağımlı değişken üzerindeki etkisini kontrol etmek üzere çocuk cinsiyeti ve annenin eğitim düzeyi değişkenleri sahte değişken haline getirilerek modele ortak değişken olarak alınmıştır.

5.5.1 Demokratik Ebeveyn Tutumu ve İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi

Demokratik ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkiye KYM ve SBM'nin aracılık etkisini görmek üzere modele iki adet aracı değişken ataması yapılarak çoklu aracı değişken analizi yapılmıştır. Demokratik ebeveyn tutumunun KYM'ye (a^1 yolu) ve SBM'ye (a^2 yolu) etkisi,

KYM'nin (b^1 yolu) ve , SBM'nin içselleştirme davranış problemlerine etkisi (b^2 yolu), KYM ve SBM (c' yolu) dahil edildiğinde demokratik ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemlerine etkisi ve demokratik ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemlerine olan toplam etkisini (c yolu) ve gösteren şema Şekil 5.1'de yer almaktadır.

Şekil 5.1 Demokratik Ebeveyn Tutumu ile İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü

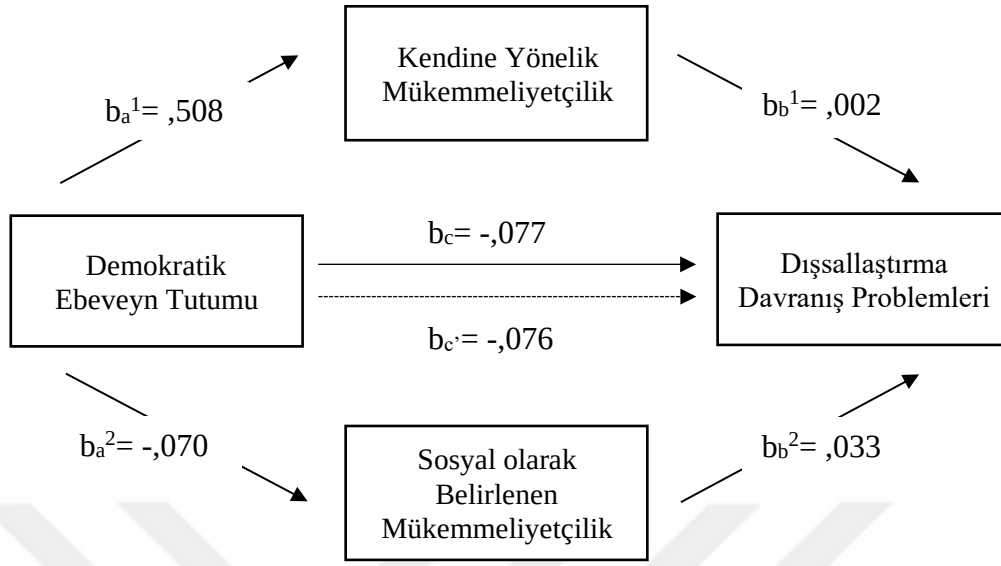
Şekil 5.1'de belirtildiği gibi demokratik ebeveyn tutumunun annenin KYM'si üzerinde doğrudan etkisinin (a^1 yolu; $b=.508$, $SE=.144$, $t=3.525$, $p<.001$, $CI [.224, .792]$) anlamlı olduğu görülürken annenin SBM'si üzerinde doğrudan etkisinin (a^2 yolu) anlamsız olduğu görülmektedir. Annenin KYM'sinin çocuğun içselleştirme davranış problemleri üzerindeki etkisinin (b^1 yolu; $b=.004$, $SE=.012$, $t=.305$, $p>.05$, $CI [0, .027]$) anlamlı olmadığı görülürken SBM'sinin (b^2 yolu; $b=.041$, $SE=.015$, $t=2.658$, $p<.05$, $CI [.011, .071]$) anlamlı olduğu görülmüştür. Aracı değişken olan KYM ve SBM analize dahil edilip demokratik ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemi üzerindeki doğrudan etkisine bakıldığında (c' yolu; $b=-.117$, $SE=.026$, $t=-4.441$, $p<.001$, CI

[-.168, -.065]) anlamlı olduğu bulunmuştur. Annenin demokratik ebeveyn tutumunun çocuğun içselleştirme davranış problemi üzerindeki toplam etkisinin (c yolu; $b = -.118$, $SE = .026$, $t = -4.562$, $p < .001$, $CI [-.169, -.067]$) anlamlı olduğu görülmektedir. Demokratik ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemleri üzerindeki etkisinde KYM ($b = .002$, $SE = .006$, $CI [-.011, .014]$) ve SBM'nin ($b = -.003$, $SE = .005$, $CI [-.013, .006]$) aracılığıyla meydana gelen dolaylı etkinin ise ($b_{total} = -.001$, $SE = .008$, $CI [-.017, .014]$) anlamsız olduğu görülmektedir. Bu anlamda analiz sonuçları incelendiğinde demokratik ebeveynlik tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM ve SBM'nin aracılık etkisinden söz edilememektedir.

Varyans değerlerine bakıldığında demokratik tutumun içselleştirme davranışlarını %9'luk ($R^2 = .096$, $p < .001$) bir oranda açıkladığı görülürken modele KYM ve SBM'nin eklenmesiyle açıklanan varyansın %13'e ($R^2 = .126$, $p < .001$) yükseldiği görülmüştür. Sonuç değişkeni üzerindeki etkisini kontrol etmek üzere modele ortak değişken olarak alınan çocuk cinsiyetinin ve anne eğitim düzeyinin etkisi anlamlı bulunmamıştır.

5.5.2 Demokratik Ebeveyn Tutumu ve Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi

Demokratik ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkiye KYM ve SBM'nin aracılık etkisini görmek üzere modele iki adet aracı değişken ataması yapılarak çoklu aracı değişken analizi yapılmıştır. Demokratik ebeveyn tutumunun KYM'ye (a^1 yolu) ve SBM'ye (a^2 yolu) etkisi, KYM'nin (b^1 yolu) ve , SBM'nin dışsallaştırma davranış problemlerine etkisi (b^2 yolu), KYM ve SBM (c' yolu) dahil edildiğinde demokratik ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemlerine etkisi ve demokratik ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemlerine olan toplam etkisini (c yolu) ve gösteren şema Şekil 5.2'de yer almaktadır.

Şekil 5.2 Demokratik Ebeveyn Tutumu ile Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü

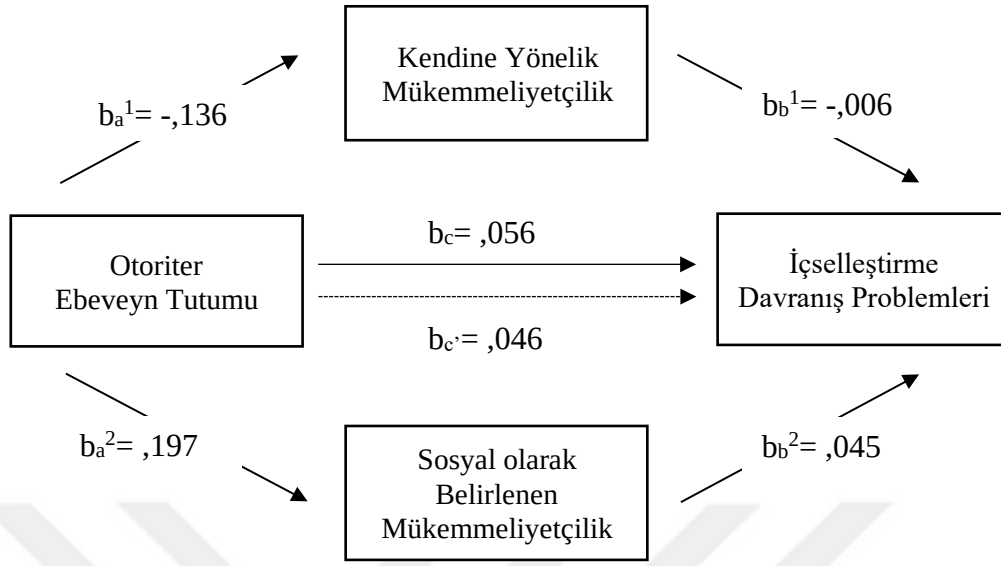
Şekil 5.2’de belirtildiği gibi demokratik ebeveyn tutumunun annenin KYM’si üzerinde doğrudan etkisinin (a^1 yolu; $b=.508$, $SE=.144$, $t=3.525$, $p<.001$, $CI [.224, .792]$) anlamlı olduğu görülürken annenin SBM’si üzerinde doğrudan etkisinin (a^2 yolu) anlamsız olduğu görülmektedir. Annenin KYM’sinin çocuğun dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki etkisinin (b^1 yolu) anlamlı olmadığı görülürken SBM’sinin (b^2 yolu; $b=.033$, $SE=.015$, $t=2.181$, $p<.05$, $CI [.003, .063]$) anlamlı olduğu görülmüştür. Aracı değişken olan KYM ve SBM analize dahil edilip demokratik ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemi üzerindeki doğrudan etkisine bakıldığında (c' yolu; $b=-.076$, $SE=.026$, $t=-2.944$, $p<.05$, $CI [-.127, -.025]$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Annenin demokratik ebeveyn tutumunun çocuğun dışsallaştırma davranış problemi üzerindeki toplam etkisinin (c yolu; $b=-.077$, $SE=.025$, $t=-3.064$, $p<.05$, $CI [-.127, -.028]$) anlamlı olduğu görülmektedir. Demokratik ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki etkisinde KYM ($b=.001$, $SE=.006$, $CI [-.011, .015]$) ve SBM’nin ($b=-.002$, $SE=.004$, $CI [-.010, .005]$) aracılığıyla meydana gelen dolaylı etkinin ise ($b_{total}=-.001$, $SE=.008$,

CI [-.016, .014]) anlamsız olduğu görülmektedir. Bu anlamda analiz sonuçları incelendiğinde demokratik ebeveynlik tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM ve SBM'nin aracılık etkisinden söz edilememektedir.

Varyans değerlerine bakıldığında demokratik tutumun dışsallaştırma davranış problemlerini %7'lik ($R^2 = .073$, $p < .001$) bir oranda açıkladığı görülürken modele KYM ve SBM'nin eklenmesiyle açıklanan varyansın %9'a ($R^2 = .093$, $p < .001$) yükseldiği görülmüştür. Sonuç değişkeni üzerindeki etkisini kontrol etmek üzere modele ortak değişken olarak alınan çocuk cinsiyetinin etkisi anlamlıyken ($b = 1.079$, $SE = .349$, $t = 3.090$, $p < .05$, CI [.391, 1.767]) anne eğitim düzeyinin etkisi anlamlı bulunmamıştır.

5.5.3 Otoriter Ebeveyn Tutumu ve İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi

Otoriter ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkiye KYM ve SBM'nin aracılık etkisini görmek üzere modele iki adet aracı değişken ataması yapılarak çoklu aracı değişken analizi yapılmıştır. Otoriter ebeveyn tutumunun KYM'ye (a^1 yolu) ve SBM'ye (a^2 yolu) etkisi, KYM'nin (b^1 yolu) ve , SBM'nin içselleştirme davranış problemlerine etkisi (b^2 yolu), KYM ve SBM (c' yolu) dahil edildiğinde otoriter ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemlerine etkisi ve otoriter ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemlerine olan toplam etkisini (c yolu) ve gösteren şema Şekil 5.3'te yer almaktadır.

Şekil 5.3 Otoriter Ebeveyn Tutumu ile İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü

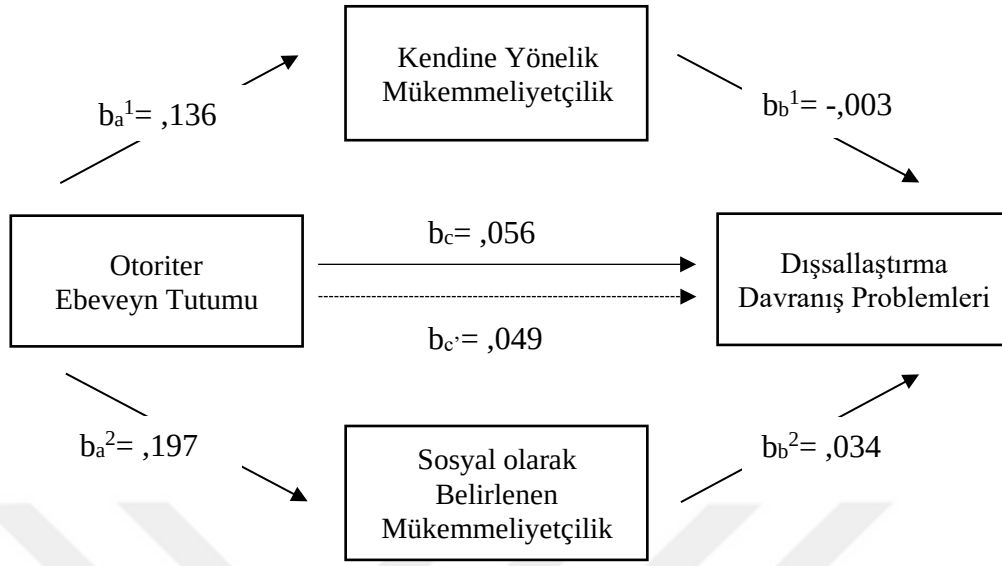
Şekil 5.3'te belirtildiği gibi otoriter ebeveyn tutumunun annenin KYM'si üzerinde doğrudan etkisinin (a^1 yolu) anlamsız olduğu görülürken annenin SBM'si üzerinde doğrudan etkisinin (a^2 yolu; $b=.197$, $SE=.096$, $t=2.054$, $p<.05$, $CI [.008, .386]$) anlamlı olduğu görülmektedir. Annenin KYM'sinin çocuğun içselleştirme davranış problemleri üzerindeki etkisinin (b^1 yolu; $b=-.006$, $SE=.012$, $t=-.534$, $p>.05$, $CI [-.030, .017]$) anlamlı olmadığı görülürken SBM'sinin (b^2 yolu; $b=.045$, $SE=.016$, $t=2.818$, $p<.05$, $CI [.014, .076]$) anlamlı olduğu görülmüştür. Aracı değişken olan KYM ve SBM analize dahil edilip otoriter ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemi üzerindeki doğrudan etkisine bakıldığında (c' yolu; $b=.046$, $SE=.023$, $t=1.981$, $p<.05$, $CI [.000, .092]$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Annenin otoriter ebeveyn tutumunun çocuğun içselleştirme davranış problemi üzerindeki toplam etkisinin (c yolu; $b=.056$, $SE=.023$, $t=2.406$, $p<.05$, $CI [.010, .102]$) anlamlı olduğu görülmektedir. Otoriter ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemleri üzerindeki etkisinde KYM ($b=.001$, $SE=.003$, $CI [-.003, .007]$) ve SBM'nin ($b=-.009$, $SE=.006$, $CI [-.001, .023]$) aracılığıyla meydana gelen dolaylı etkinin ise

($b_{total}=.010$, $SE=.007$, $CI [-.001, .024]$) anlamsız olduğu görülmektedir. Bu anlamda analiz sonuçları incelendiğinde otoriter ebeveynlik tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM ve SBM'nin aracılık etkisinden söz edilememektedir.

Varyans değerlerine bakıldığında otoriter tutumun içselleştirme davranışlarını %5'lik ($R^2 =.046$, $p<.001$) bir oranda açıkladığı görülürken modele KYM ve SBM'nin eklenmesiyle açıklanan varyansın %8'e ($R^2 =.075$, $p<.001$) yükseldiği görülmüştür. Sonuç değişkeni üzerindeki etkisini kontrol etmek üzere modele ortak değişken olarak alınan çocuk cinsiyetinin etkisi anlamsız bulunurken anne eğitim düzeyinin etkisi ($b=.856$, $SE=.397$, $t=2.157$, $p<.05$, $CI [.075, 1.638]$) anlamlı bulunmuştur.

5.5.4 Otoriter Ebeveyn Tutumu ve Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi

Otoriter ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkiye KYM ve SBM'nin aracılık etkisini görmek üzere modele iki adet aracı değişken ataması yapılarak çoklu aracı değişken analizi yapılmıştır. Otoriter ebeveyn tutumunun KYM'ye (a^1 yolu) ve SBM'ye (a^2 yolu) etkisi, KYM'nin (b^1 yolu) ve , SBM'nin dışsallaştırma davranış problemlerine etkisi (b^2 yolu), KYM ve SBM (c' yolu) dahil edildiğinde otoriter ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemlerine etkisi ve otoriter ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemlerine olan toplam etkisini (c yolu) ve gösteren şema Şekil 5.4'te yer almaktadır.

Şekil 5.4 Otoriter Ebeveyn Tutumu ile Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü

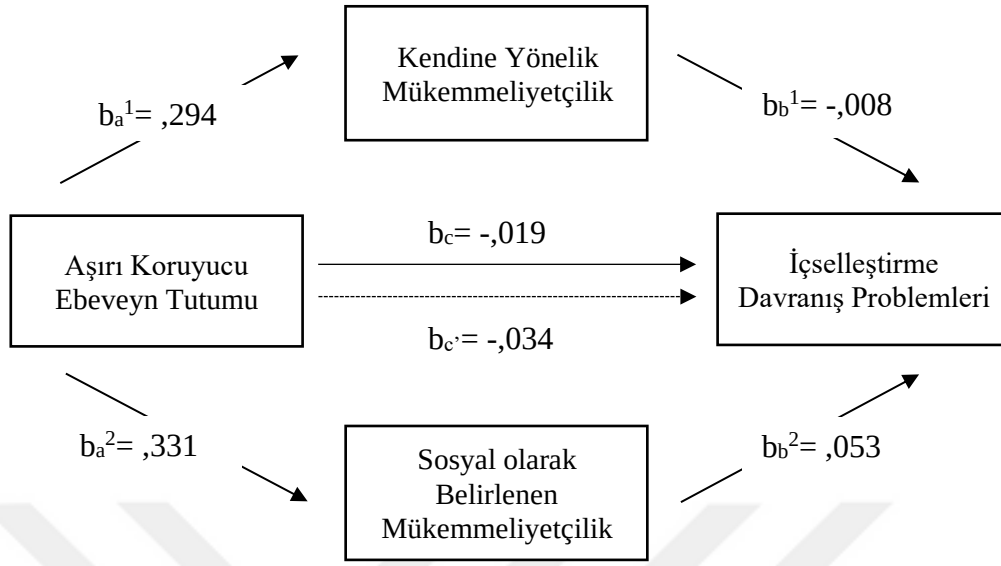
Şekil 5.4'te belirtildiği gibi otoriter ebeveyn tutumunun annenin KYM'si üzerinde doğrudan etkisinin (a^1 yolu) anlamsız olduğu görülürken annenin SBM'si üzerinde doğrudan etkisinin (a^2 yolu; $b=.197$, $SE=.096$, $t=2.054$, $p<.05$, $CI [.008, .386]$) anlamlı olduğu görülmektedir. Annenin KYM'sinin çocuğun dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki etkisinin (b^1 yolu) anlamsız olduğu görülürken SBM'sinin (b^2 yolu; $b=.034$, $SE=.015$, $t=2.977$, $p<.05$, $CI [.355, 1.742]$) anlamlı olduğu görülmüştür. Aracı değişken olan KYM ve SBM analize dahil edilip otoriter ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemi üzerindeki doğrudan etkisine bakıldığında (c' yolu; $b=.049$, $SE=.023$, $t=2.170$, $p<.05$, $CI [.005, .093]$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Annenin otoriter ebeveyn tutumunun çocuğun dışsallaştırma davranış problemi üzerindeki toplam etkisinin (c yolu; $b=.056$, $SE=.022$, $t=2.507$, $p<.05$, $CI [.012, .100]$) anlamlı olduğu görülmektedir. Otoriter ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki etkisinde KYM'nin ($b=.000$, $SE=.002$, $CI [-.004, .006]$), SBM'nin ($b=.007$, $SE=.005$, $CI [-.001, .017]$) aracılığıyla meydana gelen dolaylı etkinin ve toplam dolaylı aracılık etkisinin ($b_{total}=.007$, $SE=.005$, $CI [-.003,$

.019]) anlamsız olduğu gör÷lmektedir. Bu anlamda analiz sonuçları incelendiğinde otoriter ebeveynlik tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM ve SBM'nin aracılık etkisinden söz edilememektedir.

Varyans değerlerine bakıldığında otoriter tutumun dışsallaştırma davranışlarını %6'lık ($R^2 = .062$, $p < .05$) bir oranda açıkladığı görülürken modele KYM ve SBM'nin eklenmesiyle açıklanan varyansın %8'e ($R^2 = .080$, $p < .001$) yükseldiğı gör÷lmüştür. Sonuç değişkeni üzerindeki etkisini kontrol etmek üzere modele ortak değişken olarak alınan çocuk cinsiyetinin etkisi ($b = 1.049$, $SE = .352$, $t = 2.977$, $p < .05$, $CI [.355, 1.742]$) anlamlıyken anne eğitim düzeyinin etkisi anlamsız bulunmuştur.

5.5.5 Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ve İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğın ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğın Aracı Rolünün İncelenmesi

Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkiye KYM ve SBM'nin aracılık etkisini görmek üzere modele iki adet aracı değişken ataması yapılarak çoklu aracı değişken analizi yapılmıştır. Otoriter ebeveyn tutumunun KYM'ye (a^1 yolu) ve SBM'ye (a^2 yolu) etkisi, KYM'nin (b^1 yolu) ve , SBM'nin içselleştirme davranış problemlerine etkisi (b^2 yolu), KYM ve SBM (c' yolu) dahil edildiğinde aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemlerine etkisi ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemlerine olan toplam etkisini (c yolu) ve gösteren şema Şekil 5.5'te yer almaktadır.

Şekil 5.5 Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ile İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü

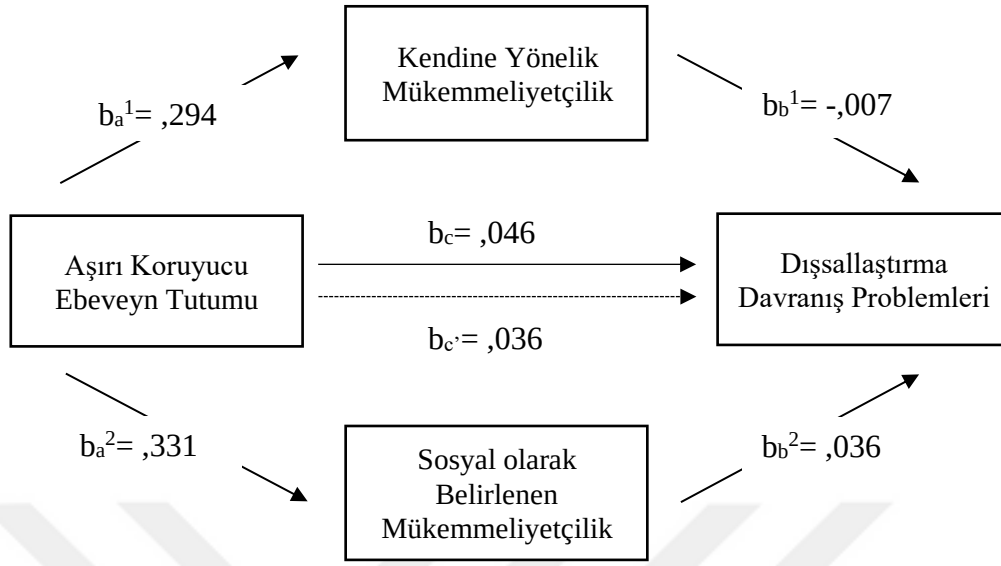
Şekil 5.5'te belirtildiği gibi aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun annenin KYM'si üzerinde doğrudan etkisinin (a^1 yolu) anlamsız olduğu görülürken annenin SBM'si üzerinde doğrudan etkisinin (a^2 yolu; $b=.331$, $SE=.120$, $t=2.766$, $p<.05$, $CI [.095, .567]$) anlamlı olduğu görülmektedir. Annenin KYM'sinin çocuğun içselleştirme davranış problemleri üzerindeki etkisinin (b^1 yolu) anlamsız olduğu görülürken SBM'sinin (b^2 yolu; $b=.053$, $SE=.016$, $t=3.291$, $p<.05$, $CI [.021, .084]$) anlamlı olduğu görülmüştür. Aracı değişken olan KYM ve SBM analize dahil edilip aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemi üzerindeki doğrudan etkisine bakıldığında (c' yolu; $b=-.034$, $SE=.030$, $t=-1.147$, $p>.05$, $CI [-.092, .024]$) anlamsız olduğu bulunmuştur. Annenin aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun çocuğun içselleştirme davranış problemi üzerindeki toplam etkisinin (c yolu) anlamsız olduğu görülmektedir. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemleri üzerindeki etkisinde KYM aracılığıyla meydana gelen dolaylı etkinin ($b=-.002$, $SE=.004$, $CI [-.012, .005]$) anlamsız olduğu görülürken SBM'nin ($b=.017$, $SE=.009$, $CI [.003, .038]$) aracılığıyla meydana gelen dolaylı

etkinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Modeldeki toplam dolaylı aracılık etkisinin ise anlamlı olduğu görölmüştür ($b_{total}=.015$, $SE=.009$, $CI [.000, .035]$). Bu anlamda analiz sonuçları incelendiğinde aşırı koruyucu ebeveynlik tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM'nin aracılık etkisi bulunmazken SBM'nin aracılık etkisinin ve toplam aracılık etkisinin olduğu görölmektedir.

Varyans değerlerine bakıldığında aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun içselleştirme davranışlarını %3'lük ($R^2 =.027$, $p<.05$) bir oranda açıkladığı görölürken modele KYM ve SBM'nin eklenmesiyle açıklanan varyansın %7'ye ($R^2 =.066$, $p<.001$) yükseldiğı görölmüştür. Sonuç değişkeni üzerindeki etkisini kontrol etmek üzere modele ortak değişken olarak alınan çocuk cinsiyetinin etkisi anlamsız bulunurken anne eğitim düzeyinin etkisi ($b=.930$, $SE=.415$, $t=2.240$, $p<.05$, $CI [.112, 1.748]$) anlamlı bulunmuştur.

5.5.6 Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ve Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğın ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğın Aracı Rolünün İncelenmesi

Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkiye KYM ve SBM'nin aracılık etkisini görmek üzere modele iki adet aracı değişken ataması yapılarak çoklu aracı değişken analizi yapılmıştır. Otoriter ebeveyn tutumunun KYM'ye (a^1 yolu) ve SBM'ye (a^2 yolu) etkisi, KYM'nin (b^1 yolu) ve , SBM'nin dışsallaştırma davranış problemlerine etkisi (b^2 yolu), KYM ve SBM (c' yolu) dahil edildiğinde aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemlerine etkisi ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemlerine olan toplam etkisini (c yolu) ve gösteren şema Şekil 5.6'da yer almaktadır.

Şekil 5.6 Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu ile Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü

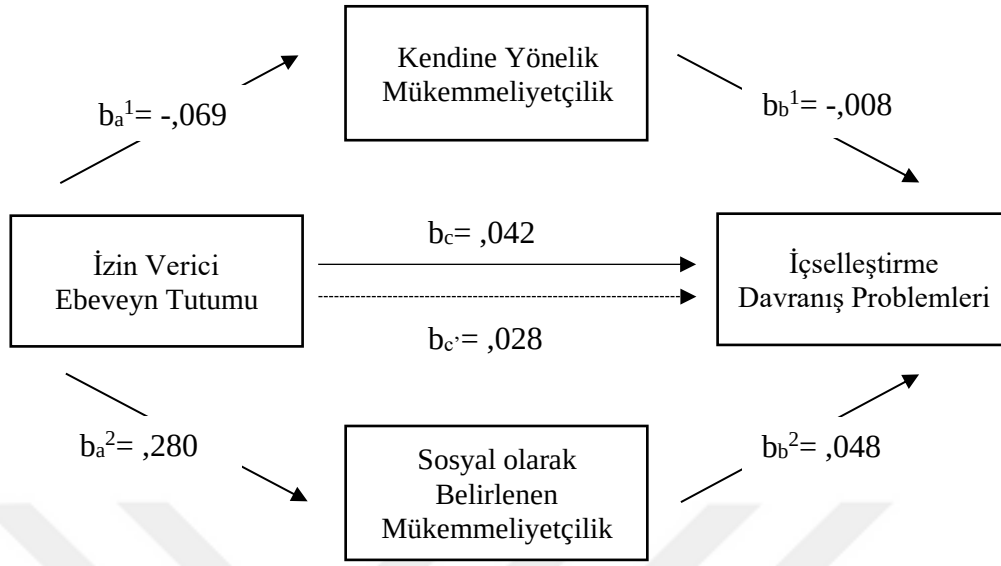
Şekil 5.6’da belirtildiği gibi aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun annenin KYM’si üzerinde doğrudan etkisinin (a^1 yolu) anlamsız olduğu görülürken annenin SBM’si üzerinde doğrudan etkisinin (a^2 yolu; $b=.331$, $SE=.120$, $t=2.766$, $p<.05$, $CI [.095, .567]$) anlamlı olduğu görülmektedir. Annenin KYM’sinin çocuğun dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki etkisinin (b^1 yolu) anlamsız olduğu görülürken SBM’sinin (b^2 yolu; $b=.036$, $SE=.015$, $t=2.364$, $p<.05$, $CI [.006, .067]$) anlamlı olduğu görülmüştür. Aracı değişken olan KYM ve SBM analize dahil edilip aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemi üzerindeki doğrudan etkisine bakıldığında (c' yolu; $b=.036$, $SE=.028$, $t=1.254$, $p>.05$, $CI [.020, -.092]$) anlamsız olduğu bulunmuştur. Annenin aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun çocuğun dışsallaştırma davranış problemi üzerindeki toplam etkisinin (c yolu) anlamsız olduğu görülmektedir. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki etkisinde KYM aracılığıyla meydana gelen dolaylı etkinin ($b=-.002$, $SE=.004$, $CI [-.012, .005]$) anlamsız olduğu görülürken SBM’nin aracılığıyla meydana gelen dolaylı etkinin ($b=.012$, $SE=.007$, $CI [.001,$

.029]) anlamlı olduğu bulunmuştur. Modeldeki toplam dolaylı aracılık etkisinin ise anlamsız olduğu görülmüştür ($b_{total}=.010$, $SE=.007$, $CI [-.002, .026]$). Bu anlamda analiz sonuçları incelendiğinde aşırı koruyucu ebeveynlik tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM'nin ve toplam aracılık etkisinin bulunmadığı görülürken SBM'nin aracılık etkisinin olduğu görülmektedir.

Varyans değerlerine bakıldığında aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranışlarını %6'lık ($R^2=.055$, $p<.05$) bir oranda açıkladığı görülürken modele KYM ve SBM'nin eklenmesiyle açıklanan varyansın %7'ye ($R^2=.069$, $p<.05$) yükseldiği görülmüştür. Sonuç değişkeni üzerindeki etkisini kontrol etmek üzere modele ortak değişken olarak alınan çocuk cinsiyetinin etkisi ($b=.239$, $SE=.401$, $t=.595$, $p<.05$, $CI [.430, 1.830]$) anlamlı iken anne eğitim düzeyinin etkisi anlamsız bulunmuştur.

5.5.7 İzin Verici Ebeveyn Tutumu ve İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi

İzin verici ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkiye KYM ve SBM'nin aracılık etkisini görmek üzere modele iki adet aracı değişken ataması yapılarak çoklu aracı değişken analizi yapılmıştır. İzin verici ebeveyn tutumunun KYM'ye (a^1 yolu) ve SBM'ye (a^2 yolu) etkisi, KYM'nin (b^1 yolu) ve , SBM'nin içselleştirme davranış problemlerine etkisi (b^2 yolu), KYM ve SBM (c' yolu) dahil edildiğinde izin verici ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemlerine etkisi ve izin verici ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemlerine olan toplam etkisini (c yolu) ve gösteren şema Şekil 5.7'de yer almaktadır.

Şekil 5.7 İzin Verici Ebeveyn Tutumu ile İçselleştirme Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü

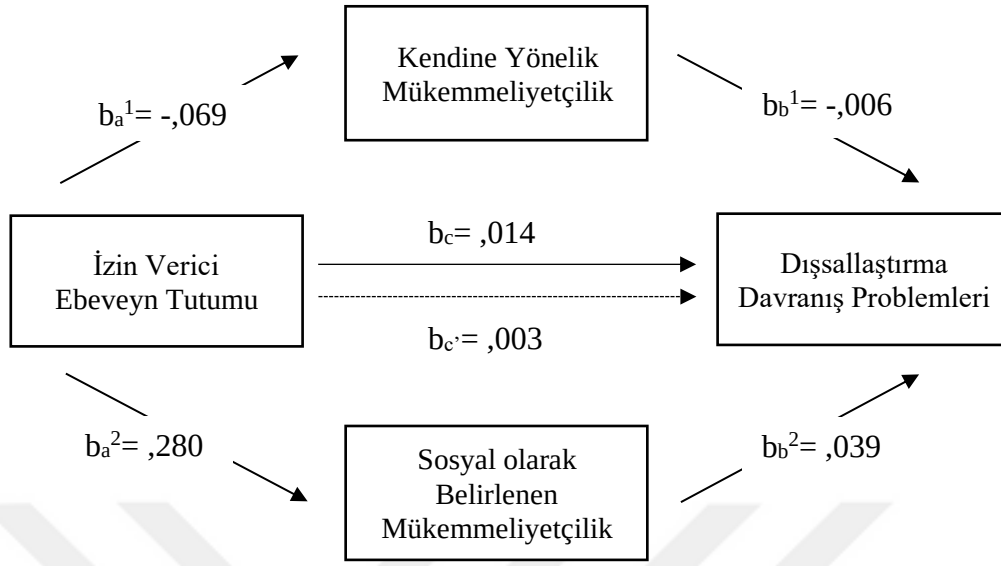
Şekil 5.7’de belirtildiği gibi izin verici ebeveyn tutumunun annenin KYM’si üzerinde doğrudan etkisinin (a^1 yolu) anlamsız olduğu görülürken annenin SBM’si üzerinde doğrudan etkisinin (a^2 yolu; $b=.280$, $SE=.126$, $t=2.231$, $p<.05$, $CI [.033, .527]$) anlamlı olduğu görülmektedir. Annenin KYM’sinin çocuğun içselleştirme davranış problemleri üzerindeki etkisinin (b^1 yolu) anlamlı olmadığı görülürken SBM’sinin (b^2 yolu; $b=.048$, $SE=.016$, $t=2.979$, $p<.05$, $CI [.016, .079]$) anlamlı olduğu görülmüştür. Aracı değişken olan KYM ve SBM analize dahil edilip demokratik ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemi üzerindeki doğrudan etkisine bakıldığında (c' yolu) anlamlı olmadığı bulunmuştur. Annenin izin verici ebeveyn tutumunun çocuğun içselleştirme davranış problemi üzerindeki toplam etkisinin (c yolu) anlamsız olduğu görülmektedir. İzin verici ebeveyn tutumunun içselleştirme davranış problemleri üzerindeki etkisinde KYM aracılığıyla meydana gelen dolaylı etkinin anlamsız, SBM aracılığıyla meydana gelen dolaylı etkinin ($b=.013$, $SE=.008$, $CI [.000, .033]$) ise anlamlı olduğu görülmektedir. Modeldeki toplam dolaylı aracılık etkisinin ise anlamlı olduğu görülmüştür ($b_{total}=.014$,

SE=.008, CI [.000, .032]). Bu anlamda analiz sonuçları incelendiğinde izin verici ebeveynlik tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM'nin aracılık etkisi bulunmazken SBM'nin ve toplam aracılık etkisinin olduğu görülmektedir.

Varyans değerlerine bakıldığında izin verici tutumun içselleştirme davranışlarını %3'lük ($R^2 = .032$, $p < .05$) bir oranda açıkladığı görülürken modele KYM ve SBM'nin eklenmesiyle açıklanan varyansın %6'ya ($R^2 = .064$, $p < .05$) yükseldiği görülmüştür. Sonuç değişkeni üzerindeki etkisini kontrol etmek üzere modele ortak değişken olarak alınan çocuk cinsiyetinin etkisi anlamsız iken anne eğitim düzeyinin etkisi ($b = .837$, $SE = .401$, $t = 2.087$, $p < .05$, CI [.048, 1.626]) anlamlı bulunmuştur.

5.5.8 İzin Verici Ebeveyn Tutumu ve Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Kendine Yönelik Mükemmeliyetçiliğin ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolünün İncelenmesi

İzin verici ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkiye KYM ve SBM'nin aracılık etkisini görmek üzere modele iki adet aracı değişken ataması yapılarak çoklu aracı değişken analizi yapılmıştır. İzin verici ebeveyn tutumunun KYM'ye (a^1 yolu) ve SBM'ye (a^2 yolu) etkisi, KYM'nin (b^1 yolu) ve , SBM'nin dışsallaştırma davranış problemlerine etkisi (b^2 yolu), KYM ve SBM (c' yolu) dahil edildiğinde izin verici ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemlerine etkisi ve izin verici ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemlerine olan toplam etkisini (c yolu) ve gösteren şema Şekil 5.8'de yer almaktadır.

Şekil 5.8 İzin Verici Ebeveyn Tutumu ile Dışsallaştırma Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Mükemmeliyetçilik Boyutlarının Aracı Rolü

Şekil 5.8’de belirtildiği gibi izin verici ebeveyn tutumunun annenin KYM’si üzerinde doğrudan etkisinin (a^1 yolu) anlamsız olduğu görülürken annenin SBM’si üzerinde doğrudan etkisinin (a^2 yolu; $b=.280$, $SE=.126$, $t=2.231$, $p<.05$, $CI [.033, .527]$) anlamlı olduğu görülmektedir. Annenin KYM’sinin çocuğun dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki etkisinin (b^1 yolu) anlamlı olmadığı görülürken SBM’sinin (b^2 yolu; $b=.039$, $SE=.016$, $t=2.503$, $p<.05$, $CI [.008, .069]$) anlamlı olduğu görülmüştür. Aracı değişken olan KYM ve SBM analize dahil edilip demokratik ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemi üzerindeki doğrudan etkisine bakıldığında (c' yolu) anlamlı olmadığı bulunmuştur. Annenin izin verici ebeveyn tutumunun çocuğun dışsallaştırma davranış problemi üzerindeki toplam etkisinin (c yolu) anlamsız olduğu görülmektedir. İzin verici ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemleri üzerindeki etkisinde KYM aracılığıyla meydana gelen dolaylı etkinin ($b=.000$, $SE=.002$, $CI [-.005, .006]$) anlamsız, SBM aracılığıyla meydana gelen dolaylı etkinin ($b=.022$, $SE=.015$, $CI [.000, .057]$) ise anlamlı olduğu görülmektedir. Modeldeki toplam dolaylı aracılık etkisinin ise anlamsız

olduğu görülmüştür ($b_{\text{total}}=.011$, $SE=.007$, $CI [-.001, .028]$). Bu anlamda analiz sonuçları incelendiğinde izin verici ebeveynlik tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide SBM'nin aracılık etkisinin olduğu, KYM'nin ve toplam aracılık etkisinin olmadığı görülmektedir.

Varyans değerlerine bakıldığında izin verici tutumun dışsallaştırma davranışlarını %4'lük ($R^2=.041$, $p<.05$) bir oranda açıkladığı görülürken modele KYM ve SBM'nin eklenmesiyle açıklanan varyansın %6'ya ($R^2=.064$, $p<.05$) yükseldiği görülmüştür. Sonuç değişkeni üzerindeki etkisini kontrol etmek üzere modele ortak değişken olarak alınan çocuk cinsiyetinin etkisi ($b=1.085$, $SE=.356$, $t=3.048$, $p<.05$, $CI [.384, 1.786]$) anlamlı iken anne eğitim düzeyinin etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın temel hedefi, annenin ebeveyn tutumu ile çocuktaki davranış problemleri arasındaki ilişkide annenin mükemmeliyetçiliğinin aracı rolünü incelemektir. Yordayıcı değişken olan annenin ebeveynlik tutumu; demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici olarak dört ayrı tutum olarak ele alınmıştır. Yordanan değişken olan davranış problemleri; içselleştirme ve dışsallaştırma olarak iki alt boyutta incelenmiştir. Anne mükemmeliyetçiliği ise araştırma kapsamında kendine yönelik mükemmeliyetçilik ve sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik boyutlarıyla aracı değişkenler olarak araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın bu aracılık ilişkisine odaklanmasının sebebi alan yazında ebeveyn tutumları ile çocuk davranış problemleri arasındaki ilişkiyi, mükemmeliyetçilik ile çocuk davranış problemleri arasındaki ilişkiyi ve ebeveyn tutumları ile mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların bulunması, fakat bu değişkenler arasındaki ilişkide mükemmeliyetçiliğin aracı rolünün etkisini inceleyen çalışmalara rastlanmamış olmasıdır. Bu kapsamda öncelikle değişkenler arası korelasyonlar incelenmiş, ardından aracı değişken analizleri için Process Makro programı ile aracı değişken analizleri gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda araştırmanın yan amaçları olarak araştırma soruları belirlenmiş ve değişkenlerin sosyodemografik özelliklere göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmiştir. Bu bölümde, araştırma kapsamında ortaya çıkan bulgular alan yazındaki diğer araştırmalar ile karşılaştırılarak tartışılmış ve bu çalışmadaki sınırlılıklara ve gelecek araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın ilk üç hipotezi ve alt hipotezleri kapsamında araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Araştırmanın üç değişkeni olan ebeveyn tutumları, çocuk davranış problemleri ve mükemmeliyetçiliğin her birinin alt boyutlarının birbirleri ile olan ilişkilerini incelemek üzere Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda demokratik ebeveynlik tutumunun içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleriyle negatif yönlü, zayıf bir

ilişki ve KYM ile pozitif yönlü, zayıf bir ilişkili olduğu görülürken SBM ile anlamlı ilişki bulunmamıştır. Otoriter tutumun içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleriyle pozitif yönlü, zayıf bir ilişkisi olduğu görülürken KYM ve SBM ile anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleriyle ve KYM ile bir ilişkisine rastlanmazken SBM ile pozitif yönlü, zayıf bir ilişkiye sahip oldukları görülmüştür. İzin verici ebeveyn tutumunun ise ne içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleriyle ne de KYM ve SBM ile anlamlı bir ilişkisine rastlanmıştır. Annelerin KYM tutumları ile içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken SBM ile içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri arasında pozitif yönlü, zayıf, anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu kapsamda aracılık analizleri öncesinde değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkileri test edilmiştir. Aracılık analizlerinin açıklandığı kısımlarda değişkenler arasındaki ilişkilerin alanyazındaki karşılaştırmalarına da yer verilmiştir.

Araştırmanın aracılık hipotezleri kapsamında dört ebeveyn tutumunun içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri ile arasındaki ilişkide mükemmeliyetçiliğin iki alt boyutu olan KBM ve SBM'nin aracılık etkisini incelemek üzere sekiz ayrı aracılık analizi kurulmuştur.

Aracılık hipotezlerinin ilkinde (H.4.a.) demokratik ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM ve SBM'nin aracılık etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre demokratik ebeveynlik tutumunun içselleştirme davranış problemleriyle olan ilişkisinde KYM ve SBM'nin aracılık etkisinin olmadığı görülmüştür. Alanyazında bu değişkenler arasındaki ilişkiyi mükemmeliyetçilik aracılığıyla inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle değişkenler arasındaki ilişkiyi ayrı ayrı ele alan çalışmalar karşılaştırılmıştır.

Demokratik ebeveynlik tutumu ile içselleştirme davranışları arasındaki korelasyonel ilişki incelenmiş ve negatif yönlü, anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu bulgu, demokratik ebeveyn tutumunun artmasıyla içselleştirme davranış problemlerinde azalma görülmesi şeklinde yorumlanmaktadır.

Alanyazında da çalışmanın bulgularını destekleyen araştırmalar mevcuttur. Demokratik ebeveyn tutumunun çocuklar üzerinde olumlu duygusal ve davranışsal etkileri olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur (Moreno Méndez, Espada Sánchez ve Gómez Becerra, 2020). Latin ebeveynler ve beşinci sınıfa giden çocukları üzerinde yapılan bir çalışmaya göre demokratik ebeveynlik tutumunun çocuklarda olumlu akademik, bilişsel, sosyal ve davranışsal sonuçlarla pozitif ilişkili olduğu görülürken çocukların aynı alanlardaki olumsuz sonuçlarıyla negatif ilişki olduğu bulunmuştur (Jabagchourian vd. 2014). Bunun yanında hem annenin hem de babanın demokratik ebeveyn tutumuna sahip olmalarının çocukların ilerideki ruh sağlıkları üzerinde de olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmüştür (Uji, Sakamoto, Adachi ve Kitamura, 2014). Bu anlamda demokratik ebeveyn tutumu çocuklardaki içselleştirme davranış problemleriyle negatif ilişkili olduğu alanyazında da desteklenmektedir (Alizadeh, Talib, Abdullah ve Mansor, 2011; Rankin Williams, vd., 2009). Çelik'in (2022) çalışması da mevcut araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Buna göre 48-72 ay aralığındaki çocukların ebeveynleriyle yürütülen çalışmada Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği'nin alt boyutlarından olan ve içselleştirme, dışsallaştırma, antisosyal ve benmerkezcilik düzeylerini ölçen problem davranış alt boyutu puanları incelenmiştir. Bu alt boyutundan alınan puanlar ile ebeveynlerin demokratik tutumları arasında negatif yönlü, orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür. Rankin Williams ve diğerlerinin (2009) 113 çocuk ve anneleriyle yaptığı boylamsal çalışmada, çocuklardan 4 aylıktan 15 yaşa kadar olan dönemde belirli aralıklarla veri toplanmıştır. Bulgular doğrultusunda daha yüksek düzeyde demokratik ebeveynlik tutumu göstermek çocuklarda içselleştirme davranış problemlerinde daha az artış olmasıyla ilişkilendirilmiştir.

Demokratik ebeveyn tutumları ile mükemmeliyetçiliğin iki alt boyutu arasındaki korelasyonel ilişki incelenmiştir Buna göre demokratik tutum ile KYM arasında pozitif yönlü, zayıf, anlamlı bir ilişki olduğu görülürken SBM ile anlamlı olmayan bir ilişki olduğu bulunmuştur. Alanyazın incelendiğinde ebeveyn tutumları ile ebeveynlerdeki mükemmeliyetçiliği alt boyutlarla

inceleyen araştırmalar incelenmiştir. Buna göre İran’da lise ğrencilerinin ebeveynlerinden oluşan 400 anne ve 400 baba ile yürütülen bir çalışmaya göre babaların demokratik tutumları ile mükemmeliyetçiliğinin yalnızca BYM alt boyutu arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki görülürken annelerin demokratik ebeveyn tutumlarının mükemmeliyetçiliğinin üç alt boyutuyla da anlamlı ilişkisine rastlanmamıştır (Azizi ve Besharat, 2011). Alanyazındaki diğerk çalışmalar ışığında demokratik tutumun daha olumlu, uyumlu mükemmeliyetçilik boyutları ile doğrudan olmayan anlamlı bir ilişkide olduğu görülmüştür. KYM daha olumlu, uyumlu bir mükemmeliyetçilik boyutu olarak görülürken SBM daha olumsuz, uyumsuz bir mükemmeliyetçilik boyutu olarak görülmektedir (Walton, Hibbard, Coughlin ve Coyl-Shepherd, 2018). Ebeveyn tutumları ile mükemmeliyetçiliğinin diğerk alt boyutları olan mükemmeliyetçi çabalar, mükemmeliyetçi kaygılar ve düzen ile arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Yedi araştırma ile yürütülen meta analiz çalışması sonucunda mükemmeliyetçiliğinin üç alt boyutunun da dört ebeveyn tutumu ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, mükemmeliyetçi çabalar ile demokratik ebeveyn tutumu arasında zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Aynı zamanda mükemmeliyetçiliğinin diğerk alt boyutlarından olan mükemmeliyetçi kaygılar ile demokratik ebeveyn tutumu arasında zayıf ve negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Mükemmeliyetçiliğinin diğerk bir boyutu olan düzen ile de demokratik ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumları arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Yıldız, Duru ve Eldeleklioğlu, 2020). Bulguları destekleyen bir başka araştırmada ise olumlu mükemmeliyetçiliğe sahip olan ebeveynlerin çocuklarına karşı daha fazla koşulsuz sevgi ve kabul gösterdikleri görülmüştür (Greblo ve Bratko, 2014). Mitchelson ve Burns’n aktardığı gibi (1998) mükemmeliyetçiliğinin uyumsuz/olumsuz boyutuna sahip ebeveynlerin çocuklarına yönelik gerçekçi olmayan yüksek beklentileri bulunmaktadır ve çocuklarının bu beklentileri karşılayamamaları halinde ebeveynler hayal kırıklığı yaşamaktadırlar. Bu anlamda Greblo ve Bratko’nun çalışması (2014) bu teoriyi destekleyen şekilde anne ve babaların olumsuz mükemmeliyetçilikleri

ile ebeveyn kabulü arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür. Ebeveyn kabulünün demokratik ebeveyn tutumunun önemli bir bileşeni olduğu düşünüldüğünde SBM gibi mükemmeliyetçiliğin daha uyumsuz yönleriyle bağdaştırılan bir boyut ile demokratik ebeveyn tutumu arasında negatif bir ilişkinin varlığı çıkarımı yapılabilmektedir. Mevcut çalışma ise bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Mükemmeliyetçilik boyutlarından KYM ile içselleştirme davranış problemlerini arasındaki korelasyonel ilişkinin anlamsız olduğu görülürken SBM ile korelasyonel ilişkinin pozitif yönlü, zayıf, anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde ise bu bulguyla benzer olan ve olmayan sonuçlar bulan araştırmalar olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin mükemmeliyetçi tutumlara sahip olması çocukların psikolojik durumları üzerinde olumsuz etkilere sebep olabilmektedir. Güngör ve Buluş'un (2016) araştırmasına göre, okul öncesi eğitime devam etmekte olan 5-6 yaş arası çocukların kaygı düzeyleri ile anne ve babalarının KYM ve SBM düzeyleri arasında anlamlı doğrusal ilişki olduğu görülmüştür. Ebeveyn mükemmeliyetçiliğinin çocuklardaki kaygı düzeyine olan yordayıcı etkisini test etmek amacıyla uygulanan çoklu ve aşamalı regresyon analizleri sonucunda ise hem annelerin hem de babaların sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik düzeylerinin çocuklardaki algılanan kaygıyı anlamlı şekilde yordadığı bulunurken kendine yönelik ve başkasına yönelik mükemmeliyetçilik düzeylerinin çocuklardaki algılanan kaygı üzerinde yordayıcı bir etkisi olmadığı görülmüştür. 11-17 yaş arası ergenlerle yapılan başka bir araştırmaya göre ise annelerin kendine yönelik ve sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilikleri ile erkek çocuklarındaki içselleştirme problemi puanları arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Özellikle annelerin sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçiliklerinin ergenlerin belirttiği içselleştirme puanları üzerinde önemli bir etkisi olduğu görülmüştür (Cook ve Kearney, 2009). Mükemmeliyetçiliğin diğer alt boyutlarından olan mükemmeliyetçi kaygılara (saplantılı bir şekilde kendini inceleme, eleştirel öz değerlendirmeler yapma, başkalarının eleştirileriyle meşgul olma ve hedefe ulaştığında tatmin olmama) sahip ebeveynler bu tutumlarıyla çocukların iyi oluş

halleri üzerinde etkiye sahip olabilmektedirler (Lilley, Sirois ve Rowse, 2020). Greblo ve Bratko (2014) ebeveynlerin olumsuz mükemmeliyetçi kaygılara sahip olmalarının; eleştiri ve kontrol davranışları ile pozitif ilişkili olduğu, bunun sonucunda da bu ebeveynlerin çocuklarında öz saygıda düşüş ve kaygı seviyelerinde artış olduğu görülmüştür. Çocuklar; kendilerine dair inançları, bakım verenlerinden aldıkları mesajlar çerçevesinde içselleştirirler (Ryle ve Kerr, 2022; akt. Lilley, Sirois ve Rowse, 2020) ve eğer bu mesajlar gerçekçi olmayan beklentiler ve eleştiriler içerirse çocukta düşük öz saygı ve başarısızlık duygularının görülmesi muhtemeldir. Ebeveynlerin belirlediği yüksek standartlar karşılanmadığında çocukların başarısızlık veya olumsuz değerlendirilme kaygısı ve depresyon riski daha yüksek olmaktadır. Bu kapsamda mükemmeliyetçi kaygıları olan ebeveynlerin sergiledikleri ebeveynlik davranışları çocukların psikolojik iyi olma hali üzerinde olumsuz etkilere sahip olmaktadır (Lilley, Sirois ve Rowse, 2020). Cole ve Rehm (1986), klinik destek alan depresyonda olan çocukların anneleri çocuklarının başarıları için yüksek standartlar belirlerken klinik destek alan depresyonda olmayan çocuklarının annelerinin çocukları için yüksek standartlar belirlemediği görülmüştür.

Bu veriler ışığında araştırmanın ilk aracı değişken hipotezinin sunduğu değişkenler arası ilişkilerin alanyazındaki verilerle uyumlu olduğu görülmektedir. Çalışmadaki veriler doğrultusunda annelerin demokratik ebeveyn tutumuna sahip olmaları çocuklarında daha az içselleştirme davranış problemleri yaşamaları anlamına gelmektedir. Demokratik ebeveyn tutumunun sağladığı yüksek kabul ve duyarlılık, uygulanan kontrol, açık iletişim, güven gibi olumlu ilişki özellikleri sayesinde bu ebeveyn tutumuna sahip ebeveynlerin çocuklarında daha az içselleştirme davranış problemleri görüldüğü bilinmektedir. Aynı zamanda mükemmeliyetçiliğin daha olumlu yönleriyle ilişkilendirilen KYM'nin demokratik ebeveynlerde çocuklarının içselleştirme davranış problemi göstermelerine aracılık etmediği görülmektedir. Bu anlamda ebeveynin demokratik ebeveyn tutumu gibi olumlu ebeveynlik tutumlarına sahip olması, ebeveynin KYM tutumlarına sahip olması durumunda da çocuklarının

daha az duygusal zorlanmalar yaşaması ve daha az içselleştirme davranış problemleri göstermesi noktasında destekleyici olabileceği düşünülebilir.

Bir diğer aracı değişken hipotez testinde (H.4.b) otoriter ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM ve SBM'nin aracılık ilişkisini incelenmiştir. Araştırma verilerinden elde edilen bulgulara göre otoriter ebeveynlikle içselleştirme davranışları arasındaki ilişkide KYM ve SBM'nin aracılık etkilerinin bulunmadığı görülmüştür. Alanyazında bu değişkenleri bir arada inceleyen bir çalışma bulunmadığı için geçmiş çalışmalar ışığında, değişkenler arası ilişkilere ve bu çalışmadan elde edilen verilerle karşılaştırmalara yer verilmiştir.

Otoriter ebeveyn tutumu ile içselleştirme arasındaki ilişki incelendiğinde pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu bulgu, otoriter ebeveyn tutumu arttıkça çocukta içselleştirme davranış problemlerinde de artış olacağı anlamına gelmektedir. Yapılmış diğer çalışmalar da bu bulguyu desteklemektedir. Buna göre otoriter ebeveyn tutumuna sahip anne ve babaların çocuklarının semptomatik sorunlar, kendine ve başkalarına yönelik riskli davranışlar, yaşamsal işlevsellik ve psikolojik iyi olma hali dahil olmak üzere ilerideki ruhsal sağlıklarının olumsuz yönde etkilendiği görülmüştür (Akçınar, Baydar, 2018). Otoriter ebeveyn tutumu çocuklardaki anksiyete, sosyal geri çekilme gibi içselleştirme davranış problemleriyle pozitif olarak ilişkilendirilmektedir (Moreno Méndez, Espada Sánchez ve Gómez Becerra, 2020). Başka bir araştırmaya göre ise ebeveynlerinin otoriter ebeveyn tutumuna sahip olduğunu bildiren ergenlerin artan içselleştirilmiş sıkıntıya sahip olduğu görülmüştür (Steinberg, Lamborn, Darling, Mounts ve Dornbusch, 1994). Bununla birlikte Iglesias ve Romero Triñanes (2009) annelerin izin verici ebeveyn tutumlarının otoriter ebeveyn tutumuyla bir arada görüldüğü durumda çocuklarda dışsallaştırma davranış problemleri ve depresyon ile ilişkilendirildiğini ortaya koymuşlardır (akt., Moreno Méndez, Espada Sánchez ve Gómez Becerra, 2020). Şirin (2019) otoriter ebeveyn tutumu ile yetişen çocuklarda içselleştirme davranış problemleriyle ilişkilendirilen zorlanmaların daha fazla görüldüğünü belirtmiştir. Bu problemler arasında çocukların daha sık

karamsarlık, mutsuzluk, korkma hali, kaygı, içe kapanıklık ve farklı tecrübelerle karşı ilgisizlik, akrân ilişkilerinde sorunlar yer almaktadır. Benzer şekilde dördüncü sınıfa giden öğrenciler ve anneleri ile yapılan bir çalışmada ebeveynlerin cezalandırıcı disiplin yöntemleri kullanmasının, otoriter ebeveynlik tutumuna sahip ebeveynlerin çocuklarında daha fazla içselleştirme davranış problemleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Fletcher, Walls, Cook, Madison ve Bridges, 2008).

Otoriter ebeveynlik ile mükemmeliyetçilik boyutları arasındaki ilişkiye bakıldığında; bu çalışma kapsamında otoriter ebeveyn tutumu ile KYM ve SBM arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Alanyazında ise bu değişkenler arasında anlamlı ilişkiler bulan çalışmalar mevcuttur. Azizi ve Besharat (2011) ise hem annelerin hem babaların otoriter ebeveyn tutumları ile mükemmeliyetçiliğin üç alt boyutu olan KYM, BYM ve SBM ile pozitif yönlü, anlamlı ilişki olduğunu tespit etmiştir. Aynı zamanda otoriter ebeveyn tutumu kendine yönelik mükemmeliyetçilik ile anlamlı olarak ilişkili olduğu bulunmuştur (Walton vd., 2018). Yedi araştırmanın dahil edildiği bir meta analiz çalışmasında ise mükemmeliyetçiliğin diğer alt boyutlarından olan mükemmeliyetçi çaba ve mükemmeliyetçi kaygı boyutlarının otoriter ebeveyn tutumu ile zayıf ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür (Yıldız, Duru ve Eldeleklioğlu, 2020). Bu kapsamda otoriter ebeveynliğin mükemmeliyetçiliğin daha olumsuz boyutlarıyla pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Snell Jr, Overbey ve Brewer'in çalışmasına göre (2005) otoriter ebeveyn tutumuna sahip olduğunu belirten anne ve babaların Çok Boyutlu Ebeveyn Mükemmeliyetçilik Ölçeği'ndeki ebeveyn mükemmeliyetçiliği alt boyutlarının neredeyse tamamında daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Greblo ve Bratko'ya (2014) göre ebeveynlerin yüksek düzeyde olumsuz mükemmeliyetçiliğe sahip olması, bu ebeveyn beklentilerini karşılayamayan çocuklarına bir disiplin veya ceza yöntemi olarak daha fazla sert eleştiri kullanmalarıyla ilişkili olarak görülmüştür.

Tüm araştırma verileri ışığında bu çalışmanın hipotezi olan otoriter ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide

mükemmeliyetçilik boyutlarının aracılık etkisi olduğu hipotezi doğrulanmamıştır. Bu sonucu etkileyebileceği düşünülen etkenlerin başında araştırmaya yalnızca annelerin dahil edilmiş olması göz önüne alınmalıdır. Babaların çocuk yetiştirme sürecindeki olumlu yaklaşımlarının; annenin sahip olduğu olumsuz ebeveyn tutumları ya da olumsuz mükemmeliyetçi tutumları olması durumunda, çocuğun gelişimi açısından daha kolaylaştırıcı ve katkı sağlayan bir yanı olduğu düşünülebilir. Bu kapsamda ebeveyn cinsiyetinin çocuktaki davranış problemleri üzerindeki etkisi hakkında yapılan bazı çalışmalar bulunmaktadır. Buna göre; annelerin otoriter ebeveyn tutumuna sahip olması çocuklarında hem içselleştirme hem dışsallaştırma davranış problemleri ile ilişkili görülürken (Tavassolie, Dudding, Madigan, Thorvardarson ve Winsler 2016), babaların otoriter ebeveyn tutumuna sahip olması çocuklarındaki yalnızca dışsallaştırma davranış problemi ile ilişkili bulunmuştur (Rinaldi ve Howe, 2012; Tavassolie vd., 2016). Bu çerçevede otoriter tutuma sahip ebeveynin cinsiyetinin çocuktaki dışsallaştırma davranış problemleri üzerinde bir belirleyici olmadığı söylenebilmektedir. Bu noktada, ebeveyn çiftlerinden, annenin otoriter tutumunun yanında babanın daha olumlu ebeveyn tutumlarına sahip olmasının çocuktaki içselleştirme davranış problemleri üzerine nasıl bir etkisi olacağı araştırmaya değerdir.

Araştırmanın üçüncü aracılık hipotezinde (H.4.c) aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide mükemmeliyetçiliğin KYM ve SBM alt boyutlarının aracılık etkisi incelenmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen verilere göre aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM'nin aracılık etkisi görülmezken SBM'nin bu ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur. Alanyazında bu değişkenler arasındaki ilişkiyi mükemmeliyetçilik aracılığıyla inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Fakat değişkenler arasındaki ilişkiyi ayrı ayrı ele alan çalışmalar karşılaştırılmıştır.

Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma bulgularına göre aşırı koruyucu tutum ile içselleştirme davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Ancak alanyazında iki değişken arasında anlamlı ilişki saptayan çalışmalar mevcuttur. Çocuklardaki içselleştirme davranışlarının ebeveyn tutumuna bağlı olarak nasıl ortaya çıktığına yönelik çeşitli teoriler literatürde sunulmuştur. Buna göre ebeveynler aşırı koruyucu tutumla çocuklarının stresle başa çıkma deneyimlerini kısıtlayan, özerkliklerini sınırlandıran ve aşırı rahat ettirmeyi içeren tutumlar sergilemektedirler (Parker, Tupling ve Brown, 1979; Rubin, Burgess ve Hastings, 2002). Buna bağlı olarak çocukların yeni ve zorlayıcı bir deneyimle karşılaşmaları durumunda, durumla başa çıkabilme kapasitelerinin gelişmemiş olması nedeniyle durumu becerilerinin üzerinde algılamakta ve kaçınma ve geri çekilme davranışları göstermektedirler (Wood vd., 2003). Aynı zamanda çocuklarına kaygılı bir tutum sergileme konusunda rol model olabilmektedirler (Gerull ve Rapee, 2002). Tüm bunlara bağlı olarak çocuklar dış dünyadaki durumlara karşı içselleştirme davranış problemlerine sahip olabilmektedirler. Bayer, Sanson ve Hemphill (2006) 2 yaşından 4 yaşına gelene kadar takip ettiği çocuklardaki içselleştirme davranış problemleri üzerinde ebeveynlerin etkisini inceleyen boylamsal bir çalışma yürütmüşlerdir. Buna göre ebeveynlerin aşırı müdahaleci/koruyucu oluşu, düşük sıcaklık göstermesi, ebeveynin kaygısı ve depresyonu yeni yürümeye başlayan çocukların içselleştirme davranış problemlerinin yordayıcısı olarak bulunmuştur (Bayer, Sanson ve Hemphill, 2006). Kiel ve Maack'ın (2012) 91 anne ile davranışsal engelleme, aşırı koruyucu ebeveynlik ve çocuklarda içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik yürüttüğü çalışma; aşırı koruyucu ebeveynliğin davranışsal engelleme sistemi ile çocuklardaki içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkiye kısmi aracılık ettiğini göstermiştir. Karakoç Demirkaya ve Abalı'nın (2012) 2-6 yaş arası çocukların anneleri ile yapılan çalışmalarına göre de içselleştirme davranış problemleri annelerin aşırı koruyucu tutumlarıyla ilişkili olarak bulunmuştur.

Çalışma kapsamında aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile mükemmeliyetçiliğin alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu araştırmada aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile KYM arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmazken SBM ile pozitif yönlü, zayıf ve anlamlı bir ilişki

bulunmuştur. Bu bulgu, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu arttıkça SBM'nin de artış göstereceği anlamına gelmektedir. Literatürde ebeveyn mükemmeliyetçiliği ile aşırı koruyucu ebeveyn tutumu arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıda araştırma bulunmakla birlikte, diğer değişkenlerle bir arada inceleyen çalışmalar mevcuttur. Buna göre Affrunti ve Woodruff-Borden'in (2014) çalışmasında ebeveyn mükemmeliyetçiliği ve ebeveynin aşırı kontrolünü çocukta anksiyete gelişimi üzerinden incelemişlerdir. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun da yüksek ebeveyn kontrolü ile karakterize olması nedeniyle bu bağlamda ilgili literatür desteği olarak bu çalışma incelenmiştir. Araştırma 3-12 yaş arasındaki kırk çocuğun ebeveyni ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ebeveyn kaygısı ile ebeveyn aşırı kontrolü arasındaki ilişkiye ebeveyn mükemmeliyetçiliğinin tam aracılık ettiği görülmüştür. Flett ve arkadaşlarının (2002) ortaya koyduğu üzere kaygılı ebeveynlerin mükemmeliyetçi düşüncelere sahip olabileceği bu nedenle kusursuzluğa dair tahammülsüzlük yaşayabilecekleri belirtilmiştir. Kusurlu olmaya yönelik duyulan bu rahatsızlık hissini azaltmak için de ebeveynler daha fazla kontrolcü bir tutum içerisinde girebilmektedirler.

Mükemmeliyetçilik boyutları ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışma kapsamındaki değişkenler arasındaki ilişkiye dair veriler ve ilgili alanyazın bulguları ilk aracı hipotez modelinde açıklanmıştır.

Bu aracılık hipotezinde aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide annenin SBM düzeyinin aracı etkisi olduğu hipotezi doğrulanmıştır. KYM'nin bu ilişkiye aracılık etkisi bulunmazken SBM'nin aracı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Aşırı koruyucu ebeveynlerin çocuklarına uyguladıkları yüksek kontrolün sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçilik düzeyleri ile ilişkili oluşu, her iki değişkenin de çocukta içselleştirme davranışları üzerinde bir etkiye sahip olduğu ve SBM'nin bu ikili ilişkiye aracılık etmesi literatürdeki verilerle de paralellik göstermektedir. Bu sonuçların hem aşırı koruyuculuğun hem SBM'nin, annenin çocuğu ile olan ilişkisinde dış faktörleri yüksek düzeyde dikkate alması ile

ilişkili olabileceği ve bunun çocuk için zorlayıcı deneyimlere sebep olabileceği düşünülmüştür. Bu doğrultuda annenin çocuğuyla olan ilişkisinde dış faktörleri gözetmesi, ancak bunları çocuktan yüksek beklentiye girmek ve çocuğa aşırı kontrol uygulamak şeklinde yansıtmamasının önemli olacağı düşünülmüştür.

Araştırmanın dördüncü aracılık hipotezi (H.4.d.) kapsamında izin verici ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide mükemmeliyetçilik boyutlarının aracılık etkisi incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre izin verici ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM'nin aracılık etkisi görülmezken SBM'nin bu ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur. Alanyazında bu değişkenler arasındaki ilişkiyi mükemmeliyetçilik aracılığıyla inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle değişkenler arasındaki ilişkiyi ayrı ayrı ele alan çalışmalar karşılaştırılmıştır.

İzin verici ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırma bulguları doğrultusunda izin verici ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ancak alanyazında anlamlı ilişki bulan çalışmalar mevcuttur. Méndez ve arkadaşlarının (2020) çalışmasına göre izin verici ebeveyn tutumu çocuklardaki anksiyete, sosyal geri çekilme gibi içselleştirme davranış problemleriyle pozitif olarak ilişkilendirilmiştir. Rankin Williams ve arkadaşlarının (2009) 113 çocuk ve anneleriyle yaptığı boylamsal çalışmada çocuklardan 4 aylıktan 15 yaşa kadar olan dönemde belirli aralıklarla veri toplamışlardır. Bu çalışmaya göre en yüksek seviyede içselleştirme davranış problemleri, izin verici ebeveyn tutumu gören ve davranışsal olarak engellenmiş olan 4 yaş grubu çocuklarda görülmüştür. Sheh (2013) annelerin öz bildirimine dayalı ebeveyn tutumlarının çocuklarındaki içselleştirme davranış problemleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bulgulara göre daha yüksek izin verici ebeveyn tutumu puanları çocuklardaki daha yüksek içselleştirme davranış problemleriyle ilişkilendirilmiştir. Kuşaklar arası bir çalışmaya göre izin verici tutuma sahip ebeveynleri olan ergenlerin daha fazla depresyon yaşadıkları görülmüştür (Driscoll, Russell ve Crockett, 2008). Başka bir

çalışmada ise 3-9 yaş arası çocukları olan anne ve babaların algıladıkları ebeveyn tutumları, evlilik çatışması ve çocuk davranış problemleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bulgular izin verici ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Bu ilişki izin verici tutumun artmasıyla içselleştirme davranışlarının da artış gösterdiği şeklindedir (Tavassolie vd. 2016).

İzin verici ebeveyn tutumu ile mükemmeliyetçiliğin alt boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada izin verici ebeveyn tutumunun KYM ve SBM ile anlamlı ilişkisi olmadığı bulunmuştur. Yapılan diğer çalışmalarda ise anlamlı ilişki bulunan araştırma verileri mevcuttur. Azizi ve Besharat (2011) ebeveyn mükemmeliyetçiliğinin ebeveynin sahip olduğu ebeveyn tutumları ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre lise öğrencilerinin ebeveynleriyle yapılan çalışmada annelerin izin verici ebeveyn tutumu ile mükemmeliyetçiliğin üç alt boyutu olan KYM, BYM ve SBM arasında pozitif yönlü, anlamlı bir ilişkili bulunurken babaların izin verici ebeveyn tutumları ile KYM ve SBM alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Lise öğrencilerinin ebeveynleriyle yapılan başka bir çalışmaya göre anne ve babaların olumsuz mükemmeliyetçiliği ile izin verici tutumları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu anlamda anne ve babanın olumsuz mükemmeliyetçiliği arttıkça izin verici tutumları da artış göstermektedir. Babaların olumsuz mükemmeliyetçiliklerinin izin verici tutumları ile daha güçlü bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Çalışmaya göre, ebeveyn mükemmeliyetçiliğinin ebeveynlerin sergiledikleri ebeveyn tutumlarını belirlemede önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Greblo ve Bratko, 2014).

Mükemmeliyetçiliğin alt boyutları ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışma kapsamındaki değişkenler arasındaki ilişkiye dair veriler ve alanyazındaki ilgili çalışmaların bulguları ilk aracı hipotez modelinde açıklanmıştır.

Aracılık ilişkisi incelendiğinde izin verici ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkiye KYM'nin aracılık etkisi bulunmazken

SBM'nin aracı etkiye sahip olduğu görölmüştür. Literatürde bu alanda yapılan az araştırma olması da bulguların önemli olduğunu düşündürmüştür. Olumsuz olarak görülen ebeveyn tutumlardan biri olan aşırı koruyucu ebeveynliğin mükemmeliyetçiliğin daha olumsuz/uyumsuz tarafıyla ilişkilendirilen SBM ile bir araya geldiği noktada çocuktaki içselleştirme davranış problemlerini yordadığı görölmüştür. Bu anlamda ebeveynlerin çocuk yetiştirme süreçlerinde sadece olumlu çocuk yetiştirme tutumlarına sahip olmasının değil aynı zamanda kendi kişilik özellikleri, çocuklarıyla olan iletişimde karşıya aktarabilecekleri her türlü faktörün de çocuklardaki davranış problemleri üzerinde etkiye sahip olabileceği görölmüştür. Klinik çalışmalarda ise danışan çocuk ile çalışmanın yanı sıra ebeveyn ile görüşmenin ve ebeveynin kendisi için destek alabileceği kaynaklara sahip olmasının önemli olduğu ve klinisyenin de gerekli durumlarda ebeveyne yönlendirmeler yapmasının gerekli olabileceği düşünülmüştür.

Araştırmanın beşinci aracılık hipotezi (H.5.a) demokratik ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM ve SBM'nin aracılık etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre demokratik ebeveynlik tutumunun dışsallaştırma davranış problemleriyle olan ilişkisinde KYM ve SBM'nin aracılık etkisinin olmadığı görölmüştür. Alanyazında bu değişkenler arasındaki ilişkiyi mükemmeliyetçilik aracılığıyla inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Fakat değişkenler arasındaki ilişkiyi ayrı ayrı ele alan çalışmalar karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmada demokratik ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişki incelendiğinde negatif yönlü, zayıf, anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Alanyazındaki çalışmalar da bu bulguyu destekler niteliktedir. Demokratik ebeveyn tutumunun çocuklardaki dışsallaştırma davranış problemleriyle negatif yönde ilişkili olduğu görölmüştür (Alizadeh vd., 2011; Rankin Williams, vd., 2009). Başka bir araştırma ise annelerin demokratik ebeveyn tutumu puanları ile çocuklarındaki agresyon arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir (Jabaghourian vd. 2014). 8-12 yaş arası çocukların ebeveynleriyle yapılan başka bir çalışmada ise demokratik ebeveyn tutumu ile çocuklardaki kural çiğneme davranışı arasında doğrudan bir ilişki olduğu

görülmüştür. Buna göre; ebeveynler duygusal olarak sıcak olduklarında, gerekçelendirerek açıklamalar yaptıklarında ve çocuklarının özerkliğini teşvik edici şekilde yaklaştıklarında bunun geri dönüşü olarak çocuklarındaki dışsallaştırma davranışlarıyla ilişkilendirilen problemleri daha az gösterdikleri tespit edilmiştir (Moreno Méndez, Espada Sánchez ve Gómez Becerra, 2020).

Annenin demokratik ebeveyn tutumunun mükemmeliyetçilik alt boyutlarından KYM ve SBM ile ilişkisi incelenmiştir. Bu kısma dair çalışma verileri ve ilgili alanyazın bulguları bir önceki aracı hipotez modelinde açıklanmıştır.

Mükemmeliyetçiliğin alt boyutları olan KYM ve SBM ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Korelasyon analizi sonuçları KYM ile dışsallaştırma arasında anlamlı bir ilişki olmadığını gösterirken SBM pozitif yönlü, zayıf, anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Alanyazındaki çalışmalar da bu bulguyu kısmen desteklemektedir. Doksat, Zengin ve Doksat'ın (2018) yaptığı araştırmaya göre dışsallaştırma davranış problemleri arasında yer alan dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) tanısı alan 7-18 yaş arası çocukların ebeveynlerinin, tanı almamış çocukların ebeveynlerine kıyasla anlamlı olarak daha yüksek mükemmeliyetçilik toplam puanlarına sahip oldukları görülmüştür. Bu araştırmada, DEHB tanısı olan çocukların ebeveynlerinin SBM puan ortalamaları, tanısı olmayan çocukların ebeveynlerinin SBM puan ortalamalarından anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur. Başka bir araştırmaya göre 4-6 yaş arası okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin mükemmeliyetçilik düzeyleri ile çocuklardaki davranış problemleri arasında doğrudan anlamlı bir ilişki bulunmadığını, ancak ebeveynlik stresinin medyasyon etkisi yoluyla çocuk davranış problemlerini dolaylı olarak etkilediği bulunmuştur. Buna göre Kendine Yönelik Mükemmeliyetçilik ve Sosyal Olarak Belirlenen Mükemmeliyetçilik düzeyleri ile çocuklardaki davranış problemleri arasında ebeveyn stresinin aracı etkisi ile anlamlı bir korelasyon bulunmuştur (Hosseinzadeh-Oskouei, Zamani-Zarchi, Habibi-Asgharabad ve Khoshkonesh, 2021).

Araştırmanın altıncı aracılık hipotezi (H.5.b.) kapsamında otoriter ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide mükemmeliyetçilik alt boyutlarının aracılık etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre otoriter ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemleriyle olan ilişkisinde KYM ve SBM'nin aracılık etkisinin olmadığı görülmüştür. Alanyazında bu değişkenler arasındaki ilişkiyi mükemmeliyetçilik aracılığıyla inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Fakat değişkenler arasındaki ilişkiyi ayrı ayrı ele alan çalışmalar karşılaştırılmıştır.

Korelasyon analizi bulgularına göre otoriter ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasında pozitif yönlü, zayıf, anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Diğer çalışmalar incelendiğinde bulguları destekleyen çalışmalarla karşılaşılmıştır. Buna göre otoriter ebeveyn tutumuna sahip anne ve babaların çocuklarının semptomatik sorunlar, kendine ve başkalarına yönelik riskli davranışlar, yaşamsal işlevsellik ve psikolojik iyi olma hali dahil olmak üzere ilerideki ruhsal sağlıklarının olumsuz yönde etkilendiği görülmüştür. Erken çocukluk döneminin ilk yıllarında annelerinden yüksek seviyede cezaya dayalı disiplin davranışları gören çocuklar ilerleyen yaş dönemlerinde de dışsallaştırma davranışları gösterirken, annelerinden sıcak ve duyarlı tutum gören çocukların daha az dışsallaştırma davranışları gösterdiği bulunmuştur (Akçınar, Baydar, 2018). Aynı zamanda otoriter ebeveyn tutumu; çocuklardaki agresyon, hiperaktivite gibi dışsallaştırma davranış problemleriyle pozitif olarak ilişkilendirilmektedir (Cole ve Rehm 1986; Stormshak, Bierman, McMahon ve Lengua, 2000). Querido, Warner ve Eyberg'in (2002) araştırmasına göre ebeveynlerden öz bildirim şeklinde alınan verilerde demokratik ebeveyn tutumuna sahip olan ebeveynlerin 3-6 yaş arasındaki çocuklarının daha az yıkıcı davranış sergiledikleri belirtilmiştir. Yıkıcı davranışlar gösteren 631 çocuğun ebeveyni ile yapılan başka bir araştırmaya göre ise cezalandırıcı ebeveyn tutumları çocuklardaki en yüksek yıkıcı davranış problemleriyle ilişkilendirilmiştir. Ebeveynin düşük sıcaklık ve ilgi göstermesi ise çocuklardaki karşıt olma davranışlarıyla ilişkili bulunmuştur. Ebeveynlik uygulamalarında

fiziksel agresyona başvuran ebeveynlerin ise çocuklarında daha fazla saldırgan davranışlar gösterdikleri belirtilmiştir (Stormshak vd., 2000).

İkinci olarak otoriter ebeveyn tutumu ile mükemmeliyetçilik alt boyutlarından KYM ve SBM ile ilişkisi incelenmiştir. Bu kısma dair çalışma verileri ve ilgili alanyazın bulguları bir önceki aracı hipotez modelinde açıklanmıştır.

Üçüncü adımda da mükemmeliyetçilik alt boyutları ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu kısma dair çalışma verileri ve ilgili alanyazın bulguları önceki aracı hipotez modellerinde (H.5.a) açıklanmıştır.

Araştırmanın yedinci aracılık hipotezi (H.5.c) için annelerin aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide mükemmeliyetçiliğin alt boyutlarının aracı etkisi incelenmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen verilere göre aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM'nin aracılık etkisi görülmezken SBM'nin bu ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur. Alanyazında bu değişkenler arasındaki ilişkiyi mükemmeliyetçilik aracılığıyla inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Fakat değişkenler arasındaki ilişkiyi ayrı ayrı ele alan çalışmalar karşılaştırılmıştır.

Dışsallaştırma davranış problemleri ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmada yapılan korelasyon analizine göre aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Literatür incelendiğinde anlamlı sonuçlar bulan çalışmaların mevcut olduğu görülmüştür. Ergenlerle yapılan bir çalışmaya göre daha fazla dışsallaştırma davranış problemi gösteren ergenlerin ebeveynlerinin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği'ne göre aşırı koruyucu annelik tutumu gösterdikleri görülmüştür. Çalışmada aynı zamanda çocuklardaki dışsallaştırma davranış problemlerinin de ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum benimsemesi üzerinde etkiye sahip olabileceği belirtilmiştir (Kızılpınar, Çolak, Atak ve Öncü, 2019). 1435 araştırmanın dahil edildiği bir meta analiz çalışmada ebeveynlik boyutları ve ebeveyn tutumları ile çocuk ve

ergenlerdeki dışsallaştırma davranış problemleri incelenmiştir. Buna göre ebeveyninin sert kontrol, psikolojik kontrol uygulaması daha yüksek düzeyde dışsallaştırma davranış problemleriyle ilişkilendirilmiştir. Sert kontrol ve psikolojik kontrol uygulamaları dışsallaştırma davranışlarıyla en güçlü ilişkiyi verdiği görülmüştür (Pinquart, 2017). Bu anlamda aşırı koruyucu ebeveyn tutumundaki yüksek kontrol uygulamaları bu literatür çerçevesinde dışsallaştırma davranış problemlerindeki artış ile ilişkilendirilmektedir.

İkinci olarak aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile mükemmeliyetçilik alt boyutlarından KYM ve SBM ile ilişkisi incelenmiştir. Bu kısma dair çalışma verileri ve ilgili alanyazın bulguları bir önceki aracı hipotez modelinde açıklanmıştır.

Mükemmeliyetçilik alt boyutları ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu kısma dair çalışma verileri ve ilgili alanyazın bulguları önceki aracı hipotez modellerinde (H.5.a) açıklanmıştır.

Bu aracılık analizinin bulguları aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide SBM'nin aracı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular doğrultusunda aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide SBM'nin aracılık etkisi olduğu görülmüştür. Literatürde aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun mükemmeliyetçiliğin aracılığıyla çocuklardaki dışsallaştırma problemlerini inceleyen başka çalışma olmaması bu anlamda önemli sonuçlar sunmaktadır. Bu çalışmanın bulgularında ebeveynin aşırı koruyuculuğu ile hem içselleştirme hem dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide SBM'nin aracı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Türk toplumunun toplumcu bir kültür yapısında olması bu tür toplumlarda aşırı koruyucu ebeveyn tutumunda da görülen yüksek düzeyde kontrol uygulamalarıyla bağdaştığı görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1970). Bulgular doğrultusunda yüksek düzeyde kontrol içeren ebeveyn tutumlarının olumsuz sonuçları olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın Türkiye'nin farklı yerleşim birimlerinden katılımcılarla yapıldığı düşünüldüğünde aşırı koruyucu tutum ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçiliğin aracı etkisi

kültürel bağlamda dikkat çekmektedir. Toplumcu kültür yapısı içerisinde aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun yüksek kontrolü ile sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçiliğin toplumun belirlediği standartlara ulaşma çabasının bir araya gelmesiyle ebeveynin yüksek düzeyde bir kontrol ve baskısının ortaya çıkabileceği, bunun da çocuklardaki dışsallaştırma davranış problemleri üzerinde etkiye sahip olabileceği düşünülmüştür.

Araştırmanın sekizinci ve son aracılık hipotezinde (H.5.d) izin verici ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide mükemmeliyetçiliğin alt boyutlarının aracı etkisi incelenmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen verilere göre aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile içselleştirme davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM'nin aracılık etkisi olmadığı bulunurken SBM'nin aracı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Alanyazında bu değişkenler arasındaki ilişkiyi mükemmeliyetçilik aracılığıyla inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Fakat değişkenler arasındaki ilişkiyi ayrı ayrı ele alan çalışmalar karşılaştırılmıştır.

Araştırma kapsamında yapılan korelasyon analizine göre olarak izin verici ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Fakat alanyazında anlamlı ilişki bulgulayan çalışmalar mevcuttur. Buna göre izin verici ebeveyn tutumu arttıkça agresyon, hiperaktivite gibi dışsallaştırma davranış problemleriyle ilişkilendirilen davranışlarda da artış olduğu görülmüştür (Rankin Williams, vd., 2009). 1435 araştırmanın dahil edildiği meta analiz çalışmasında ebeveynlerin sahip olduğu ebeveynlik boyutları ve ebeveyn tutumları ile çocuk ve ergenlerin gösterdikleri dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Meta analiz sonucunda izin verici ebeveyn tutumunun dışsallaştırma davranış problemlerinin zaman içindeki değişimini yordadığı ve daha fazla dışsallaştırma davranış problemleriyle ilişkili olduğu görülmüştür (Pinquart, 2017). Tavassolie ve diğerlerinin (2016) 3-9 yaş arası çocukların anne ve babalarıyla yaptıkları çalışma izin verici ebeveyn tutumunun artmasıyla çocuklardaki dışsallaştırma davranış problemlerinde de artış olduğunu göstermiştir. Buna ek olarak ebeveynlerin kendileri ve eşleri tarafından algıladıkları izin verici ebeveyn

tutumları arasındaki artan farklılıkların da çocuklardaki artan dışsallaştırma davranış problemleriyle ilişkili olduğu görülmüştür.

İzin verici ebeveyn tutumu ile mükemmeliyetçilik alt boyutlarından KYM ve SBM ile ilişkisi incelenmiştir. Bu kısma dair çalışma verileri ve ilgili alanyazın bulguları bir önceki aracı hipotez modelinde açıklanmıştır.

Mükemmeliyetçilik alt boyutları ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu kısma dair çalışma verileri ve ilgili alanyazın bulguları önceki aracı hipotez modellerinde açıklanmıştır.

Aracılık analizinden elde edilen bulgulara göre izin verici ebeveyn tutumu ile dışsallaştırma davranış problemleri arasındaki ilişkide KYM'nin aracılık etkisi bulunmazken SBM'nin bu ilişkiye aracılık ettiği görülmüştür. İzin verici tutumda çocuğa karşı gösterilen düşük kontrol/talebin yine ebeveyn tarafından sergilenen SBM ile çocuğa çelişkili mesajlar verebileceği düşünülmüştür. Ebeveynin izin verici tutum ile ev içinde çocuğa sunamadığı sınırlar, kontrol uygulamaları; ebeveynin toplum ya da diğer önemli kişiler tarafından ortaya koyulduğu düşünülen standartlara uyma beklentisi ile çatışma yaratabileceği, bunun da çocuk için karışık sinyallere sebep olabileceği ve neticesinde davranış problemleri olarak ortaya çıkabileceği düşünülmüştür.

Araştırmanın yan amaçları kapsamında ebeveyn tutumları, çocuk davranış problemleri ve mükemmeliyetçilik alt boyutlarının sosyodemografik değişkenler açısından gruplar arası farklılıkları incelenmiştir. Literatürdeki verilerle araştırma kapsamında bulunan sonuçlar tartışılmıştır.

Annenin ebeveyn tutumlarının annenin yaşına göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda annelerin sahip olduğu dört ebeveynlik tutumu olan demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici ebeveynlik tutumlarının genç ve orta yaş gruplu annelerde anlamlı olarak değişiklik gösterip göstermediği incelenmiştir. Buna göre hiçbir ebeveyn tutumunun annenin yaşına göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Literatürdeki çalışmalara bakıldığında ise bu çalışmadaki verilerle örtüşen çalışmalar olduğu gibi anne yaşına göre benimsenen ebeveyn tutumlarında anlamlı değişiklikler bulan araştırmalar da mevcuttur. Karabulut Demir'e (2007)

göre babaların yaşı ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir tespit edilmezken; annelerin yaşı ile aşırı koruyucu ebeveyn tutumu arasında pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre annelerin yaşı arttıkça sergiledikleri aşırı koruyucu ebeveyn tutumu da artış göstermektedir. Aydoğdu ve Dilekmen (2016) tarafından 2-6 yaş arasındaki çocukların anne ve babalarıyla yürütülen çalışmada ebeveynlerin yaşlarına göre sergiledikleri ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Aktürk'ün (2015) çalışmasında demokratik, otorite ve izin verici ebeveyn tutumları için gruplar arası anlamlı bir farklılık görülmezken aşırı koruyucu ebeveyn tutumunda 29 yaş altı ve 35 yaş üstü gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ve 29 yaş altı annelerin 35 yaş üstü annelere göre daha az aşırı koruyucu ebeveyn tutumu sergiledikleri görülmüştür. Kuzlu Ayyıldız, Ocakçı ve Ayoğlu'na (2006) göre 24 yaş ve altında olan annelerin 35 yaş üzeri grupta olan annelere göre daha fazla aşırı koruyucu ebeveyn tutumuna sahip oldukları görülmüştür.

Anne eğitim düzeyine göre benimsenen ebeveyn tutumlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakıldığında ise demokratik, otoriter ve izin verici ebeveyn tutumlarında anlamlı bir farklılık görülmezken aşırı koruyucu ebeveynlik tutumunda eğitim düzeyinin anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür. Buna göre eğitim düzeyi düştükçe annelerin daha fazla aşırı koruyucu tutum sergiledikleri görülmüştür. Alanyazındaki çalışmalarda ise bu çalışma ile örtüşen şekilde anne eğitim düzeyine göre ebeveynlerin tutumlarında anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Bu çalışmadaki bulgularla örtüşen şekilde Özyürek ve Tezel Şahin'in (2005) çalışmasında aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun en az üniversite mezunu anneler tarafından benimsendiği görülmüştür. Benzer sonuçları olan bir çalışma olarak Sarı (2007), annelerin daha düşük eğitim düzeyinin daha fazla aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile ilişkilendirildiğini sunmuştur. Uygun ve Kozikoğlu'nun (2020) çalışmasında eğitim düzeyinin yükselmesiyle ebeveynlerin daha fazla demokratik tutum gösterdikleri ve daha az otoriter, aşırı koruyucu tutum gösterdikleri görülmüştür. Karabulut Demir'e (2007) göre ise annenin eğitim düzeyi ile demokratik, otoriter ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki

görülürken izin verici tutum arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Başka bir çalışmada ise ilkokul mezunu annelerin; lise, önlisans ve lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip annelere kıyasla anlamlı olarak daha az aşırı koruyucu tutum gösterdikleri ve lisans ve üzeri mezunu annelere kıyasla anlamlı olarak daha fazla izin verici tutum gösterdikleri bulunmuştur (Aktürk, 2015). Durmuş (2006) ise ilkokul mezunu olan annelerin daha çok aşırı koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumları sergilediklerini ortaya koymuştur. Çetinkaya (2016) ise demokratik ebeveyn tutumunu en fazla üniversite mezunu annelerin sergilediğini, otoriter tutumu ise en sıklıkla ilkokul mezunu annelerin sergilediklerini belirtmiştir. Karabulut Demir ve Şendil (2008) ise eğitim düzeyinin yükselmesiyle demokratik tutum, otoriter tutum ve aşırı koruyucu tutumun sergilenmesinde artış olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmanın bulguları ve alanyazındaki çalışmaların desteklediği şekilde annelerin eğitim düzeyinin düşmesi ile çocuklarına sergiledikleri tutumlarda aşırı kontrol uygulama, aşırı özen gösterme, baskı kurma gibi daha olumsuz olarak ilişkilendirilen ebeveyn tutumlarını daha fazla sergiledikleri görülmektedir. Bu çalışmada ilişkili görülmemekle birlikte alanyazının desteklediği şekilde eğitim seviyesinin yükselmesiyle annelerin olumlu olarak değerlendirilen demokratik ebeveyn tutumunu daha fazla benimsedikleri görülmektedir. Bu anlamda annenin eğitim düzeyi çocuk yetiştirme tutumları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilmektedir. Eğitim seviyesinin artması genel anlamda annelerin bilgi birikiminin artması, bilgiye ulaşma kaynaklarının çoğalması, farkındalığın gelişmesi, farklı bakış açıları kazanmayı ve bununla paralel olarak yeni fikir ve gelişmeleri takip edebilmeyi beraberinde getirdiği düşünülebilir. Bu sayede ebeveynliklerinde de daha olumlu stratejileri öğrenip bu stratejileri kendileri uygulamıyorsa bile bu yönde bir çaba içine girmek konusunda daha fazla farkındalığa sahip olabilecekleri düşünülebilir. Bu anlamda annelerin ve bakım verenlerin eğitim seviyelerinin yükselmesi yeni nesillerin sağlıklı ruhsal gelişimleri açısından da önemli olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda çocuk yetiştirme süreçlerinde ebeveynliğe dair eğitim programları uygulamalarının işlevsel olacağı düşünülmektedir.

Annelerin çalışma durumuna göre sergilediği ebeveyn tutumlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bulgulara göre demokratik, otoriter ve izin verici ebeveyn tutumlarında çalışan ve çalışmayan annelere göre anlamlı bir farklılık bulunmazken aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun annenin çalışma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Bu farkın çalışmayan annelerin çalışan annelere göre daha fazla aşırı koruyucu ebeveyn tutumu sergilemesi şeklinde olduğu görülmüştür. Literatürdeki bulgular ise şu şekilde görülmüştür: Alabay'ın (2017) araştırması bu çalışmadaki verilerle benzerlik göstermektedir. Buna göre demokratik ve izin verici ebeveyn tutumları annelerin çalışma durumlarına göre anlamlı olarak farklılaşmazken otoriter ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarında çalışmayan annelerin daha fazla otoriter ve aşırı koruyucu tutum sergiledikleri görülmüştür. Aydoğdu ve Dilekmen'in (2016) çalışmasına göre demokratik ve izin verici tutumlarda çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunmazken otoriter ve aşırı koruyucu tutumlarda gruplar arası anlamlı bir farka rastlanmıştır. Bu farkın çalışmayan annelerin daha fazla otoriter ve aşırı koruyucu tutum sergilemesi şeklinde olduğu görülmüştür. Şanlı ve Öztürk'ün (2012) anaokuluna devam eden 390 çocuğun anneleriyle yaptığı çalışmada ise Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği'nin alt boyutlarından demokratik, ev kadınlığı rolünün reddi, geçimsizlik tutumlarında anlamlı bir fark görülmezken çalışmayan annelerin aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumu alt boyutlarında anlamlı olarak daha fazla puan ortalamasına sahip oldukları görülmüştür. Bu çalışmanın ve geçmiş araştırmaların ortaya koyduğu ortak noktada çalışmayan annelerin daha olumsuz olarak ilişkilendirilen fazla kontrol, baskı, disiplin uygulamalarını daha fazla uyguladıkları görülmüştür. Bunu etkileyebilecek başka faktörler de olabileceği düşünülmekle birlikte çalışmayan annelerin çalışan annelere kıyasla çocuğuyla daha fazla uzun süreler birlikte olduğu ya da çocuğundan bağımsız geçirdiği sürenin daha az olabileceği düşünülürse ilgi ve odağının çocuğunun üzerine yoğunlaştığı varsayılabilir.

Annenin sahip olduğu çocuk sayısına göre sergilediği ebeveyn tutumlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Buna göre

demokratik, otoriter ve izin verici tutumlarda gruplar arası anlamlı bir farklılık görülmezken aşırı koruyucu tutumunun sahip olunan çocuk sayısına göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Hangi gruplar arasında anlamlı fark olduğunu incelemek için yapılan Post Hoc testlerinden Bonferroni'ye göre “2 çocuklu” ve “3 ve üzeri” çocuklu annelerin “1 çocuklu” annelere göre anlamlı olarak daha fazla aşırı koruyucu tutum sergiledikleri görülmüştür. Literatürdeki bulgular ise şu yöndedir: Karabulut Demir'e (2007) göre annelerin sahip olduğu çocuk sayısı ile demokratik tutum arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Bu ilişki, bir çocuk sahibi annelerin demokratik tutum düzeylerinin iki ve üzeri çocuk sahibi annelerin demokratik tutum düzeylerine göre anlamlı şekilde yüksek olduğu yönündedir. Uygun ve Kozikoğlu'nun (2020) çalışmasına göre bir çocuklu ebeveynlerin iki ve üzeri çocuğu olan ebeveynlere kıyasla daha fazla demokratik tutum sergiledikleri görülmüştür. Özyürek ve Tezel Şahin'in (2005) çalışmasında ise benzer bir şekilde çocuk sayısının artmasıyla otoriter tutum daha fazla sergilenirken demokratik tutumun daha az sergilendiği bulunmuştur. Garip (2010) ise üç ve üzeri çocuğa sahip ebeveynlerin sergiledikleri otoriter tutumda artış olduğunu belirtmiştir. Sak ve diğerlerinin (2015) bulgularına göre ise iki çocuğu olan ebeveynlerin dört ve üstü çocuğu olan ebeveynlere göre daha fazla demokratik tutum puanına sahip oldukları, aynı zamanda otoriter tutum puanlarının ise dört ve daha fazla çocuğu olan ebeveynlerde anlamlı olarak daha fazla olduğu görülmüştür. Aydoğdu ve Dilekmen'in (2016) yaptığı araştırma ise bu araştırmadan ve geçmiş çalışmalardan farklı bir bulgu ortaya koymuştur. Buna göre demokratik, otoriter ve izin verici tutumlarda çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık görülmezken aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu farklılığın tek çocuğa sahip ebeveynlerin iki çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla daha fazla aşırı koruyucu tutum sergilemeleri yönünde olduğu görülmüştür. Mevcut çalışmanın ve geçmiş araştırmaların sunduğu genel çerçevede ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayısının artmasıyla her bir çocuğa gösterilen zaman ve ilginin ters orantılı bir şekilde düşeceği düşünülebilir. Buna bağlı olarak çocukla ilgilenmek için gereken eforun çocuk sayısı ile doğru orantılı olarak artması beklenebilir. Bu anlamda çocuk sayısının

artmasının ebeveynde tükenmişlik, çaresizlik, yetersizlik gibi olumsuz duygulanımları arttırabileceği ve bununla bağlantılı olarak daha olumsuz ebeveyn tutumları sergileyebilecekleri düşünülmüştür. Bununla birlikte, annenin 3-6 yaş arasında bir çocuğa sahip iken daha küçük yaştaki; yeni doğan başka bir çocuğa sahip olması, emzirdiği başka çocuğu/çocukları olması, lohusalık döneminde olması ve bu süreçleri yaşarken diğer çocuklarına da bakım vermek durumunda olmasının annenin yaşadığı stres ve kaygıyı arttırabileceği; bu nedenle daha olumsuz ebeveyn tutumlarına yönelebileceği düşünülmektedir. Çocuğu 3-6 yaş dönemine gelen bir annenin çocuk bakımına yönelik olarak bilgi ve tecrübesinin artmış olabileceği düşünülmekle birlikte, kısa bir süre içerisinde başka bir çocuk doğurması, doğum sürecinin başlı başına zorlayıcı bir deneyim olması gibi faktörlerin de annenin bakım verdiği çocuk sayısı arttıkça daha fazla aşırı koruyucu tutum benimsemesi ile ilgili olabileceği düşünülmüştür.

Annelerin yaşadıkları yerleşim biriminin özelliğine göre benimsedikleri ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bulgular sonucunda demokratik, aşırı koruyucu ve izin verici tutumlarda anlamlı bir farklılık görülmezken otoriter ebeveyn tutumun yaşanan yerleşim biriminin özelliğine göre anlamlı olarak değişiklik gösterdiği görülmüştür. İkili grup farkı karşılaştırmasında bu farklılığın “kentsel bölgede” yaşayan annelerin “kırsal ve yarı kentsel yarı kırsal” bölgede yaşayan annelere kıyasla daha fazla otoriter tutum sergiledikleri görülmüştür. Literatürde bu veriyi inceleyen az çalışmaya rastlanmıştır. Ayyıldız (2005) 0-6 yaş arası çocuğa sahip annelerin en uzun süre yaşadıkları yerleşim birimine göre ebeveyn tutumları arasındaki farklılığı incelemiştir. Buna göre Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği’nde yer alan koruyucu ve otoriter ebeveyn tutumlarının annenin en uzun süre yaşadığı yerleşim birimine göre anlamlı farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Gruplar arası farklılıkta; köyde yaşayan annelerin il ve ilçe merkezinde yaşayanlara göre, ilçe merkezindekilerin ise il merkezinde yaşayanlara kıyasla daha fazla koruyucu ve otoriter tutum gösterdikleri bulunmuştur. Mevcut çalışmanın ortaya koyduğu bulgular; daha büyük, kentsel yerleşim bölgelerindeki güvenlikle ilgili risklerin daha fazla olma potansiyelinin, anneleri daha katı kurallar ve sıkı

disiplin uygulamaları sergilemeye yöneltmiş olabileceği düşünülmüştür. Aynı zamanda küçük yerleşim birimlerindeki güvenlik risklerinin nispeten daha az oluşu sosyal destek mekanizmalarının muhtemel yakınlığı, annelerin güvenlik duygusunun ve algıladıkları sosyal desteğin daha fazla olmasıyla ilişkili olabileceği de düşünülmüştür.

Çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri de araştırma kapsamında çocuğun cinsiyeti, okula gitme durumu, okulda geçirdiği zaman, annesinin eğitim düzeyi sosyodemografik değişkenleri özelinde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Çocuklardaki davranış problemlerinden içselleştirme davranış problemlerinin çocuğun cinsiyetine göre anlamlı olarak farklılaşmazken dışsallaştırma problemlerinde anlamlı farklılık görülmüştür. Bu farklılık, erkek çocuklarının kız çocuklara kıyasla daha fazla dışsallaştırma davranış problemi göstermesi yönünde olmuştur. Literatürde bu veriyi destekleyen araştırmalar mevcuttur. Işık'ın (2021) çalışması bu araştırmadaki bulgularla örtüşen sonuçlara sahiptir. Buna göre ana okuluna giden 177 çocuk üzerinde yapılan çalışmaya göre içselleştirme davranış problemlerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık görülmezken dışsallaştırma ve toplam davranış problemi puanlarında erkek çocukların kız çocuklara göre anlamlı şekilde daha fazla davranış problemi gösterdikleri bulunmuştur. Yine mevcut araştırmanın bulgularına benzer olarak Kılınç ve Ceylan'ın (2018) 5-6 yaş aralığındaki okul öncesi çocuklarla yürüttükleri çalışmaya göre erkek çocukların kız çocuklara göre anlamlı olarak daha fazla dışsallaştırma davranışları gösterirken, içselleştirme davranışlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Ertürk Kara ve Gürgen (2016) de 48-72 ay yaş aralığındaki çocuklarla yürütülen çalışmada da erkek çocukların kız çocuklara kıyasla daha çok kavgacı olma, saldırganlık, dikkatsizlik, aşırı hareketlilik gibi çoğunlukla dışsallaştırma davranış problemleriyle ilişkilendirilen davranışlar gösterdiklerini belirtmişlerdir. Derman ve Başal'ın (2013) çalışmasına göre okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu kız çocuklarda en sık görülen davranış problemleri içe kapanıklık, iştahsızlık, kıskançlık, inatlaşma, tırnak yeme iken erkek

çocuklarda aşırı hareketlilik, vurma, içe kapanıklık, inatlaşma, kıskançlık olarak belirtilmiştir. Buna göre erkek çocuklarda en sık görülen beş davranış probleminden dördünün mevcut çalışma kapsamındaki davranış problemleri sınıflandırmasına göre dışsallaştırma davranış problemleri arasında yer aldığı görülmektedir. Dursun (2010) ise erkek çocukların kız çocuklara kıyasla dışsallaştırma davranış problemleriyle ilişkilendirilen kavgacı ve saldırgan davranışları daha fazla sergilediklerini tespit etmiştir. Benzer şekilde Karaca, Gündüz ve Aral'ın (2011) okul öncesi dönem çocuklarla yaptığı çalışmada fiziksel saldırganlığın erkek çocuklarda kız çocuklara göre daha fazla sergilendiği görülmüştür. Bununla birlikte cinsiyete göre davranış problemlerinden anlamlı farklılık bulmayan çalışmalar da mevcuttur (Doctoroff ve Arnold, 2004; Eratay, 2011, Sertbaş, 2006). Kanlıklıçer (2005) içselleştirme davranışlarıyla bağdaştırılan endişeli olmanın çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermediğini belirtmiştir. Literatürde çoğunlukla mevcut çalışmanın ortaya koyduğu şekilde dışsallaştırma davranış problemlerinin erkek çocuklarda anlamlı olarak daha fazla sergilendiği görülmüştür. Bu durumun kültürel değer yargılarıyla, kabullenilmiş cinsiyet rolleriyle ilişkili olabileceği düşünülmüştür. Bu kapsamda erkek çocuklarındaki problem davranışların daha fazla tolere edilmesiyle davranış problemlerinin pekiştirilmiş olabileceği, kız çocuklarında ise benzer davranışların sergilenmesinin daha az kabullenilir olmasıyla ilişkili olabileceği düşünülmüştür. Bu anlamda ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız olarak çocuk yetiştirme tutum ve uygulamalarına sahip olmalarının bu farklılığı azaltabileceği düşünülmektedir.

Davranış problemlerinin çocuğun okula gitme durumuna göre ve okulda geçirdiği zamana (tam gün, yarım gün) göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Bulgulara göre hem içselleştirme hem dışsallaştırma problemleri için çocuğun okula gidip gitmemesi ve okulda geçirdiği zamana göre anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Literatürde bu konularda az çalışmaya rastlanmıştır olmakla birlikte benzer şekilde değerlendirilebilecek demografik özellik bulguları mevcuttur. Işık'a (2021) göre daha öncesinde bir eğitim kurumuna gittiği belirtilen çocukların gitmeyenlere

kıyasla dışsallaştırma davranış problemi puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gültekin Akduman, Günindi ve Türkoğlu'nun (2015) okul öncesi dönem çocuklarla yaptığı çalışmada ise okul öncesi eğitim kurumuna devam etme süresine göre yeni başlayan, bir yıldır devam eden ve iki yıl ve üzeri devam eden çocuklar arasında davranış problemi puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılığın okula yeni başlayan grubun diğer iki gruptan anlamlı olarak daha fazla davranış problemi göstermesi şeklinde olduğu görülmüştür. Bu duruma etki edebilecek pek çok faktör olabileceği düşünülmüştür. Bu anlamda okula gitme durumunun çocuk davranış problemleri üzerindeki etkisi detaylı olarak incelemeye değer bir konu olarak görülmektedir.

Çocuk davranış problemlerinin annenin eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Bulgular neticesinde yalnızca içselleştirme davranış probleminde annenin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık ise düşük eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarında daha fazla içselleştirme davranış problemi görülmesi şeklinde olduğu görülmüştür. Literatüre bakıldığında bulguların pek çoğunun anlamlı ilişki bulunmadığı yönünde olduğu görülmüştür. Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (2010) ise ebeveynlerin eğitim seviyesinin çocuğun davranış problemi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını belirtmişlerdir. Benzer bir şekilde Karaca, Gündüz ve Aral'ın (2011) okul öncesi dönem çocuklarla yaptığı çalışmada içselleştirme ve dışsallaştırma problemleriyle ilişkilendirilebilecek depresif duygular ve fiziksel saldırganlık boyutlarının annenin ve babanın eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Işık'e göre (2021) ise çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri hem annenin hem babanın eğitim düzeyine göre anlamlı bir değişiklik göstermemektedir.

Annelerin mükemmeliyetçi tutumlarının sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda annenin yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu, sahip olduğu çocuk sayısı ve yaşadığı yerleşim birimine göre gruplar arası karşılaştırmalar incelenmiştir.

Annenin yaşına göre mükemmeliyetçilik boyutlarındaki puanlara yönelik farklılık incelendiğinde yalnızca KYM boyutunda anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılığın orta yaşlı annelerin genç annelere göre daha yüksek KYM'ye sahip olması şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde farklı sonuçlar bulan çalışmalar olduğu görülmüştür. 1-3 yaş arası çocuğu olan annelerle yapılan bir çalışmada annelerin yaşlarına göre KYM ve SBM puanlarında anlamlı bir farklılık görülmezken BYM puanlarında yaşa göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılık araştırmadaki en genç yaş grubu olan 20-25 yaş grubu annelerin anlamlı olarak daha yüksek BYM puanına sahip olduğu şeklindedir (Çiçekler, Büyükbayraktar, Er, Pirpir, 2014). Bu bulgulardan farklı olarak Stoeber ve Stoeber (2009)'ın üniversite öğrencileri ve internet kullanıcıları ile yaptıkları çalışmada mükemmeliyetçilik puanlarında yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Benzer şekilde Kırıl ve Çavuş'un (2017) öğretim elemanlarıyla yaptığı çalışmada mükemmeliyetçilik düzeylerinde yaşa göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yılmaz, Erişen ve Banaz (2019)'ın üniversite öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada da yaşa göre mükemmeliyetçilik düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda orta yaş grubu annelerin KYM'lerinin anlamlı olarak yüksek olması; bulundukları yaş itibarıyla yaşam standartları açısından belirli bir seviyeye gelmiş olmak gibi bir beklentiye sahip olabilecekleri düşünülmüştür.

Annelerin eğitim düzeyine göre mükemmeliyetçilik boyutlarında anlamlı farklılıklar olup olmadığına dair yapılan analiz sonuçları değerlendirilmiştir. Buna göre annelerin KYM puanlarında eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık görülmezken SBM puanlarının eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Buna göre düşük eğitim düzeyine sahip annelerin yüksek eğitim düzeyine sahip annelere kıyasla daha fazla SBM puanına sahip olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde farklı sonuçlar bulan çalışmalar mevcuttur. Özen (2018) tarafından yapılan araştırmaya göre ilkökul, ortaokul, lise, lisans ve lisansüstü eğitim düzeylerine sahip ebeveynlerle yaptığı analize göre SBM puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Buna göre

lisansüstü eğitim düzeyine sahip ebeveynler ortaokul, lise ve lisans düzeyi eğitime sahip ebeveynlere göre anlamlı olarak daha yüksek SBM puanına sahiptir. Bu bulgulardan farklı olarak mükemmeliyetçilik puanlarının eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığını bulan çalışmalar da mevcuttur (Çavuş ve Kıral, 2017). Çiçekler ve arkadaşlarının (2014) çalışmasına göre de ilköğretim, ortaöğretim ve lisans ve üzeri eğitim düzeylerine göre KYM, BYM ve SBM puanlarında anlamlı farklılık görülmemiştir. Bu çalışmadaki bulgular, düşük eğitim düzeyine sahip annelerin daha yüksek SBM'ye sahip olması ile ilişkilendirilmiştir. Bu anlamda daha düşük eğitim düzeyine sahip kişilerin kendilerine yönelik farkındalıklarının daha düşük olabileceği, bunun yerine kendileri için önemli diğerlerinin belirlediği koşul ve standartları kabul etmeye daha yönelimli olabilecekleri düşünülmüştür.

Annelerin çalışma durumuna göre mükemmeliyetçilik düzeylerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Buna göre çalışan ve çalışmayan annelerin mükemmeliyetçilik düzeylerinde anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Literatür incelendiğinde bu konuda farklı bulgular görülmüştür. Çiçekler ve arkadaşlarının (2014) yürüttüğü çalışmada mükemmeliyetçilik alt boyutlarından KYM'de annenin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık görülmezken BYM ve SBM'de anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Bu farklılık BYM'de çalışan annelerin daha yüksek mükemmeliyetçilik düzeyine sahip olması yönüyle SBM'de çalışmayan annelerin anlamlı olarak daha yüksek düzeyde mükemmeliyetçilik gösterdiği saptanmıştır. Bununla birlikte Mitchelson ve Burns (1998) çalışan annelerin yüksek düzeyde mükemmeliyetçiliğe sahip olduğunu göstermiştir. Özen'in (2018) çalışmasında ise mevcut çalışmadaki bulguyu destekleyen sonuçlar olduğu görülmüştür ve ebeveynlerin çalışma durumuna göre mükemmeliyetçilik düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Annelerin sahip olduğu çocuk sayısına göre mükemmeliyetçilik düzeyinin anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bulgulara göre “1 çocuk”, “2 çocuk” ve “3 ve üzeri çocuk” sahibi anne gruplarına göre mükemmeliyetçilik düzeyinin anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür.

Literatürde bu bulguları destekleyen çalışmalar mevcuttur. Buna göre Atayeter (2020) çalışmasında okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 3-6 yaş arası çocuklarının ebeveynlerinin sahip oldukları çocuk sayısına göre mükemmeliyetçilik düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Özen'in (2018) çalışmasına göre ise mükemmeliyetçilik boyutlarında annelerin sahip oldukları çocuk sayısına göre mükemmeliyetçilik düzeylerinde anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu anlamlılık mükemmeliyetçiliğin üç alt boyutundaki her bir grup arası farklılık için geçerlidir. Buna göre üç alt boyutta da dört ve üzeri çocuğa sahip annelerin mükemmeliyetçilik düzeyleri anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Sınırlılıklar

Bu çalışmada birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Öncelikle araştırma kapsamında ebeveyn öz bildirimi olarak yalnızca annelerden veri toplanmıştır. Bu kapsamda araştırmanın genel ebeveyn popülasyonuna hitap edebilmesi için çalışmaya babaların da dahil edilmesi önemlidir. Aynı zamanda araştırma çocukluğun belirli bir dönemini kapsayan 3-6 yaş dönemi ile sınırlandırılmıştır. Bu anlamda çocukların okul öncesi döneme kadar olan gelişim süreçlerindeki davranış problemleri açısından bir fikir sunmakla birlikte okula giden ve okul öncesi eğitime devam eden çocuklar arasındaki farkı görmek açısından araştırmanın daha geniş yaş aralığındaki çocuk örneklemini de dahil ederek yürütülmesi gelecek araştırmalar için önerilebilir. Araştırma kesitsel desende yürütülen bir çalışma olarak çocukların ilerleyen süreçteki davranış bozuklukları hakkında kestirimde bulunmak açısından yetersizdir. Bu nedenle çalışmanın boylamsal çalışma olarak yürütülmesi aynı çocuklardaki ebeveynlerin tutumlarının çocukların gelişim sürecindeki davranış problemlerine olan etkisini değerlendirmek açısından daha geniş bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında toplanan veriler çevrim içi ortamda toplanmıştır ve öz bildirim dayalı bir araştırma yürütülmüştür. Ebeveynlerin verileri yanıltma riskine karşı verilerin içtenlikle doldurulduğu varsayılmaktadır. Ancak annelerin

kendileri için ölçeklerde belirttiği ebeveyn tutumu, mükemmeliyetçilik ve çocukları için belirttikleri çocuk davranış problemleri gibi değişkenler gözlem çalışması yürütülmemiştir. Bununla birlikte sosyodemografik değişkenler anket formunda sorularla kısıtlıdır ve her bir soru için yeterli sayıda grup varyansı bulunmayan sosyodemografik değişkenler için sınırlı sürede yürütülen bir çalışma olması nedeniyle varyansı sağlayacak katılımcıyı bulmak mümkün olmamış ve bulguları raporlanamamıştır. Gruplar arası çeşitliliğin ve yeterli sayının sağlanması sosyodemografik değişkenlerin etkisini görmek açısından önemlidir. Araştırmanın genellenebilirliği Türkiye örneklemiyle ve araştırmacının ulaşabildiği katılımcılarla sınırlıdır.

Öneriler

Alanyazın incelendiğinde annenin ebeveyn tutumları ile çocuk davranışları arasındaki ilişkide anne mükemmeliyetçiliğinin aracı etkisini inceleyen araştırmalara rastlanmamıştır. Bu anlamda bu çalışmanın erken çocukluk dönemindeki çocukların ruhsal gelişimi açısından etkili olan bu iki faktöre dikkat çektiği düşünülmektedir.

Erken dönemde çocuklar için destekleyici çalışmaların yapılmasının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuklar için okullarda davranış problemleri alanında zorluklar yaşayan çocukların zorlanma yaşadıkları konuların tespit edilmesinin, bütüncül bir yaklaşım ile değerlendirmeler yapılmasının ve akabinde ihtiyaç doğrultusunda yönlendirmeler yapılmasının gerekli olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle çocukların sağlıklı gelişimi üzerinde etkiye sahip olduğu düşünülen ebeveyn tutumlarının da bu kapsamda değerlendirilmesinin yapılabileceği görülmüştür. Ebeveynlerin sahip olduğu ebeveyn tutumlarının kültürden de etkilendiği düşünüldüğünde kültüre tanıdık gelen ancak çocuklar için kısa ve uzun vadede olumsuz sonuçlara sebep olabilecek tutum ve uygulamaların bireysel ve kurumsal boyutta bilincinde olmanın önemli olduğu düşünülmüştür. Bu anlamda Türk kültüründe olduğu gibi kabul gören tutumlardan olan aşırı koruyucu

tutumun bu araştırmanın da gösterdiği şekilde annenin sosyal olarak belirlenen mükemmeliyetçiliğiyle bir arada değerlendirildiği durumda çocuklarda davranışsal zorlanmalara sebep olabileceği görülmüştür. Kontrol boyutunda aşırı koruyucu tutumun diğer bir ucunda yer alan izin verici tutumun da benzer şekilde bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Okul öncesi eğitim kurumlarında ülke genelinde çocuk davranış problemlerine, ebeveyn tutumlarına ve ebeveyn mükemmeliyetçiliğine yönelik olarak ebeveynlerle farkındalık çalışmaları, seminerler, eğitici içerikler yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu sayede ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde daha farkındalıklı olmalarına, çocuklarındaki olası bir problemi fark etmelerine, çözüm yöntemlerini bulmalarına ve bu yöntemlere başvurmalarına, daha olumlu ve yapıcı yöntemler tercih etmelerine ve uygulamalarına yardımcı olunacaktır. Bunun da uzun vadede çocukların sağlıklı ruhsal gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Klinik çalışmalarda da davranış problemleri gösteren çocuklarda bu problemlere neden olan faktörlerin değerlendirilmesi ve ebeveyn tutumlarının gözlemlenmesinin gerekliliği açıktır. Bununla birlikte annenin ve ilgili bakım verenlerin sahip olduğu mükemmeliyetçi tutumların, kişilik özelliklerinin de incelenmesi önemlidir. Bu anlamda klinik uzmanlarının ebeveyn görüşmeleri, gözlemleri, bütüncül değerlendirme yöntemleri büyük önem taşımaktadır. Bu tutumların çocuklar için zorlayıcı deneyimlere sebep olabileceği ve akabinde davranış problemleri gibi zorlanmalar olarak kendini gösterebileceği düşünülmüştür. Erken dönemde etkin müdahale edilememesi durumunda uzun dönemde çocuk, aile ve toplum için olumsuz etkilerin ve zorlanmaların devam edeceği düşünülmüştür. Bu nedenle klinik pratikte yalnızca çocukla çalışmak yerine sürece ebeveynleri de dahil etmek, gerekli durumlarda ebeveynin tutum ve uygulamalarını daha olumlu yaklaşımlarla desteklemek üzere psikoeğitimler vermek hem çocuğu hem aileyi desteklemek açısından kıymetli olacaktır.

KAYNAKLAR

- Abdollahi, A., Talib, M. A., & Motalebi, S. A. (2013). Perceived parenting styles and emotional intelligence among Iranian boy students. *Asian journal of social sciences & humanities*, 2(3), 460-467.
- Achenbach, T. M., & Edelbrock, C. S. (1978). The classification of child psychopathology: a review and analysis of empirical efforts. *Psychological bulletin*, 85(6), 1275.
- Ackerman, B. P., D'Eramo, K. S., Umylny, L., Schultz, D., & Izard, C. E. (2001). Family structure and the externalizing behavior of children from economically disadvantaged families. *Journal of Family Psychology*, 15(2), 288.
- Adler, A. (1956). The neurotic disposition. In H. L. Ansbacher & R. R. Ansbacher (Eds.), *The individual psychology of Alfred Adler* (239-262). Harper.
- Affrunti, N. W., & Woodruff-Borden, J. (2014). Perfectionism in pediatric anxiety and depressive disorders. *Clinical child and family psychology review*, 17, 299-317.
- Affrunti, N. W., Geronimi, E. M., & Woodruff-Borden, J. (2015). Language of perfectionistic parents predicting child anxiety diagnostic status. *Journal of anxiety disorders*, 30, 94-102.
- Akçınar, B., & Baydar, N. (2018). Erken çocuklukta anne davranışlarının dışsallaştırma davranış problemleri ile ilişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), 454-470.
- Aktan, Z. D. (Ed.). (2022). *Çocuk ve ergenlerde psikolojik değerlendirme kılavuzu-I*. Nobel Akademik Yayıncılık
- Aktürk, F. M. (2015). *Çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) ebeveynlerin ana-baba tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alabay, E. (2017). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin ebeveynlik tutumlarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 156-174.

- Alisinanoğlu, F., & Kesicioğlu, O. S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun ili örneği). *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 3(1), 93-110
- Alizadeh, S., Talib, M. B. A., Abdullah, R., & Mansor, M. (2011). Relationship between parenting style and children's behavior problems. *Asian social science*, 7(12), 195-200.
- Altun, C., Akgün, Ö. M., & Güven, G. (2010). Parmak emme alışkanlığı ve tedavisi: bir olgu sunumu. *Gülhane Tıp Dergisi*, 52, 44-46.
- Aluja, A., del Barrio, V., & García, L. F. (2007). Personality, social values, and marital satisfaction as predictors of parents' rearing styles. *International journal of clinical and health psychology*, 7(3), 725-737.
- Amato, P. R., & Rivera, F. (1999). Paternal involvement and children's behavior problems. *Journal of Marriage and the Family*, 375-384.
- American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5®)* (5.Baskı). American Psychiatric Pub.
- Anke, B. (1971). The etiology of prolonged thumb sucking. *European Journal of Oral Sciences*, 79(1), 54-59.
- Arkan, B., & Üstün, B. (2009). Davranım bozukluğu olan çocuklara psikiyatrik yaklaşımda anne-baba eğitim programları: İki örnek bağlamında bir değerlendirme. *Psikiyatriye Güncel Yaklaşımlar*, 1(2), 155-174.
- Armstrong, M. B., & Nettleton, S. K. (2004). Attention deficit hyperactivity disorder and preschool children. *Seminars in speech and language* 25(3), 225-232.
- Ashby, J. S., & Kottman, T. (1996). Inferiority As a Distinction Between Normal and Neurotic Perfectionism. *Individual Psychology: The Journal of Adlerian Theory, Research & Practice*, 52(3), 237.
- Atayeter, B. (2020). *Ebeveynlerin bilişsel esneklik ve mükemmeliyetçilik düzeyleri ile okul öncesi dönem çocuklarının mizaç özellikleri arasındaki ilişki* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child development*, 76(6), 1144-1159.

- Aunola, K., Stattin, H., & Nurmi, J. E. (2000). Parenting styles and adolescents' achievement strategies. *Journal of adolescence*, 23(2), 205-222.
- Aydın, M. S. (2021). Çocuklarda Yalan Söyleme Davranışı ve Gelişim Süreçleri. *Muhakeme Dergisi*, 4(1), 1-13.
- Aydoğdu, F., & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 569-585.
- Ayhan, İ. (2007). Psikanalitik yaklaşım: bilinçaltından notlar. Psikoloji köşesi. *TUBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, 472, 1-6.
- Ayyıldız, T. (2005). *Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları*.Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu.
- Azak, M., & Mutlu, B. (2020). Çocuklarda tırnak yeme davranışı: Onikofaji. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(3), 227-232.
- Azizi, K., & Besharat, M. A. (2011). The relationship between parental perfectionism and parenting styles. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 1484-1487.
- Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. General Learning Press.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A Social Learning Analysis*, Prentice-Hall.
- Barkley, R. A. (2006). *Attention Deficit Hyperactivity Disorder: a Handbook for Assessment and Treatment*, (3rd ed.) The Guilford Press.
- Barrow, J. C., & Moore, C. A. (1983). Group interventions with perfectionistic thinking. *Personnel & Guidance Journal*, 61(10), 612-615.
- Başaran, S. K. (2022). Perfectionism: Its Structure, Transdiagnostic Nature, and Cognitive Behavioral Therapy. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(4), 518-525.
- Batum, P. & Öktem, F. (2011). Öğrenme Bozukluklarında Ebeveyn Kabulü/Reddi ile İçselleştirme ve Dışsallaştırma Sorunlarının İncelenmesi. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 18(1), 5-19.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child development*, 37 (4), 887-907.

- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental psychology*, 4(1-2), 1.
- Baumrind, D. (1972). An exploratory study of socialization effects on black children: Some black-white comparisons. *Child development*, 43(1), 261-267.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The journal of early adolescence*, 11(1), 56-95.
- Bayer, J. K., Sanson, A. V., & Hemphill, S. A. (2006). Parent influences on early childhood internalizing difficulties. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(6), 542-559.
- Beck, S. J. (2001). *Bilişsel Terapi Temel İlkeler ve Ötesi*. (H. Şahin, Çev.) Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child development*, 55(1), 83-96.
- Berklin, C. T. (1978). *Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Blatt, S. J. (1995). The destructiveness of perfectionism: Implications for the treatment of depression. *American psychologist*, 50(12), 1003.
- Bongers, I. L., Koot, H. M., Van der Ende, J., & Verhulst, F. C. (2003). The normative development of child and adolescent problem behavior. *Journal of abnormal psychology*, 112(2), 179.
- Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual review of psychology*, 53(1), 371-399.
- Browne, D. T., Meunier, J. C., O'Connor, T. G., & Jenkins, J. M. (2012). The role of parental personality traits in differential parenting. *Journal of Family Psychology*, 26(4), 542.
- Burns, D. D. (1980). The perfectionist's script for self-defeat. *Psychology today*, 14(6), 34-52.
- Burns, D. D. (1983). The Spouse Who Is A Perfectionist. *Medical Aspects of Human Sexuality* (17), 219-230.
- Bushman, B. J., & Anderson, C. A. (2001). Is it time to pull the plug on hostile versus instrumental aggression dichotomy?. *Psychological review*, 108(1), 273.

- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 470-483.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (Ed.) (2019). *Sosyal Bilimler için İstatistik* (22. Baskı). Pegem.
- Calkins, S. D., Blandon, A. Y., Williford, A. P., & Keane, S. P. (2007). Biological, behavioral, and relational levels of resilience in the context of risk for early childhood behavior problems. *Development and psychopathology*, 19(3), 675-700.
- Campbell, K., & Peebles, R. (2014). Eating disorders in children and adolescents: state of the art review. *Pediatrics*, 134(3), 582-592.
- Campbell, S. B. (1990). *Behavior problems in pre- school children: Clinical and developmental issues*. Guilford Press.
- Campbell, S. B. (1995). Behavior problems in pre- school children: A review of recent research. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36, 113- 149.
- Carmo, C., Oliveira, D., Brás, M., & Faísca, L. (2021). The influence of parental perfectionism and parenting styles on child perfectionism. *Children*, 8(9), 777.
- Cattell, R. B., & Scheier, I. H. (1958). The nature of anxiety: A review of thirteen multivariate analyses comprising 814 variables. *Psychological reports*, 4(3), 351-388.
- Checa, P., & Abundis-Gutierrez, A. (2018). Parenting styles, academic achievement and the influence of culture. *Psychology and Psychotherapy: Research Study*, 1(4), 1-3.
- Chen, F. M., & Luster, T. (2002). Factors related to parenting practices in Taiwan. *Early child development and care*, 172(5), 413-430.
- Cohen, E. D. (2020). The psychoanalysis of perfectionism: Integrating Freud's psychodynamic theory into logic-based therapy. *International Journal of Philosophical Practice*, 6(1), 15-27.
- Cole, D. A., & Rehm, L. P. (1986). Family interaction patterns and childhood depression. *Journal of abnormal child psychology*, 14, 297-314.
- Cook, L. C., & Kearney, C. A. (2009). Parent and youth perfectionism and internalizing psychopathology. *Personality and Individual Differences*, 46(3), 325-330.

- Coşkun, A. (1994). Çocuklarda Davranış Derecelendirme Ölçeği ve Hacettepe Ruhsal Uyum Ölçeğinin Malatya İl Merkezindeki İlkokullarda Uygulanması. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi
- Cowan, P. A., Cohn, D. A., Cowan, C. P., & Pearson, J. L. (1996). Parents' attachment histories and children's externalizing and internalizing behaviors: exploring family systems models of linkage. *Journal of consulting and clinical psychology*, 64(1), 53.
- Cox, D. J., Morris Jr, J. B., Borowitz, S. M., & Sutphen, J. L. (2002). Psychological differences between children with and without chronic encopresis. *Journal of Pediatric Psychology*, 27(7), 585-591.
- Çelik, Z. (2022). *Erken çocukluk döneminde çocuk davranışları, ebeveyn tutumu ve duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çetinkaya, N. (2016). *4-5 yaş arası okul öncesi çocukların sosyal duygusal uyumu ile anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiçekler, C. Y., Büyükbayraktar, Ç. G., Er, R. K., & Pirpir, D. A. (2014). 1-3 Yaş Arasında Çocuğu Bulunan Annelerin Özyeterlikleri ile Mükemmeliyetçilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 109-124.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113, 487-496
- Demiriz, S., & Öğretir, A. D. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 105-122.
- Derman, M. T., & Başal, H. A. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Doctoroff, G. L., & Arnold, D. H. (2004). Parent-rated externalizing behavior in preschoolers: The predictive utility of structured interviews, teacher reports, and classroom observations. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33(4), 813-818.

- Doksat, N. G., Zengin, H. B., & Doksat, M. K. (2018). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinde mükemmeliyetçilik ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu. *Cukurova Medical Journal*, 43(3), 581-588.
- Donovan, C. L., & Spence, S. H. (2000). Prevention of childhood anxiety disorders. *Clinical psychology review*, 20(4), 509-531.
- Driscoll, A. K., Russell, S. T., & Crockett, L. J. (2008). Parenting styles and youth well-being across immigrant generations. *Journal of family Issues*, 29(2), 185-209.
- Duggal, S., Carlson, E. A., Sroufe, L. A., & Egeland, B. (2001). Depressive symptomatology in childhood and adolescence. *Development and psychopathology*, 13(1), 143-164.
- Dursun, A. (2010). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne- Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Edobor, O. J., & Ekechukwu, R. (2015). Parenting styles and personality traits among senior secondary school students in Rivers State Nigeria, West African. *British journal of psychology research*, 3(4), 9-18.
- Eratay, E. (2011). Okul Öncesi Çocuklarında Davranış Problemleri. *Education Sciences*, 6(3), 2347-2362.
- Eravşar, H. (2019). *Türkiye üniversite sporları federasyonu organizasyonlarına katılan sporcuların mükemmeliyetçilik algılarının bazı değişkenler açısından karşılaştırılmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ertürk Kara, G. H. & Gürgen, F. (2016). 48-72 aylık çocukların davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(4), 1207-1216.
- Estlein, R. (2016). Parenting styles. *Encyclopedia of family studies*, içinde (1-3) John Wiley & Sons, Inc. DOI: 10.1002/9781119085621.wbef030
- Feshbach, S. (1964). The function of aggression and the regulation of aggressive drive. *Psychological review*, 71(4), 257.

- Fidan, Y. T. (2011). Bir çocuk-ergen ruh sağlığı ve hastalıkları polikliniğine başvuran çocuk ve ergenlerin ruhsal belirtileri ve risk faktörlerinin değerlendirilmesi. *Konuralp Tıp Dergisi*, 3(1), 1-8.
- Fletcher, A. C., Walls, J. K., Cook, E. C., Madison, K. J., & Bridges, T. H. (2008). Parenting style as a moderator of associations between maternal disciplinary strategies and child well-being. *Journal of Family issues*, 29(12), 1724-1744.
- Flett, G. L., Hewitt, P. L., Oliver, J. M., & Macdonald, S. (2002). Perfectionism in children and their parents: A developmental analysis. *Perfectionism: Theory, Research, and Treatment*, 89-132.
- Freud, S. (1920). *Beyond the Pleasure Principle*. Hogarth.
- Frick, P. J., Barry, C. T., & Kamphaus, R. W. (2010). *Clinical assessment of child and adolescent personality and behavior* (413-435). Springer.
- Frost, R. O., Marten, P., Lahart, C., & Rosenblate, R. (1990). The dimensions of perfectionism. *Cognitive therapy and research*, 14, 449-468.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi* (N. Çelen; B. Onur, Çev.). İmge Kitabevi.
- Garber, J. (2006). Depression in children and adolescents: linking risk research and prevention. *American journal of preventive medicine*, 31(6), 104-125.
- Garip, S. (2010). 5-6 yaş döneminde, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğu olan eşlerin çocuk yetiştirme stilleri ile evlilik uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gencer, E., & İlhan, E. L. (2016). Yaz spor okullarına katılan çocukların ruhsal uyum düzeylerinin incelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 21(1-4), 1- 12.
- Gerull, F. C., & Rapee, R. M. (2002). Mother knows best: effects of maternal modelling on the acquisition of fear and avoidance behaviour in toddlers. *Behaviour research and therapy*, 40(3), 279-287.
- Gilliom, M., & Shaw, D. S. (2004). Codevelopment of externalizing and internalizing problems in early childhood. *Development and psychopathology*, 16(2), 313-333.
- Gökler, B., & Öktem, F. (1985). Bir gecekondlu ilkokulu öğrencilerinde ruhsal uyum taraması. *Toplum ve hekim*, 36, 24-27.

- Göle, M., & Temel, F. (2020). Okul Öncesi Eğitim Programı Kalite Değerlendirme Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 52-71.
- Greblo, Z., & Bratko, D. (2014). Parents' perfectionism and its relation to child rearing behaviors. *Scandinavian Journal of Psychology*, 55(2), 180-185.
- Greenhill, L. L., Posner, K., Vaughan, B. S., & Kratochvil, C. J. (2008). Attention deficit hyperactivity disorder in preschool children. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 17(2), 347-366.
- Gültekin Akduman, G., Günindi, Y., & Türkoğlu, D. (2015). Okul öncesi dönem çocukların sosyal beceri düzeyleri ile davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 8(37), 673-683.
- Güngör, H., & Buluş, M. (2016). Ebeveyn mükemmeliyetçiliğinin 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan kaygı düzeyini öngörmedeki rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 147-159.
- Hamachek, D. E. (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. *Psychology: A journal of human behavior*, 15, 27-33.
- Hartup, W. W. (1974). Aggression in childhood: Developmental perspectives. *American Psychologist*, 29(5), 336.
- Hayes, A. F. (2018). Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach. (2nd ed.). Guilford.
- Hesapçıoğlu, S. T. (2012). Çocuk ve Ergenlerde Tik Bozuklukları: Klinik ve Etiyolojik Bir Bakış. *Düşünen Adam: Journal of Psychiatry & Neurological Sciences*, 25(4), 358-367.
- Hewitt, P. L., & Flett, G. L. (1991). Perfectionism in the self and social contexts: conceptualization, assessment, and association with psychopathology. *Journal of personality and social psychology*, 60(3), 456.
- Hewitt, P. L., Mittelstaedt, W., & Wollert, R. (1989). Validation of a measure of perfectionism. *Journal of Personality Assessment*, 53(1), 133-144.
- Hoff, E., Laursen, B., & Tardiff, T. (2002). Socioeconomic status and parenting. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (231-252). Erlbaum.

- Holland, M. L., Malmberg, J., & Peacock, G. G. (2017). *Emotional and behavioral problems of young children: Effective interventions in the preschool and kindergarten years*. Guilford Publications.
- Hollender, M. H. (1965). Perfectionism. *Comprehensive psychiatry*, 6(2), 94-103.
- Horney, K. (1950). *Neurosis and human growth*. W.W. Norton.
- Hosseinzadeh-Oskouei, A., Zamani-Zarchi, M. S., Habibi-Asgharabad, M., & Khoshkonesh, A. (2021). Parenting Stress Mediates the Relationship between Mothers' Perfectionism and Behavioral Problems in Iranian Pre-School Children. *International Journal of Behavioral Sciences*, 15(1), 8-13.
- Huver, R. M., Otten, R., De Vries, H., & Engels, R. C. (2010). Personality and parenting style in parents of adolescents. *Journal of adolescence*, 33(3), 395-402.
- Işık, E. (2021). Erken çocuklukta görülen davranış problemlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(40), 183-226.
- İşmen Gazioğlu, A. E., Canel, A. N., & Deniz, M. B. (2018). *Çocuk yetiştirmede temel beceriler*. AEP Yayınları.
- Jabaghourian, J. J., Sorkhabi, N., Quach, W., & Strage, A. (2014). Parenting styles and practices of Latino parents and Latino fifth graders' academic, cognitive, social, and behavioral outcomes. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 36(2), 175-194.
- Jacobi, C., Agras, W. S., Bryson, S., & Hammer, L. D. (2003). Behavioral validation, precursors, and concomitants of picky eating in childhood. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 42(1), 76-84.
- Jones, T. L., & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical psychology review*, 25(3), 341-363.
- Joseph, M. V., & John, J. (2008). Impact of parenting styles on child development. *Global Academic Society Journal: Social Science Insight*, 1(5), 16-25.
- Kağıtçıbaşı, C. (1970). Social norms and authoritarianism: a Turkish-American comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16(3), 444.

- Kanlıkılıçer, P. (2005). *Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği: geçerlilik/güvenilirlik çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karabulut Demir, E. (2007). *Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabulut Demir, E., & Şendil, G. (2008). Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 15-25.
- Karaca, N. H., Gündüz, A., & Aral, N. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 4(2), 65-76.
- Karakoç Demirkaya, S. K., & Abali, O. (2012). Annelerin çocuk yetistirme tutumlarının okul öncesi dönem davranış sorunları ile ilişkisi/The relationship between child rearing attitudes of mothers and problematic behaviors in their preschool period children. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(1), 67.
- Kendler, K. S., Sham, P. C., & MacLean, C. J. (1997). The determinants of parenting: an epidemiological, multi-informant, retrospective study. *Psychological medicine*, 27(3), 549-563.
- Kılınç, N. & Ceylan, Ş. (2018). 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları ile oyun davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 297-332.
- Kıral, E., & Çavuş, B. (2017). The relationship between the instructors' perfectionism and social emotional loneliness levels. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 7(3), 483.
- Kızılpınar, S. Ç., Çolak, B., Atak, F. B., & Öncü, B. (2019). Ergenlerde Anne Baba Tutumlarının İçselleştirme ve Dışsallaştırma Bozuklukları ile ilişkisi. *Kriz Dergisi*, 27(2), 63-70.
- Kiel, E. J., & Maack, D. J. (2012). Maternal BIS sensitivity, overprotective parenting, and children's internalizing behaviors. *Personality and Individual Differences*, 53(3), 257-262.
- Kitamura, T., Uji, M., Chen, Z., Murakami, M., & Goto, Y. (2014). Determinants of Parenting Styles of Japanese Fathers and Mothers with Children Aged 0 to 10: Perceived Parenting During Childhood or Dysphoric Mood?. *The Open Family Studies Journal*, 6(1), 8-16.

- Kotchick, B. A., & Forehand, R. (2002). Putting parenting in perspective: A discussion of the contextual factors that shape parenting practices. *Journal of child and family studies*, 11, 255-269.
- Kurt, E., & Örün, E. (2016). Yeme bozukluğu olan çocuğa yaklaşım. *Güncel Pediatri*, 14 (3), 129-135.
- Kuzgun, Y. (1972). Kendini gerçekleştirme. *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 10(1), 162-178.
- Kuzlu Ayyıldız, T., Ocakcı, A., & Ayoğlu, F. N. (2006). Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları. *Zonguldak Sağlık Yüksekokulu Sağlık Eğitim Araştırma Derg.*, 2(1), 34-45.
- Levy, D.M. (1939) Maternal Overprotection. *Psychiatry*, 2(4), 563-597, DOI: 10.1080/00332747.1939.11022265
- Lilley, C., Sirois, F., & Rowse, G. (2020). A meta-analysis of parental multidimensional perfectionism and child psychological outcomes. *Personality and Individual Differences*, 162, 110015.
- Liu, J., Chen, X., & Lewis, G. (2011). Childhood internalizing behaviour: analysis and implications. *Journal of psychiatric and mental health nursing*, 18(10), 884-894.
- Lovejoy, M. C., Graczyk, P. A., O'Hare, E., & Neuman, G. (2000). Maternal depression and parenting behavior: A meta-analytic review. *Clinical psychology review*, 20(5), 561-592.
- Mak, M. C. K., Yin, L., Li, M., Cheung, R. Y. H., & Oon, P. T. (2020). The relation between parenting stress and child behavior problems: Negative parenting styles as mediator. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 2993-3003.
- McBride, B. A., Schoppe, S. J., & Rane, T. R. (2002). Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: Fathers versus mothers. *Journal of marriage and family*, 64(4), 998-1011.
- Missildine, W. H. (1963). Your inner child of the past. *JAMA*, 186(12), 1107
- Mitchelson, J. K., & Burns, L. R. (1998). Career mothers and perfectionism: Stress at work and at home. *Personality and Individual Differences*, 25(3), 477-485.

- Montgomery, D. F., & Navarro, F. (2008). Management of constipation and encopresis in children. *Journal of Pediatric Health Care: Official Publication of National Association of Pediatric Nurse Associates & Practitioners*, 22(3), 199-204.
- Moreno Méndez, J. H., Espada Sánchez, J. P., & Gómez Becerra, M. I. (2020). Role of parenting styles in internalizing, externalizing, and adjustment problems in children. *Salud mental*, 43(2), 73-84.
- Mullen, S. (2018). Major depressive disorder in children and adolescents. *Mental Health Clinician*, 8(6), 275-283.
- Navaro, L. (1989). Aşırı koruyuculuğun çocuk eğitime etkileri. 6. *Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, 121-125.
- Ollendick, T. H., Matson, J. L., & Helsel, W. J. (1985). Fears in children and adolescents: Normative data. *Behaviour Research and Therapy*, 23(4), 465-467.
- Ollendick, T. H., Yule, W., & Ollier, K. (1991). Fears in British children and their relationship to manifest anxiety and depression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 32(2), 321-331.
- Olson, S. L., Choe, D. E., & Sameroff, A. J. (2017). Trajectories of child externalizing problems between ages 3 and 10 years: Contributions of children's early effortful control, theory of mind, and parenting experiences. *Development and psychopathology*, 29(4), 1333-1351.
- Oltmanns, T. F., Martin, M. T., Neale, J. M., & Davison, G. C. (2018). *Anormal psikolojide vaka çalışmaları*. (Çev. Ed. M. Şahin). Nobel Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi 2007).
- Oral, M. (1999). *The relationship between dimensions of perfectionism, stressful life events and depressive symptoms in university students test of diathesis-stress model of depression*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Üniversitesi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oyserman, D., Mowbray, C. T., Meares, P. A., & Firminger, K. B. (2000). Parenting among mothers with a serious mental illness. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70(3), 296-315. doi:10.1037/h0087733
- Özbey, S. (2010). Okul öncesi çocuklarda uyum ve davranış problemleriyle başa çıkmada ailenin rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), 9-18.
- Özen, R. R. (2018). *Okul öncesi dönem çocuklarının kendini yönetme davranışları ve ebeveynlerinin mükemmeliyetçilik düzeyleri arasındaki*

ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özyürek, A., & Tezel Şahin, F., (2005). Kırsal Bölge ve Şehir Merkezinde Yaşayan 5 6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 9(3), 121-136.

Pacht, A. R. (1984). Reflections on perfection. *American psychologist*, 39(4), 386.

Parker, G., Tupling, H., & Brown, L. B. (1979). A parental bonding instrument. *British journal of medical psychology*. 52(1), 1–10.

Pinquart, M. (2017). Associations of parenting dimensions and styles with externalizing problems of children and adolescents: An updated meta-analysis. *Developmental psychology*, 53(5), 873.

Putnam, S. P., Sanson, A. V., Rothbart, M. K., & Bornstein, M. H. (2002). Child temperament and parenting. *Handbook of parenting*, 1, 255-277

Querido, J. G., Warner, T. D., & Eyberg, S. M. (2002). Parenting styles and child behavior in African American families of preschool children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 31, 272–277.

Rankin Williams, L., Degnan, K. A., Perez-Edgar, K. E., Henderson, H. A., Rubin, K. H., Pine, D. S., Steinberg, L., & Fox, N. A. (2009). Impact of behavioral inhibition and parenting style on internalizing and externalizing problems from early childhood through adolescence. *Journal of abnormal child psychology*, 37(8), 1063-1075.

Rice, K. G., & Preusser, K. J. (2002). The adaptive/maladaptive perfectionism scale. *Measurement and evaluation in Counseling and Development*, 34(4), 210-222.

Rice, K. G., Ashby, J. S., & Slaney, R. B. (1998). Self-esteem as a mediator between perfectionism and depression: A structural equations analysis. *Journal of counseling psychology*, 45(3), 304.

Rinaldi, C. M., & Howe, N. (2012). Mothers' and fathers' parenting styles and associations with toddlers' externalizing, internalizing, and adaptive behaviors. *Early Childhood Research Quarterly*, 27(2), 266-273.

Rodopman-Arman, A. (2019). Karşıt olma karşı gelme bozukluğu ve davranım bozukluğunda izlem ve süreç, prognostik faktörler ve erken tedavinin etkisi. *Türkiye Klinikleri Child Psychiatry-Special Topics*, 5(1), 76-81.

- Roedell, C. W. (1984). Vulnerabilities of Highly Gifted Children. *Roeper Review*, 6(3), 127-130.
- Rogers, C. R. (1959). A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships as developed in the client-centered framework in psychology: A study of science. In S. Koch (Ed.), *Formulations of the person and the social context* (184-256). McGraw-Hill.
- Romans-Clarkson, S. E., Walton, V. A., Herbison, G. P., & Mullen, P. E. (1988). Marriage, motherhood and psychiatric morbidity in New Zealand. *Psychological Medicine*, 18(4), 983-990.
- Rubin, K. H., Burgess, K. B., & Hastings, P. D. (2002). Stability and social-behavioral consequences of toddlers' inhibited temperament and parenting behaviors. *Child development*, 73(2), 483-495.
- Rubin, K. H., Nelson, L. J., Hastings, P., & Asendorpf, J. (1999). Transaction between parents' perceptions of their children's shyness and their parenting styles. *International Journal of Behavioral Development*, 23, 937-957.
- Rudy, D., & Grusec, J. E. (2006). Authoritarian parenting in individualist and collectivist groups: Associations with maternal emotion and cognition and children's self-esteem. *Journal of family psychology*, 20(1), 68.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Atlı, S. ve Şahin, B. K. (2015). Okul öncesi dönem: Anne- baba tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 972- 991.
- Sarı, E. (2007). *Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Schaefer, E. S. (1959). A circumplex model for maternal behavior. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 59(2), 226.
- Schaefer, E. S. (1965). A configurational analysis of children's reports of parent behavior. *Journal of consulting psychology*, 29(6), 552.
- Schaefer, E. S., & Bell, R. Q. (1958). Development of a parental attitude research instrument. *Child development*, 339-361.
- Sertbaş, N. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinde Davranış Problemleri ve Yordayan Değişkenler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Seven, S. (2007). Ailesel faktörlerin altı yaş çocuklarının sosyal davranış problemlerine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 51(51), 477-499.
- Shafran, R., & Mansell, W. (2001). Perfectionism and psychopathology: A review of research and treatment. *Clinical psychology review*, 21(6), 879-906.
- Shafran, R., Cooper, Z., & Fairburn, C. G. (2002). Clinical perfectionism: A cognitive-behavioural analysis. *Behaviour research and therapy*, 40(7), 773-791.
- Shafran, R., Egan, S., & Wade, T. (2018). *Mükemmeliyetçilik*. Kuraldışı Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Ltd Şti.
- Shaw, D. S., Owens, E. B., Vondra, J. I., Keenan, K., & Winslow, E. B. (1996). Early risk factors and pathways in the development of early disruptive behavior problems. *Development and psychopathology*, 8(4), 679-699.
- Sheh, N. O. M. (2013). *Parenting styles and early childhood behavioural functioning: A comparison between self-reported and observed parenting styles*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, University of Alberta Faculty of Graduate Studies and Research.
- Simons, R. L., Whitbeck, L. B., Conger, R. D., & Wu, C. I. (1991). Intergenerational transmission of harsh parenting. *Developmental psychology*, 27(1), 159.
- Slaney, R. B., Rice, K. G., Mobley, M., Trippi, J., & Ashby, J. S. (2001). The revised almost perfect scale. *Measurement and evaluation in counseling and development*, 34(3), 130-145.
- Snell Jr, W. E., Overbey, G. A., & Brewer, A. L. (2005). Parenting perfectionism and the parenting role. *Personality and Individual Differences*, 39(3), 613-624.
- Spera, C. (2005). A review of the relationship among parenting practices, parenting styles, and adolescent school achievement. *Educational psychology review*, 17, 125-146.
- Spielberger, C. D., Gonzalez-Reigosa, F., Martinez-Urrutia, A., Natalicio, L. F., & Natalicio, D. S. (1971). The state-trait anxiety inventory. *Revista Interamericana de Psicología/Interamerican journal of psychology*, 5(3-4), 145-158.

- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Darling, N., Mounts, N. S., & Dornbusch, S. M. (1994). Over-time changes in adjustment and competence among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child development*, 65(3), 754-770.
- Stoeber, J. (2014). Multidimensional perfectionism and the DSM-5 personality traits. *Personality and Individual Differences*, 64, 115-120.
- Stoeber, J., & Stoeber, F. S. (2009). Domains of perfectionism: Prevalence and relationships with perfectionism, gender, age, and satisfaction with life. *Personality and individual differences*, 46(4), 530-535.
- Stormshak, E. A., Bierman, K. L., McMahon, R. J., & Lengua, L. J. (2000). Parenting practices and child disruptive behavior problems in early elementary school. *Journal of clinical child psychology*, 29(1), 17-29.
- Suddarth, B. H., & Slaney, R. B. (2001). An investigation of the dimensions of perfectionism in college students. *Measurement and Evaluation in Counseling and development*, 34(3), 157-165.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., & Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- Şahin, M. (2019). Korku, kaygı ve kaygı (anksiyete) bozuklukları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(10), 117-135.
- Şanlı, D., & Öztürk, C. (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (32), 31-48.
- Şirin, S. (2019). *Yetişin çocuklar*. Doğan Yayınları.
- Tamam, L., & Demirel-Döngel, B. (2018). Yıkıcı bozukluklar, dürtü kontrol ve davranım bozuklukları. *Temel ve Klinik Psikiyatri*. Güneş Yayınevi.
- Tamar, M., & Özbaran, B. (2004). Çocuk ve ergenlerde depresyon. *Klinik Psikiyatri*, 2(1), 84-92.
- Tarhan, N. (2012). *Sen ben ve çocuklarımız*. Timaş Yayınları.
- Tavassolie, T., Dudding, S., Madigan, A. L., Thorvardarson, E., & Winsler, A. (2016). Differences in perceived parenting style between mothers and fathers: Implications for child outcomes and marital conflict. *Journal of Child and Family Studies*, 25, 2055-2068.

- Tetnowski, J. A. (2004). Attention deficit hyperactivity disorder and concomitant communicative disorders. *Seminars in Speech and Language*, 25(3), 215-223.
- Uji, M., Sakamoto, A., Adachi, K., & Kitamura, T. (2014). The impact of authoritative, authoritarian, and permissive parenting styles on children's later mental health in Japan: Focusing on parent and child gender. *Journal of child and family studies*, 23, 293-302.
- Ural, O., Güven, G., Sezer, T., Azkeskin, K., & Yılmaz, E. (2015). Okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma biçimleri ile sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1(2), 589-598.
- Uygun, N., & Kozikoğlu, İ. (2020). Çocukları okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 1494-1507.
- Vafaeenejad, Z., Elyasi, F., Moosazadeh, M., & Shahhosseini, Z. (2019). Psychological factors contributing to parenting styles: A systematic review. *F1000Research*, 7, 906.
- VanLandeghem, K., Curtis, D., & Abrams, M. (2002). *Reasons and strategies for strengthening childhood development services in the healthcare system*. National Academy for State Health Policy.
- Vanzin, L., & Mauri, V. (2019). *Understanding Conduct Disorder and Oppositional-Defiant Disorder: A guide to symptoms, management and treatment*. Routledge.
- Walton, G. E., Hibbard, D. R., Coughlin, C., & Coyl-Shepherd, D. D. (2018). Parenting, personality, and culture as predictors of perfectionism. *Current Psychology*, 39(2), 681-693, doi:10.1007/s12144-018-9793-y
- Wegerer, M. (2023). Cognitive-Behavioral Treatment of Perfectionism: An Overview of the State of Research and Practical Therapeutical Procedures. *Verhaltenstherapie*, 34(1), 1-10.
- Wood, J. J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W. C., & Chu, B. C. (2003). Parenting and childhood anxiety: Theory, empirical findings, and future directions. *Journal of child psychology and psychiatry*, 44(1), 134-151.
- Yavuzer, H. (2015). Çocuk ve Ergenlerde Uyum ve Davranış Sorunları. *Ana Baba Okulu*, 55-59.
- Yavuzer, H. (2022). *Çocuk Psikolojisi* (46. baskı). Remzi Kitabevi.

- Yavuzer, H., Köknel, Ö., Kulaksızoğlu, A., Ayhan, H., Dodurgalı, A., & Ekşi, H. (2011). *Çocuk ve ergen eğitiminde anne baba tutumları*. Timaş.
- Yıldız, M., Duru, H., & Eldeleklioğlu, J. (2020). Relationship between parenting styles and multidimensional perfectionism: A meta-analysis study. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 20(4), 16-35.
- Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum: Kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 4.
- Yılmaz, F. Ö., Erişen, M. A., & Banaz, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin mükemmeliyetçilik düzeylerinin değerlendirilmesi. *Journal of Healthcare Management and Leadership*, (1), 27-39.
- Yörükoğlu, A. (1978). *Çocuk ruh sağlığı: çocuğun kişilik gelişimi, yetiştirilmesi ve ruhsal sorunları*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Yu, J. J., & Gamble, W. C. (2008). Pathways of influence: Marital relationships and their association with parenting styles and sibling relationship quality. *Journal of Child and Family Studies*, 17, 757-778.
- Zakeri, H., & Karimpour, M. (2011). Parenting styles and self-esteem. *Procedia-social and behavioral sciences*, 29, 758-761.

EKLER

EK A- BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma Doç. Dr. Berna Akçınar Yayla gözetiminde Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Çocuk-Ergen Alt Dalı Yüksek Lisans bitirme tezi kapsamında Merve İnce tarafından yürütülmekte olup araştırmanın amacı, ebeveynlik ile çocuk davranışları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Araştırma, 3-6 yaş (36-72 ay) arası çocuğu olan anneler ile gerçekleştirilmektedir.

Formlardaki soruları dikkatlice okuyarak size en uygun yanıtları vermeniz istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmanız halinde kişisel bilgilerinizin gizliliğine saygı gösterilecek, araştırma sonuçlarının bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında da özenle korunacaktır. Araştırmada herhangi bir kimlik verisi istenmeyecek olup verdiğiniz bilgiler gizli kalmak koşuluyla araştırma kapsamında kullanılacaktır. Çalışmayı tamamlamak yaklaşık 10 dakika sürmektedir.

Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelmektedir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir aşamada çalışmayı bırakma hakkına sahipsiniz.

Bu yazıyı okuduktan sonra araştırmaya gönüllü olarak katılmak ve onay vermek istiyorsanız aşağıdaki onay bölümünü doldurunuz. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya _____ e-posta adresinden ulaşabilirsiniz.

Bu çalışma hakkında verilen yukarıdaki bilgileri okudum. Araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

Evet ☐

Tarih: ____/____/____

EK B- SOSYODEMOGRAİK BİLGİ FORMU

Lütfen aşağıdaki soruları dikkatlice okuyup size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

Lütfen formdaki bütün soruları 3-6 yaş arasındaki çocuğunuzu düşünerek yanıtlayınız.
(Eğer bu yaş aralığında olan birden fazla çocuğunuz var ise soruları büyük olan çocuğunuza göre yanıtlayınız):

1. Doğum tarihiniz (gün/ay/yıl): ____/____/____

2. Cinsiyetiniz:

Kadın ()

Erkek ()

3. Anne-Baba birliktelik durumu:

Beraber ()

Boşanmış ()

Boşanmamış, ayrı yaşıyor ()

Tek Ebeveyn ()

4. Eğitim durumunuz:

İlkokul ()

Ortaokul ()

Lise ()

Lisans ()

Lisansüstü ()

5. Çalışma durumunuz:

Çalışıyorum ()

Çalışmıyorum ()

6. Gelir düzeyiniz:

Alt ()

Orta ()

Üst ()

7. Ailenizin aylık toplam gelirini belirtiniz: _____

8. Herhangi bir psikiyatrik rahatsızlığınız var mı?

Var () Belirtiniz. _____

Yok ()

9. Kaç çocuğunuz var? _____
10. Çocuğunuzun doğum tarihi (gün/ay/yıl): ____/____/____
11. Çocuğunuzun cinsiyeti:
- Kız ()
Erkek ()
12. Çocuğunuz şu anda yuvaya, ana sınıfına ya da ilkokula gidiyor mu?
- Evet, yuvaya/kreşe gidiyor ()
Evet, ana sınıfına gidiyor ()
Evet, 1. Sınıfa gidiyor ()
Hayır ()
13. Çocuğunuz okula gidiyorsa okulu tam gün mü yoksa yarım gün mü?
- Tam gün ()
Yarım gün ()
Okula gitmiyor ()
14. Evde anne-baba-çocuk dışında yaşayan biri(leri) var mı?
- Evet ()
Hayır ()
15. Çocuğunuzun herhangi bir psikiyatrik rahatsızlığı var mı?
- Var () Belirtiniz. _____
Yok ()
16. Sizce şu an yaşadığınız yer aşağıdakilerden hangisine daha uygun?
- Kentsel ()
Kırsal ()
Yarı kentsel yarı kırsal ()

EK C- EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER

Cümleleri okuduktan sonra o ifadenin size ne kadar uyduğunu aşağıdaki beş seçenektan birinin altındaki kutucuğa işaret koyarak belirtiniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece size uyan seçeneği işaretlemeniz gerekmektedir. Araştırma için, bütün soruların cevaplandırılması çok önemlidir. Bu nedenle, bazı ifadeler size benzer gelse de lütfen hepsini mutlaka cevaplandırınız.

Lütfen aşağıdaki soruları 3-6 yaş arasındaki çocuğunuzu düşünerek yanıtlayınız. (Eğer bu yaş aralığında olan birden fazla çocuğunuz var ise soruları büyük olan çocuğunuza göre yanıtlayınız):

	5	4	3	2	1
	Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
1.Ben bir bakasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.					
2.Çocuğumun kendine özgü bir bakı açısı olduğunu kabul ederim.					
3.Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.					
4.Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.					
5.Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.					
6.Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.					
7.Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.					

EK D- HACETTEPE RUHSAL UYUM ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER

Değerli katılımcı; lütfen aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak, çocuğunuz için en uygun olanı işaretleyiniz.

Lütfen aşağıdaki soruları 3-6 yaş arasındaki çocuğunuzu düşünerek yanıtlayınız. (Eğer bu yaş aralığında olan birden fazla çocuğunuz var ise soruları büyük olan çocuğunuza göre yanıtlayınız):

	YOK	BİRAZ	ÇOK
1.Sıkılğan, çekingen ve güvensizdir			
2.Hareketlidir yerinde duramaz			
3.Korkaktır, ürkektir			
4.Sinirlidir, çabuk kızar			
5.Bencildir çabuk kızar			
6.Kıskançtır			
7.Her şeye ağlar			

EK E- ÇOK BOYUTLU MÜKEMMELİYETÇİLİK ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELER

Aşağıda kişilik özellik ve davranışlarına ilişkin bir dizi ifade bulunmaktadır. Her ifadeyi okuduktan sonra o görüşe ne kadar katıldığınızı belirtiniz. Kesinlikle katılıyorsanız 7 rakamını, kesinlikle katılmıyorsanız 1 rakamını işaretleyiniz. Bu iki görüş arasındaki düşüncelerinizi rakamlardan sizce en uygun olanını işaretleyerek ifade edebilirsiniz. Eğer bir ifade ile ilgili fikriniz yoksa ya da kararsızsanız 4 rakamını işaretleyiniz.

- 1 = Kesinlikle Katılmıyorum
- 2 = Katılmıyorum
- 3 = Bir Miktar Katılmıyorum
- 4 = Kararsızım
- 5 = Biraz Katılıyorum
- 6 = Katılıyorum
- 7 = Kesinlikle Katılıyorum

1. Bir iş üzerinde çalıştığımda iş kusursuz olana kadar rahatlayamam.	(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7)
2. Genelde kişileri, kolay pes ettikleri için eleştirmem.	(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7)
3. Yakınlarımla başarılı olmaları gerekmez.	(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7)
4. En iyisinden aşağısına razı oldukları için arkadaşlarımı nadiren eleştiririm.	(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7)
5. Başkalarının benden beklentilerini karşılamakta güçlük çekerim.	(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7)
6. Amaçlarımdan bir tanesi yaptığım her işte mükemmel olmaktır.	(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7)
7. Başkalarının yaptığı her şey en iyi kalitede olmalıdır.	(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7)

ÖZGEÇMİŞ

Yeditepe Üniversitesi Psikoloji bölümünden yüksek onur derecesiyle mezun olmuştur. Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Çocuk-Ergen Alt Dalı Yüksek Lisans programında eğitimine devam etmiştir. Lisans ve yüksek lisans eğitimi boyunca çeşitli danışmalık merkezlerinde ve hastanede stajlarını yapmış ve pek çok sivil toplum kuruluşunda gönüllü çalışmalarda bulunmuştur. Özel bir klinikte mesleki pratiğini sürdürmektedir.

